

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
INFORMĀCIJAS UN BIBLIOTĒKU STUDIJU NODAĻA

**LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJAS BIBLIOTĒKAS KRĀJUMA
PIEEJAMĪBA**

BAKALaura DARBS

Autore: Marta Liepa

Studenta apliecības Nr: ml11126

Darba vadītāja: Dr. Philol. Baiba Holma

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba „Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamība” mērķis ir noskaidrot, vai situācija, kad bibliotēkas lietotājiem nav pieejams ne elektroniskais bibliotēkas katalogs, ne brīvpieejas krājums, ir piemērota mākslas studentiem. Darbā analizēta arī bibliotēkas kā vietas ietekme uz tās izmantojumu.

Par pamatu pētījuma veikšanai ir izmantota pragmatisma teorija, kas uzsver, ka jebkuras darbības derīgumu ir jāvar pierādīt praksē. Savukārt Delones un Maklīna informācijas sistēmas sekmīguma modelis palīdz identificēt informācijas sistēmas (LMA bibliotēkas) dažādus kvalitātes aspektus un to ietekmi uz visu organizāciju.

Bibliotēkas krājuma pieejamības novērtējums veikts, izmantojot novērošanas metodi, kā arī intervējot un anketējot LMA studentus.

Pētījuma rezultāti sniedz ieskatu problēmās, kas saistībā ar bibliotēku ir aktuālas LMA studentiem, kā arī palīdz izprast mākslas studentu informacionālās vajadzības.

Atslēgvārdi: bibliotēkas krājuma pieejamība, bibliotēkas katalogs, brīvpieejas krājums, akadēmiskās bibliotēkas, mākslas bibliotēkas.

ANNOTATION

The purpose of the bachelor's paper “Accessability of collection of Art Academy of Latvia” is to determine whether there being no access to an electronic library catalogue nor to open access shelving is a situation fit for art students. The impact of library as place on its usage is also analysed in the paper.

The theory of pragmatism is taken as a basis for the research, a theory which insists that the usefulness of any idea must be provable in practice. Furthermore, DeLone and McLean's information systems success model facilitates the identification of various quality aspects of the information system (AAL library) and their influence on the entire organisation.

The accessibility of the library collection was assessed by observing, interviewing and distributing questionnaires to students.

The results of the research provide an insight into the library-related issues important for AAL students as well as help to understand the informational needs of art students.

Keywords: accessability of library collection, library catalogue, open access shelving, academic libraries, art libraries.

SATURS

Izmantoto saīsinājumu saraksts	5
Ievads.....	6
1. Akadēmiskās bibliotēkas	11
1.1. Akadēmiskās bibliotēkas funkcijas	12
1.2. Akadēmiskā bibliotēkara nozīme	13
1.3. Bibliotēkas pakalpojumu kvalitātes novērtēšana.....	15
2. Mākslas bibliotēkas un to lietotāji	17
3. Bakalaura darba teorētiskā bāze	20
3.1. Pragmatisms	20
3.2. Delones un Maklīna Informācijas sistēmu sekmīguma modelis	21
4. Bibliotēkas krājuma pieejamību ietekmējošie faktori	24
4.1. Krājuma pieejamība.....	25
4.2. Bibliotēkas katalogs.....	26
4.3. Materiālu izvietošana brīvpieejā.....	29
4.4. Bibliotēka kā vieta	31
5. Izpētes pakāpe.....	36
6. Pētījuma metodoloģija.....	43
6.1. Novērošana	44
6.2. Anketēšana	45
6.3. Fokusgrupas intervija	46
7. Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamības novērtējums	48
7.1. Novērošanas rezultāti	48
7.2. Anketēšanas rezultāti.....	49
7.3. Fokusgrupas intervijas rezultāti.....	58
Rezultāti un diskusija	62
Secinājumi	65

Izmantotie informācijas avoti	66
Pielikumi.....	70
1. <i>pielikums</i> Delones un Maklīna IS sekmīguma modelis.....	71
2. <i>pielikums</i> Anketa Nr.1	72
3. <i>pielikums</i> Anketa Nr.2	77
4. <i>pielikums</i> Vienošanās par fokusgrupas intervijas ierakstīšanu un izmantošanu...	80
5. <i>pielikums</i> Fokusgrupas intervijas transkripts.....	81
6. <i>pielikums</i> LMA bibliotēkas izmantošanas noteikumi.....	98

IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

BAT – Biznesa augstskola „Turība”

IS – informācijas sistēma (*information system*)

JRRMV – Jaņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskola

JVLMA – Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija

LMA – Latvijas Mākslas akadēmija

LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka

MARC21 – Machine Readable Cataloguing (mašīnlasāmā katalogizācija – angļu val.)

OPAC – Online public access catalog (publiskais tiešsaistes katalogs – angļu val.)

RCB – Rīgas Centrālā bibliotēka

UDK – Universālā decimālā klasifikācija

IEVADS

1. Temata aktualitāte. Temata norobežojums

Bakalaura darba temats ir Latvijas Mākslas akadēmijas (LMA) bibliotēkas krājuma pieejamība.

Akadēmiskās bibliotēkas galvenais uzdevums ir lietotāju informacionālo vajadzību apmierināšana, tāpēc ir svarīgi novērtēt sniegtos pakalpojumus no lietotāju viedokļa un veikt nepieciešamos uzlabojumus tajos.

Ir svarīgi noteikt bibliotēkas pašreizējās darba organizācijas efektivitāti, lai varētu pieņemt pamatotus lēmumus, plānojot darbu nākotnē.

Bibliotēkas krājuma pieejamību var ietekmēt visdažādākie apstākļi, kurus mainīt ne vienmēr ir bibliotēkas spēkos; šajā darbā pētīti būtiskākie krājuma pieejamību ietekmējošie aspekti, kas ir tieši atkarīgi no bibliotēkas darba organizācijas:

1. Bibliotēkas informacionālais aparāts, meklēšanas iespējas krājumā;
2. Fiziskā pieejamība krājumam un tās ietekme uz lietotāju apmierinātību;
3. Bibliotēka kā vieta (*library as place*) – bibliotēkas iekārtojuma un atmosfēras ietekme uz lasītāju bibliotēkas izmantošanas paradumiem.

Šie aspekti tiks apskatīti no LMA studentu pozīcijas, jo viņi ir galvenā un lielākā grupa, kas izmanto bibliotēku.

2. Problēmsituācija

LMA bibliotēkas darba procesi nav automatizēti, līdz ar to lietotājiem nav pieejams arī elektroniskais katalogs, pieejams ir nepilnīgs kartīšu katalogs. Neliela bibliotēkas krājuma daļa izvietota lasītavā un ir apmeklētājiem brīvi pieejama, bet pārējās grāmatas saņemamas, izsakot pieprasījumu bibliotekārei. Pētījumā analizēts, vai šāda pakalpojumu sniegšanas kārtība ir piemērota Mākslas akadēmijas studentiem, kā arī, vai neierobežo viņu iespējas pilnvērtīgi izmantot bibliotēkā esošos resursus. Tāpat uzklautas studentu domas par bibliotēkas telpu un iekārtojuma atbilstību viņu vajadzībām.

3. Teorētiskā bāze

Par bakalaura darba galveno teoriju izvēlēts pragmatisms.

Pragmatisms ir filosofijas virziens, kas radies 19.gs. un kura pamatlicēji ir Č. S. Pīrss, V. Džeimss un Dž. Djūijs. Pragmatisms ir praktisks – tā piekritēji uzskata, ka zinātnei jānodarbojas ar reālu, fiksējamu dzīves problēmu risināšanu, nevis teorētiskiem prātojumiem (Kūle & Kūlis, 1998). Galvenais jautājums, vērtējot ideju, ir: vai tā spēj piedāvāt noderīgu,

praktisku risinājumu reāli pastāvošai problēmai (Sundin & Johannisson, 2005). Izvirzīto hipotēzi jāvar praktiski pierādīt, jo citādi nevar spriest par tās patiesīgumu.

Par pamatu bibliotēkas pakalpojumu sistēmas darbības izvērtējumam ņemts Delones un Maklīna informācijas sistēmas sekmīguma modelis (*Delone and McLean IS success model*), kurā viņi dažādu informācijas sistēmu pētnieku definētos mērāmos mainīgos sagrupējuši sešās kategorijās: sistēmas kvalitāte (*system quality*), informācijas kvalitāte (*information quality*), izmantojums (*use*), lietotāju apmierinātība (*user satisfaction*), ietekme uz indivīdu (*individual impact*), ietekme uz organizāciju (*organizational impact*) (DeLone & McLean, 2003).

Šī modeļa shematiskais attēlojums uzskatāmi parāda pētāmās kategorijas robežas un lomu kopējā sistēmas darbībā.

Šajā darbā ar informācijas sistēmu tiks saprasta bibliotēka. Sistēmas kvalitāte – lietotāju apkalpošanas procesu kvalitāte, informācijas kvalitāte – bibliotēkas krājuma saturiskā kvalitāte. Informācijas sistēmas izmantojums saprotams kā krājuma izmantošanas mērķi, veidi un biežums. Visi modelī iekļautie faktori cits citu savstarpēji ietekmē, kopīgi atstājot iespaidu uz indivīdu un visu organizāciju.

Šajā pētījumā uzmanība koncentrēta uz LMA bibliotēkas sistēmas kvalitāti saistībā ar lietotāju apmierinātību. Netiks vērtēta informācijas kvalitāte un ietekme uz organizāciju.

4. Empīriskā bāze

Pētījuma empīrisko bāzi veido LMA studentu intervēšanas, anketēšanas un novērošanas gaitā iegūtie dati.

5. Izpētes pakāpe

Gan Latvijā, gan ārzemēs ir veikti dažādi pētījumi, kas saistāmi ar šī darba tematu.

Ruta Palmbaha savā maģistra darbā „Brīvpieejas krājuma perspektīvas Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas bibliotēkas nošu nodaļā” (2012), anketējot akadēmijas studentus un intervējot mūzikas bibliotēku darbiniekus, pētīja brīvpieejas krājuma ieviešanas lietderību bibliotēkā. Tika secināts, ka šāds solis būtu nelietderīgs lietotāju paradumu un zināšanu un krājuma specifikas dēļ. Papildus tika analizēta citu Latvijas mūzikas bibliotēku darbība. R. Palmbahas darbs uzskatāmi parāda bibliotēkas krājuma organizācijas novērtēšanas metodoloģiju, ņemot vērā gan lietotāju, gan darbinieku viedokļus.

Savukārt Inga Švesa savā maģistra darbā (2014) ar anketēšanas, kontentanalīzes un lauka eksperimenta palīdzību pētīja Biznesa augstskolas “Turība” studentu bibliotēkas krājuma izmantošanas paradumus. Rezultātā tika secināts, ka studenti labprātāk izmanto lasītavas, nevis abonementa grāmatas, grāmatas, kas izdotas pēdējo 15 gadu laikā; galvenais bibliotēkas krājuma izmantošanas mērķis bija studiju vajadzībām. Daiļliteratūra brīvā laika

pavadīšanai augstskolas bibliotēkā tika izmantota reti, un to neietekmēja arī eksperimentāli izveidotā izstāde.

Šajā darbā aprakstīti arī divi ārzemju pētījumi. Viens no tiem veikts Pendžābas universitātē Pakistānā (Tahir, Mahmood and Shafique, 2009). Tika anketēti mākslas un humanitāro nozaru pasniedzēji, uzdodot viņiem jautājumus par paradumiem informācijas meklēšanā un bibliotēku izmantošanā. Tika secināts, ka šo nozaru speciālisti paļaujas uz bibliotēku krājumiem, priekšroku dodot patstāvīgai meklēšanai tajos, tomēr ļoti nozīmīga ir profesionālu bibliotekāru palīdzības pieejamība. Savukārt pētījumā „Mākslas studenti bibliotēkā: ieskats, kā tie izmanto vispārīgās akadēmiskās bibliotēkas savām radošajām vajadzībām” (Polly, 1999), intervējot mākslas studentus, tika secināts, ka viņu vidū visiecientākā ir bibliotēkas plauktu pārlūkošanas metode, kas ļauj paplašināt redzesloku un palīdz gūt iedvesmu. Nozīme izdevuma izvēlē ir tā vizuālajam noformējumam un fiziskajam stāvoklim.

6. Pētījuma objekts un priekšmets

Objekts – Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēka.

Priekšmets – bibliotēkas krājuma pieejamība studentiem.

7. Mērķis

Pētījuma mērķis ir veikt LMA bibliotēkas krājuma pieejamības novērtējumu, uzklusot studentu viedokli.

8. Pētījuma uzdevumi

Lai varētu veikt LMA bibliotēkas krājuma pieejamības novērtējumu, jāveic šādi uzdevumi:

- 1) Jāskaidro, kas ir bibliotēkas krājums un kādi faktori ietekmē tā pieejamību lietotājam;
- 2) Jāanalizē akadēmiskās bibliotēkas nozīme, loma un uzdevumi 21. gadsimtā;
- 3) Jāanalizē pētījumā izmantotās teorijas un zinātniskā literatūra par darba tēmu;
- 4) Ar intervēšanas, anketēšanas un novērošanas metodēm jāievāc dati pat LMA bibliotēkas pieejamību studentiem un viņu viedokli par to;
- 5) Jāanalizē iegūtie dati un jāizdara secinājumi; jākonstatē, vai izvirzītā hipotēze pierādījies.

9. Hipotēze

Pašreizējā Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma organizācija un elektroniskā kataloga neesamība ierobežo studentu iespējas krājumu pilnvērtīgi izmantot.

10. Pētniecības metodes

Pētījumā izmantotas gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās datu vākšanas metodes.

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par studentu vajadzībām un ikdienas norisēm bibliotēkā, tika veikta novērošana.

Ar anketēšanas palīdzību tika noskaidroti studentu bibliotēkas lietošanas paradumi un apmierinātība ar bibliotēkas resursu izmantošanas iespējām. Tika izplatītas divu veidu anketas. Viena no anketām drukātā formā tika izplatīta uz vietas LMA. Otra anketa tika izplatīta elektroniski.

Intervējot LMA studentus fokusgrupā, tika iegūta pilnīgāka informācija par viņu pieredzi un viedokļiem saistībā ar bibliotēkas izmantošanu. Fokusgrupas intervijā piedalījās trīs studenti no dažādām studiju nodaļām.

11. Teorētiskie un praktiskie rezultāti

Bibliotēkas krājumu ietekmējošo faktoru analīze šī darba teorētiskajā daļā parāda citu autoru atziņas par šiem jautājumiem, kā arī tendences mūsdienu akadēmisko bibliotēku darbībā.

Empīriskā pētījuma rezultāti palīdz izprast LMA studentu bibliotēkas izmantošanas paradumus un viņu vēlmes attiecībā uz to. Šāds viedokļu apkopojums sniegs LMA bibliotēkas darbiniekiem nepieciešamo informāciju lēmumu pieņemšanai par turpmāko bibliotēkas darba organizāciju.

Tāpat no darbā gūtajiem datiem var gūt priekšstatu par mākslas studentu informācijas meklēšanas paradumiem, kas Latvijā ir maz pētīts temats.

12. Darba struktūra

Bakalaura darbs sastāv no ievada, teorētiskās daļas, empīriskās daļas un rezultātu daļas.

Teorētisko daļu veido piecas nodaļas:

1. nodaļā analizētas akadēmisko bibliotēku funkcijas mūsdienās, akadēmisko bibliotekāru nozīme, kā arī bibliotēku darba kvalitātes novērtēšanas pamatprincipi.

2. nodaļā aprakstīta mākslas bibliotēku specifika.

3. nodaļā izklāstīts bakalaura darba teorētiskais pamatojums.

4. nodaļā tiek skaidrota bibliotēkas krājuma pieejamības nozīme, kā arī analizēti trīs to ietekmējošie faktori: bibliotēkas katalogs, krājuma izvietošana brīvpieejā, kā arī bibliotēkas kā vietas nozīme.

5. nodaļā apskatīti citu autoru pētījumi, kas saistīti ar šī darba tematiku.

Bakalaura darba empīrisko daļu veido divas nodaļas:

6. nodaļā raksturotas izmantotās datu vākšanas metodes.

7. nodaļā analizēti iegūtie empīriskie dati.

Rezultātu un diskusijas daļā analizēti un salīdzināti darba teorētiskajā un empīriskajā daļā iegūtie rezultāti.

Secinājumu daļā izklāstītas galvenās bakalaura darbā iegūtās atziņas.

1. AKADĒMISKĀS BIBLIOTĒKAS

Akadēmiskā bibliotēka ir bibliotēka akadēmiskas institūcijas sastāvā un apkalpo tās darbiniekus un studentus mācību un pētniecības procesā (Hoare, 2003). Akadēmiskās bibliotēkas darbojas kā zināšanu krātuves, to galvenais uzdevums – zināšanu izplatīšana. Mūsdienās akadēmiskās bibliotēkas nodrošina piekļuvi gan drukātiem, gan elektroniskiem informācijas resursiem, noteicošie faktori to izvēlē ir atbilstība institūcijas darbības jomai un informācijas kvalitāte.

Bibliotēku (it īpaši akadēmisko) darbība ir nemitīgā attīstībā, tām jāseko līdzi ne tikai informācijai un jaunumiem savas institūcijas pārstāvētajā nozarē, bet arī inovācijām informācijas izplatīšanas jomā, jaunām tehnoloģijām un veidiem, kādos cilvēki iegūst informāciju.

Akadēmiskā bibliotēka ir cieši saistīta ar institūciju, kurai tā pieder, tai jāiekļaujas tās vidē, jāpielāgojas savu apmeklētāju vajadzībām un īpatnībām, kā arī jāspēj reaģēt uz izmaiņām, kas skar organizāciju gan no iekšpuses, gan ārpusē. Katrai organizācijai ir atšķirīgs darbības veids, iekšējais klimats, kultūra un tradīcijas, kā arī veids, kādā tā komunicē ar ārējo pasauli; bibliotēka ir viena no organizācijas daļām, tāpēc visas norises skar arī to (Budd, 1998). Atsevišķa akadēmiskā bibliotēka jāanalizē kontekstā ar institūciju, kuras sastāvā tā atrodas, jo tā ar savu darbību piedalās organizācijas misijas īstenošanā un pauž tās kopējo nostāju, principus un vērtības.

Skatījums uz augstākās izglītības misiju mainās – no instrukciju sniedzējām tās pamazām kļūst par mācīšanās veicinātājām (Bennett, 2005). Vērtība ir studenta spējā radoši un patstāvīgi strādāt un pieņemt lēmumus, nevis mehāniski izpildīt iepriekš dotus nosacījumus. Tas maina arī akadēmiskās bibliotēkas uzdevumus. Skots Benets (*Scott Bennett*) savā esejā par akadēmisko bibliotēku vidi un iekārtojumu (*Righting the Balance*, 2005) uzsver, ka bibliotēkas sekmīgums mērāms nevis tās apmeklējuma biežumā, bet gan rezultātā, kas radies šī apmeklējuma ietekmē. Bibliotēkas atbildība nebeidzas līdz ar izpildītu lasītāja pieprasījumu, tās uzdevums nav vien tradicionāli definēto bibliotēkas pakalpojumu (cirkulācija, uzziņas utt.) sniegšana. Akadēmiskajai bibliotēkai mācību iestādē jārada tāda vide, kas ne tikai informacionāli nodrošina studiju uzdevumu veikšanu, bet arī veicina izziņas procesu ārpus studiju programmas, sniedz iedvesmu patstāvīgai attīstībai. Mūsdienīgas bibliotēkas pakalpojumi izpaužas nevis kā pabeigtu darbību kopums, bet kā process – izglītības veicināšana, lasītāju iesaiste, informācijas plūsmas nodrošināšana utt.

1.1. Akadēmiskās bibliotēkas funkcijas

Akadēmiskās bibliotēkas galvenais mērķis tradicionāli ir bijis nodrošināt iestādes studentus un personālu ar mācībām un pētniecībai nepieciešamo informāciju. Šī funkcija joprojām ir bibliotēkas pastāvēšanas pamatā, tomēr arvien lielāku ievērību gūst bibliotēkas kā socializēšanās vietas loma augstskolā.

Akadēmiskās bibliotēkas funkcijas var iedalīt trīs lielās grupās (Hoare, 2003):

1. Atbalsts studentiem mācību procesā (informācijas resursi, bibliotēka kā vieta);
2. Aktuālu informācijas resursu piedāvājums akadēmiskā personāla vajadzībām;
3. Atbalsts pētniecībai.

Šīs ir akadēmiskās bibliotēkas pamatfunkcijas, kas nav zaudējušas savu nozīmi jau gadu desmitiem. Visas inovācijas un jaunie pakalpojumi, kas tiek ieviesti bibliotēkās, palīdz tām īstenot augstākminētās funkcijas.

Ikdienā apkalpojot studentus, bibliotēkas darbinieki iepazīst viņu paradumus (informācijas meklēšana un izmantošana) un vajadzības (informācijas resursi, to veidi), kas bieži vien ir paredzami un atkārtojas (Hoare, 2003). Veidojot bibliotēkas krājumu, bibliotekāri var konsultēties ar akadēmisko personālu vai pieņemt lēmumus paši, paredzot, kādi un cik izdevumi lasītājiem būs nepieciešami. Tomēr jāreķinās, ka nereti studentu vajadzības var pārsniegt bibliotēkas krājuma robežas, tādā gadījumā jāpiedāvā izmantot starpbibliotēku abonementa pakalpojums vai jāpalīdz studentam kādā citā veidā. Atbalsts studentiem izpaužas arī kā konsultācijas gan elektronisko, gan drukāto informācijas resursu izvēlē vai efektīvākās meklēšanas stratēģijas izmantošanā. Nenoliedzami, viens no nozīmīgākajiem aspektiem akadēmisko bibliotēku darbībā ir to fizisko telpu pieejamība studentiem, kas tiek izmantota gan mācību nolūkiem, gan kā brīvā laika pavadīšanas vieta. Plašāk bibliotēkas kā vietas nozīme aprakstīta 4. nodaļā.

Uz bibliotēkas pakalpojumiem bieži paļaujas arī akadēmiskais personāls, kam ne mazāk svarīgi ir sekot līdzi jaunumiem savā nozarē. Pasniedzēji ne tikai izmanto bibliotēkā pieejamos informācijas resursus, bet arī konsultē bibliotēkas darbiniekus krājuma papildināšanas jautājumos.

Augstskolās, kurās notiek arī pētniecība, tās nodrošināšana ar atbilstoša līmeņa materiāliem ir viens no sarežģītākajiem un dārgākajiem bibliotēkas uzdevumiem (Hoare, 2003). Zinātnisko žurnālu un datubāzu abonēšana prasa lielus līdzekļus, to piedāvājums ir plašs, tāpēc bibliotēkām rūpīgi jāizvērtē, kuru materiālu ieguve zinātniekiem sniegs vislielāko atdevi. Šajā punktā īpaši nozīmīga ir prasmīga bibliotēkas pārvaldība un pieejamo naudas līdzekļu izlietojuma sabalansēšana.

1.2. Akadēmiskā bibliotekāra nozīme

Bibliotēkas misija ir izplatīt informāciju un zināšanas sabiedrībā. Cilvēks, kas izvēlas bibliotekāra profesiju, identificējas ar šo misiju un atzīst zināšanas par galveno vērtību cilvēkā. Bibliotekāra misiju nosaka nevis viņa personiskās īpašības un vēlmes, bet gan „sociālā nepieciešamība, kam kalpo profesija” (Sporāne, 2006, 196 lpp.). Tas nozīmē, ka bibliotekāram savā profesionālajā darbībā jāvadās nevis pēc savām zināšanām un prasmēm, bet gan savu lietotāju vajadzībām. Baiba Sporāne savā rakstā „Bibliotēkas fenomena filozofiskā izpratne” (2006), interpretējot zinātnes filozofa Karla Popera (*Karl Popper*) atziņas, raksta:

bibliotekārs ir **intelektuālo vērtību sargātājs** un **tāpēc nevar būt pasīvs**. Arī viņam ir uzlikta morālā atbildība par izvēli: pakļauties vai nepakļauties autoritātes pavēlēm. Bibliotekāram jāstāv „sardzē”, lai netiktu ierobežota informācijas pieejamība un kāda teorija neuzkundzētos citām teorijām (Sporāne, 2006, 187 lpp.) (oriģināla izcēlums).

Turpinot šo domu, var secināt, ka bibliotekāram „sardzē” jāstāv ne tikai pret ārējiem, bet arī iekšējiem faktoriem, kas varētu ierobežot informācijas pieejamību bibliotēkā, piemēram, paša zināšanu un prasmju trūkumu, kūtrumu, neieinteresētību.

Akadēmiskais bibliotekārs ir persona, kas nodrošina bibliotēkas darbību visos tās aspektos; bibliotekāra galvenais uzdevums ir piedalīties savas vadošās institūcijas mērķu īstenošanā un mācību un pētniecības procesu nodrošināšanā ar nepieciešamajiem informācijas resursiem (Moran & Leonard, 2010).

Tāpat bibliotekārs kā informācijas speciālists augstskolā piedalās studentu informācijpratības veidošanā – piemērotāko informācijas resursu meklēšanā, izvēlē, izvērtēšanā un izmantošanā. Akadēmiskajam bibliotekāram ir jāspēj iepazīstināt studentus ar plašo informācijas avotu klāstu konkrētajā nozarē (gan drukāto, gan elektronisko), kā arī nepieciešamības gadījumā jākonsultē meklēšanas iespējās dažādās informācijas sistēmās (interneta meklētājprogrammās, bibliotēku katalogos, datubāzēs u.tml.). Bibliotekāra zināšanas un spēja ieteikt lasītājam piemērotus izdevumus ir augstu vērtējama un pat neatsverama, tomēr situācija, kad bibliotekārs studenta vietā atrod un izvēlas resursus, ierobežo studenta iespējas patstāvīgi pieņemt lēmumus un attīstīt savas meklēšanas prasmes. Kā jau minēts, augstskolas un arī tās bibliotēkas uzdevums ir veidot radošu vidi mācību procesam, nevis sniegt mehāniskus pakalpojumus.

Darbinieku skaits akadēmiskajā bibliotēkā ir atkarīgs no tās darba apjoma un specifikas. Lielākās bibliotēkās darbinieki var specializēties dažādu pienākumu veikšanā (komplektēšana, katalogizācija, lietotāju apkalpošana u.c.), bet mazākās bibliotekāri veic

visas funkcijas. Pilnvērtīgai savu pienākumu veikšanai akadēmiskajam bibliotekāram ir nepieciešama izglītība bibliotēku jomā, jāpārzina bibliotēku darba teorētiskie un praktiskie aspekti. Augstāko bibliotekāro izglītību Latvijā var iegūt Latvijas Universitātē un Latvijas Kultūras koledžā, savukārt neformālas apmācības bibliotekāriem tiek rīkotas LNB Mācību centrā, Rīgas Centrālajā bibliotēkā un reģionu galvenajās bibliotēkās (Bibliotēku attīstības pamatnostādnes 2011-2015. gadam, 2010). Tāpat akadēmiskajam bibliotekāram vēlamas ir padziļinātas zināšanas nozarēs, kas pārstāvētas konkrētajā bibliotēkā. Jāņem vērā, ka akadēmiskā bibliotekāra darbs, salīdzinājumā ar, piemēram, kolēģi publiskajā bibliotēkā, ir daudz dinamiskāks, akadēmiskā vide nemitīgi piedzīvo pārmaiņas, kas skar arī bibliotēkas. Tas nozīmē, ka to darbiniekiem jāturpina sava izglītība visas darba dzīves garumā.

Akadēmiskā bibliotekāra ikdienas darbs ir dažāds – jāsaskaras gan ar sistemātiskiem rutīnas pienākumiem, gan ar nestandarta situāciju risināšanu. Tas prasa zināšanas un prasmes dažādās jomās. Mainoties akadēmiskajai un informācijas videi, tiek ietekmēts arī bibliotēku darbs. Akadēmiskie bibliotekāri ir tie, kam jānodrošina bibliotēkas adaptācija jaunos apstākļos, ņemot vērā gan ārējos, gan iekšējos faktorus savā institūcijā. Autores B. Morana un E. Leonarda (*Moran & Leonard, 2010, pp.4-6*) ir uzskaitījušas prasmes, kam jāpiemīt mūsdienīgam akadēmiskajam bibliotekāram dažādos viņa darba aspektos. Tās ir, piemēram, efektīva komunikācija un sadarbības prasmes – ar kolēģiem, citām struktūrvienībām un institūcijām, lietotājiem, māka darboties komandā un vajadzības gadījumā uzņemties līdera lomu, spēja izmantot darbam nepieciešamās tehnoloģijas, spēja mainīties, mācīties, pielāgoties un augt, līdz ar to attīstot arī pašu bibliotēku. Radoša un aktīva pieeja saviem pienākumiem, vēlme izglītoties, paaugstināt savas profesionālās prasmes un izzināt savas bibliotēkas krājumā pārstāvētās nozares raksturo akadēmisko bibliotekāru, kura darba rezultātā bibliotēka spēs attīstīties un reaģēt uz izmaiņām apkārtējā vidē.

Regulāri jāveic bibliotēkas darba kvalitātes novērtējums, kritiski analizējot tā stiprās un vājās puses, īpašu uzmanību veltot lietotāju apkalpošanas procesiem. To var darīt gan pašu spēkiem, gan pieaicinot nozares ekspertus. Tas palīdzēs veikt uzlabojumus bibliotēkas funkciju pildīšanā, kā arī sniegs redzējumu tālākās darbības organizēšanai.

Bibliotēkas pakalpojumi plašā skatījumā ir komunikācijas process starp bibliotekāru un bibliotēkas lietotāju (Budd, 1998), un tieši no bibliotekāra ir atkarīga šī procesa kvalitāte. Tiešā komunikācija var tikt iniciēta gan no lietotāja, gan bibliotekāra puses un noritēt klātienē vai virtuāli. Savukārt netiešie komunikācijas procesi notiek caur bibliotēkas kataloga ierakstiem, bibliotēkas iekārtojumu un informācijas izvietojumu tajā, kā arī caur pieņemtajiem lēmumiem krājuma komplektēšanā un organizēšanā (Budd, 1998). Tāpat kā akadēmiskās bibliotēkas darbība kopumā, arī komunikācija ar saviem lietotājiem būtu uztverama kā

process, nevis atsevišķu darbību summa. Tāpēc akadēmiskā bibliotekāra pienākums ir ar bibliotēkas lietotājiem nodibināt nepārtrauktu atgriezenisko saiti, lai bibliotēkas pakalpojumu attīstība ietu roku rokā ar lietotāju mainīgajām vajadzībām.

1.3. Bibliotēkas pakalpojumu kvalitātes novērtēšana

Kvalitāte ir relatīvs jēdziens, tas ir konstrukts, kas rodas, salīdzinot dažādus pakalpojumu sniedzējus vai savas gaidas ar saņemto pakalpojumu (Alvite & Barrionuevo, 2011), dinamiska un mainīga vērtība, kuras atskaites punkts ir bibliotēkas lietotājs un viņa vajadzību apmierināšana. Mainoties tehnoloģijām, cilvēku paradumiem un vajadzībām, mainās arī kvalitātes kritēriji.

Akadēmiskās bibliotēkas darba efektivitāte ir atkarīga no tās spējas izprast un apmierināt savu lietotāju vajadzības. Bibliotēkas darbības kvalitātei nozīme ir ne tikai katra atsevišķa lietotāja kontekstā, bet visas organizācijas efektivitātē.

Bibliotēkas sniegto pakalpojumu kvalitātes novērtēšana ir svarīgs posms tās darbības plānošanas un uzlabošanas procesā. Visa akadēmiskās bibliotēkas darba organizācija ir vērsta uz tās lasītājiem – to mācību, pētniecisko un informacionālo vajadzību apmierināšanu, kas rezultējas kā saņemts pakalpojums. Lasītāju neinteresē bibliotēkas iekšējo procesu organizācijas efektivitāte, bet gan saņemtā pakalpojuma kvalitāte (Poll and Boekhorst, 2007), tāpēc tieši no šīs pozīcijas būtu jāsāk bibliotēkas darbības novērtēšana. Konstatējot lasītāja neapmierinātību un iebildumus kādā no bibliotēkas darbības aspektiem, jānoskaidro šādas reakcijas cēlonis un jānovērš tas.

Taču, ne vienmēr lasītājs darbiniekiem paudīs savu neapmierinātību. Tam var būt vairāki iemesli, piemēram, lasītāja raksturs, apmeklējuma mērķis, pieredzes trūkums bibliotēku izmantošanā, kādēļ viņš, iespējams, nezina, kādus un cik kvalitatīvus pakalpojumus var gaidīt no savas bibliotēkas, jo nav iepriekšējas pieredzes, ar ko salīdzināt.

Nemot vērā šos aspektus, secināms, ka savu pakalpojumu kvalitātes izvērtēšana un uzlabošana bibliotēkai jāveic regulāri un pašai pēc savas iniciatīvas; lasītāju neapmierinātība ir kritiskais punkts, kas signalizē, ka darbs nav izdarīts līdz galam.

Latvijā vairums akadēmisko bibliotēku ir pieejamas visiem interesentiem, ne tikai tai piesaistītajiem studentiem un personālam, tāpēc ir iespējama zināma konkurence šo bibliotēku starpā – neapmierinošs krājums vai nekvalitatīvi sniegti pakalpojumi lasītāju mudinās izmantot citu bibliotēku. Tomēr tas nav iespējams gadījumos, kad bibliotēkas krājumā ir reti vai specifiski izdevumi, kas nav atrodamu citur. Bibliotēkām nevajadzētu savu darbību vērtēt tikai pēc apmeklētāju daudzuma – apmeklētība vien nav kvalitātes rādītājs; studenti bibliotēku apmeklēt var gan vajadzības spiesti, gan ērtības labad, vai vienkārši nezinot par alternatīvām.

Secinājumi

Augstākās izglītības iestāžu vide ir dinamiska un nemitīgi mainās. Akadēmiskās bibliotēkas ir šo procesu centrā, nodrošinot studentus un personālu ar mācībām un pētniecībai nepieciešamajiem informācijas resursiem. Mainoties tehnoloģijām un lietotāju paradumiem un vajadzībām, akadēmisko bibliotekāru uzdevums ir attīstīt bibliotēkas vidi un pakalpojumus atbilstoši tā brīža tendencēm, lai spētu saglabāt lasītāju interesi par savu krājumu un nodrošinātu maksimālu pieejamību tam. Bibliotēka jāveido kā radoša un izziņu veicinoša vide, tās pakalpojumi jāuztver kā process, nevis mehānisku darbību summa. No bibliotekāra profesionalitātes ir atkarīga lasītāju interese par krājumu un iespējas izmantot to, tāpēc viņam regulāri jāpapildina zināšanas gan bibliotēkas pārstāvētajās nozarēs, gan inovācijās informācijas jomā.

2. MĀKSLAS BIBLIOTĒKAS UN TO LIETOTĀJI

Jēdziens „māksla” ir plašs un daudzslāņains, tādēļ tam ir atrodami dažādi skaidrojumi. Populārās skaidrojošās vārdnīcās šis jēdziens tiek definēts divējādi. Plašākā nozīmē māksla ir „cilvēces garīgās kultūras sastāvdaļa, specifisks veids īstenības apgūšanai ar mākslas tēla palīdzību” (Latvijas enciklopēdiskā vārdnīca, 2002). Apgāda „Avots” 1998. gadā izdotajā „Latviešu valodas vārdnīcā” uzsvērts mākslas procesuālais raksturs: „radoša īstenības atspoguļošana tēlos”.

Savukārt šaurākā nozīmē māksla ir „jebkura meistarīgi, virtuozī, augstā tehnoloģiskā līmenī veikta darbība, kas līdz ar to iegūst estētisku jēgu” (Latvijas enciklopēdiskā vārdnīca, 2002). Tradicionāli ar apzīmējumu „māksla” tiek saprasta vizuālā māksla. Ja runa ir par kādu citu nozari (piemēram, teātra māksla, dejas māksla), tad tas tiek atsevišķi pieminēts.

Šajā darbā ar jēdzienu “mākslas bibliotēkas” tiek saprastas bibliotēkas, kas savos krājumos iekļauj izdevumus saistībā ar vizuālās mākslas nozarēm – tēlotājmākslu, mākslas vēsturi un teoriju, lietišķo mākslu, dizainu, arhitektūru un ar tiem saistītām tēmām.

Izplūdušī mākslas definīcija un dažādās mākslas izpausmes šo bibliotēku darbiniekiem uzliek sarežģītu uzdevumu – ne tikai labi pārzināt mākslas vēsturi, pašreizējās tendences, aktuālās norises un izdevējdarbību šajā laukā, bet arī savu lasītāju specifiku un mainīgās vajadzības. Mākslas izdevumu cenas vidēji ir augstākas nekā citu nozaru resursiem, tāpēc bibliotēka nereti var būt vienīgā vieta, kur lasītājam iespējams ar tiem iepazīties. Šī iemesla dēļ bibliotekāru uzdevums ir īpaši rūpīgi izvēlēties krājuma papildinājumus un piedāvāto pakalpojumu klāstu.

Mākslas bibliotēkas krājumu veido izdevumi, kuros dokumentēti dažādie mākslas procesi un izpausmes, mākslas teorijas un vēstures resursi, kā arī dažādi citi dokumenti, kas saistīti ar mākslas nozarēm. Tie ir ne tikai tradicionālie monogrāfiskie un periodiskie izdevumi un pelēkā literatūra, bet arī dažāda veida audiovizuāli materiāli, piemēram, fotogrāfijas, diapozitīvi, filmas un videoieraksti dažādos formātos, skaņu ieraksti un citi. Mākslas bibliotēku īpašumā var atrasties arī mākslas darbu oriģināli un savas institūcijas arhīvu materiāli. Šī krājuma dažādība no bibliotekāriem prasa profesionālas zināšanas saglabāšanas un kārtošanas darbā (Shorley, 2003).

Mākslas izdevumu kolekcijas tiek veidotas dažāda veida bibliotēkās – gan akadēmiskajās un speciālajās (muzeju, citu kultūras iestāžu bibliotēkas), gan publiskajās un apkalpo māksliniekus, mākslas vēsturniekus, studentus, kultūras darbiniekus, kā arī mākslas interesentus. 20. gadsimta otrajā pusē mākslas bibliotēkas skāra tās pašas pārmaiņas, kas visas

citas bibliotēkas – pāreja no drukātajiem un kartīšu uz elektroniskajiem katalogiem, kā arī iespēja digitalizēt savos krājumos esošās vērtības (grāmatas, zīmējumus, rokrakstus u.c.) (Wayne, 2010). Mākslas augstskolu bibliotēkas savos krājumos iekļauj izdevumus saistībā ar organizētajām mācību programmām, tāpēc parasti aptver plašu tematu amplitūdu, vācot materiālus gan par mākslas teoriju un tās tradicionālajām izpausmēm, gan mūsdienu mākslu visās tās formās. Mākslas bibliotēkās atkarībā no to lieluma var strādāt dažāds skaits darbinieku ar dažādu pienākumu sadalījumu; viņiem nepieciešama gan izglītība bibliotēkzinātnē, gan kādā no mākslas disciplīnām. Bibliotekāri var iegūt grādu bibliotēkzinātnē pēc tam, kad studējuši mākslu vai otrādi; ASV ir vairākas augstskolas, kurās var iegūt vienlaicīgi grādu bibliotēkzinātnē un mākslas vēsturē (Wayne, 2010). Mākslas bibliotēkām šīs zināšanas nepieciešamas, lai spētu komplektēt un organizēt krājumu, izprast savu lasītāju vajadzības un pieprasījumus, lai varētu novērtēt informācijas resursu kvalitāti un kontekstu. Jāorientējas šīs jomas informācijas avotos, lai saviem lasītājiem no plašā piedāvājuma klāsta varētu atlasīt piemērotākos izdevumus.

Viena no mākslas bibliotēku iezīmēm ir to krājumos esošie resursi, lielākoties mākslas grāmatas, albumi un katalogi, kas citu nozaru izdevumu vidū izceļas ar savu noformējumu, kam ir būtiska loma izdevuma kopējā vērtībā. Gan teorijas un vēstures, gan reprodukciju albumos ilustratīvajam materiālam ir tikpat liela vai pat lielāka loma nekā tekstam, un jāņem vērā, ka lasītāja acīs tam būs būtiska nozīme.

Mākslas bibliotēku iekārtojums ir jāveido atbilstoši sava krājuma specifikai. Nereti mākslas izdevumi tiek izdoti nelielos metienos, tādējādi ātri vien kļūstot par retumiem. Tas mākslas bibliotēkām uzliek sarežģītu uzdevumu – vienlaicīgi saglabāt un aizsargāt un padarīt pieejamus šos izdevumus. Mākslas darbu reprodukciju albumi lielā daļā gadījumu mēdz būt izmēros lielāki par standarta izdevumiem, tāpēc bibliotēkā to lietošanai jāparedz vairāk vietas vienam lasītājam (platāki galdi, pārvietošanās ceļi u.tml.). Pilnvērtīgai attēlizdevumu aplūkošanai nepieciešams arī pārdomāts apgaismojums; ņemot vērā, ka galda virsma ir aplūkojamā attēla fons, jādomā par tā krāsu – tā nedrīkstētu ietekmēt toņu uztveri, tai jābūt pēc iespējas neitrālai (Leighton&Weber, 1999). Tas pats attiecas uz visu interjeru – lai gan estētiski pievilcīgi un mākslinieciski dizaina elementi lietotāju telpās būtu pat vēlami, tie nedrīkst būt uzbāzīgi un pārspīlēti. Mākslas bibliotēku lietotāji (it īpaši profesionāli mākslinieki un mākslas zinātnieki) mēdz būt ar izkoptu gaumi un jūtīgi reaģēt uz vizuāliem kairinājumiem, kas jāņem vērā, veidojot bibliotēkas iekārtojumu. Ja telpu platība atļauj, mākslas bibliotēka var kalpot arī kā neliela izstāžu zāle, kas, piemēram, mākslas augstskolās sniegtu to studentiem iespēju veidot pirmās personālizstādes un bagātinātu skolas vidi.

Mākslas studentu ieradumi bibliotēku izmantošanā ir temats, kas nav plaši pētīts. Vizuālās mākslas studenti šajā jautājumā būtu nodalāmi atsevišķi no citu nozaru studentiem, jo viņu meklētā informācija lielākoties ir vizuāla, nevis tekstuāla: citu autoru darbu reprodukcijas, paraugi u.tml. Tādējādi katalogs, kas satur tikai bibliogrāfisku informāciju, tikai daļēji var liecināt par iespieddarba atbilstību lasītāja meklētajam. Lai novērtētu izdevuma piemērotību savām vajadzībām, mākslas bibliotēkas apmeklētājam to vajadzētu fiziski apskatīt, kā tas ir iespējams brīvpieejā izvietota krājuma gadījumā. Mūsdienīgos elektroniskajos bibliotēku katalogos nereti ir iespēja bibliogrāfiskajam aprakstam pievienot izdevumu raksturojošus attēlus un saites uz interneta resursiem, kas lasītājam palīdz novērtēt tā piemērotību savām vajadzībām.

Viljams Hemings (2009) ir apkopojis dažādu autoru definētas vajadzības, kuru apmierināšanai māksliniekiem ir nepieciešama informācija:

- Iedvesma;
- Vizuāla informācija;
- Informācija par materiāliem un tehnikām;
- Informācija par karjeras, izglītības iespējām;
- Informācija par aktuālām norisēm un tendencēm mākslas pasaulē.

Mākslas augstskolu studentiem papildus ir nepieciešami materiāli mācību uzdevumu (teorētisko un radošo) veikšanai. Lai gan mākslinieki informāciju meklē dažādās vietās (personīgā kolekcija, internets, apkārtējie cilvēki, vide u.c.), mākslas bibliotēkas uzdevums ir veidot pēc iespējas pilnīgāku krājumu, tā atvieglojot lietotāju ikdienu. Jāņem vērā, ka šai lietotāju grupai ir nepieciešama ne tikai mākslas, bet arī citu nozaru literatūra, kā arī daiļliteratūra (Cobbledick, 1996).

3. BAKALaura DARBA TEORĒTISKĀ BĀZE

3.1. Pragmatisms

Pragmatisms ir filozofijas tradīcija, kas radās 19. gadsimta beigās Amerikas Savienotajās Valstīs; tā pamatlicēji ir Čārlzs Sanders Pīrss (*Charles Sanders Peirce*, 1839–1914) un viņa sekotāji Viljams Džeimss (*William James*, 1842–1910) un Džons Djūijs (*John Dewey*, 1859–1952) (Hookway, 2008). Uz pragmatismu parasti atsaucas kā „praktisko” filozofiju un amerikāniskā dzīvesveida pamatprincipu.

Pīrss savos pragmatisma idejām veltītajos rakstos „Kā padarīt mūsu idejas skaidras” (*How to Make Our Ideas Clear*, 1878) un „Ticības nostiprināšana” (*The Fixation of Belief*, 1877) pievēršas ticības un šaubu mijiedarbībai domāšanā. Abiem šiem procesiem ir pozitīva ietekme uz cilvēku. Ticība ir nostiprināta pārliecība, pieradums, kas dažādās situācijās liek mums rīkoties noteiktā veidā (Peirce, 1877). Tā ir ērts un dabisks stāvoklis cilvēka prātā, kas sniedz pārliecību par savas rīcības pareizību. Savukārt šaubas ir šīs pārliecības „kairinātājs”, tās traucē sasniegt ticības stāvokli. Šaubas pastāv tik ilgi, kamēr izzīņas procesā tiek pilnībā iznīcinātas un ticība ir nostiprināta.

Caur šaubām sasniegta ticība sniedz pārliecību par savu taisnību un līdz ar to arī apmierinātību, tāpēc cilvēks mēdz pieķerties saviem reiz nostiprinātajiem uzskatiem un apzināti neievērot apstākļus, kas varētu tos mainīt. Pīrss norāda, ka šāda domāšanas metode nav nekas ārkārtējs, kamēr cilvēks nesaskaras ar citu atšķirīgajiem viedokļiem, tomēr, atklājot, ka pastāv arī citi uzskati, katram vajadzētu pārvērtēt savējos. Savstarpēji ietekmējot citam citu, sabiedrība veido savu kopējo ticību – pārliecību par pareizāko rīcību.

Pīrss (1878) uzdod jautājumu, kā ir nošķirama patiesa ticība (ticība reālajam) no kļūdainas ticības (ticība izdomājumam). Mūsu priekšstats par kaut ko ir priekšstats par par tā radīto uztveramo ietekmi. Savukārt iedomāti koncepti, kas praksē nedarbojas, nav uzskatāmi par patiesiem. Tātad patiesības mēraukla ir realitāte.

Turpinot Pīrsa spriedumus, Džeimss (1906) pragmatismu skaidro kā metodi (rīku), kas palīdz intrpretēt jēdzienus, vadoties pēc to ietekmes uz praktisko pasauli. Džeimsa skatījumā idejas patiesīgums ir atkarīgs no tā, vai šī ideja spēj sniegt praktisku labumu (Sundin & Johannisson, 2005).

Djūijs attīstīja savu skatījumu uz pragmatisma idejām, un nosauca to par instrumentālismu. Instrumentālisma skatījumā zināšanas rodas dažādu notikumu mijiedarbības rezultātā, kas no cilvēka prasa aktīvu iesaistīšanos un izzīņas procesu (Gouinlock). Savu priekšstatu par zināšanām Djūijs aizguva no Darvina dabiskās atlases

teorijas, proti, zināšanas ir produkts, kas rodas, organismam mijiedarbojoties ar apkārtējo vidi (Field). Tādējādi nav iespējams uzskatīt savas esošās zināšanas par absolūti patiesām, jo, mainoties apkārtējai videi, iepriekšējās zināšanas vairs nav aktuālas.

Pragmatisma atziņas izmantojamas bibliotēku darbības organizēšanā, it īpaši tās izvērtēšanā un jauninājumu ieviešanā. Bibliotēku nozarē parādoties datortehnoloģiju sniegtajām iespējām (katalogizācija, cirkulācijas procesu automatizācija), bibliotēkām ir kritiski jāizvērtē (jāapšaubā) sava līdzšinējā darbība un jāpieņem empīriski pamatots lēmums par turpmāko rīcību. Praksē gūstot apliecinājumu savas darbības maksimālai efektivitātei, bibliotēka var turpināt līdzšinējo darbību bez izmaiņām. Savukārt, secinot, ka ierastā kārtība vairs nav labākais no iespējamajiem variantiem, nav jēgpilna pamata turpināt ierasto praksi.

Tāpat bibliotēkai jāpiedāvā pakalpojumi, kas tās lietotājiem ir derīgi un ērti izmantojami, šis derīgums jāvar pierādīt praksē. Piemēram, ja bibliotēkas katalogs konceptuāli (idejiski) spēj nodrošināt lasītāju informētību par krājuma sastāvu, bet praksē tas dažādu iemeslu dēļ netiek izmantots, tad kataloga principā nav.

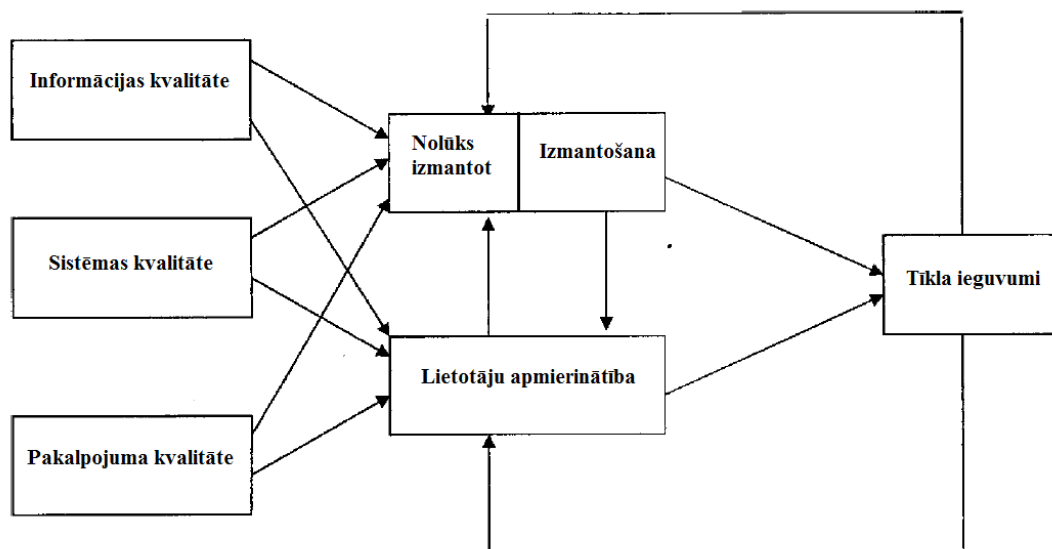
Gan sabiedrība, gan informācijas vide nemitīgi mainās. Lai bibliotēkas spētu saglabāt jēgu un turpināt īstenot savu misiju, tām, balstoties uz empīriski iegūtām zināšanām, jāpielāgojas jauniem apstākļiem.

3.2. Delones un Maklīna Informācijas sistēmu sekmīguma modelis

Kā pamats LMA bibliotēkas darbības izvērtējumam bakalaura darbā tiek izmantots Delones un Maklīna (*William H. DeLone and Ephraim R. McLean*) izveidotais Informācijas sistēmu (IS) sekmīguma modelis (*Information System Success Model*, 2003). Pirmoreiz autori modeli izveidoja 1992. gadā un pēc desmit gadiem, apkopojot citu zinātnieku teorētiskos un empīriskos secinājumus par to, modelī veica uzlabojumus.

Delones un Maklīna IS sekmīguma modelis sastāv no sešiem elementiem (1.1.att.) (oriģināls 1. pielikumā):

- Informācijas kvalitāte
- Sistēmas kvalitāte
- Pakalpojuma kvalitāte
- Nolūks izmantot sistēmu un tās izmantojums
- Lietotāju apmierinātība
- Tīkla ieguvumi

1. 1.att. Delones un Maklīna Informācijas sistēmu sekmīguma modelis (autores tulkojums)

Kvalitāte šajā modelī sadalīta trīs dažādos rādītājos (informācijas, sistēmas, pakalpojuma kvalitāte). Šie dažādie kvalitātes aspekti ir savstarpēji cieši saistīti un lietotājs vērtē kopējo ieguvumu no darba ar informācijas sistēmu. Tomēr, lai uzlabotu informācijas sistēmas darbību, kvalitātes rādītāji jāizvērtē un jāpilnveido atsevišķi.

Delone un Maklīns raksta, ka viņu modelis ir uztverams gan kā procesa (*process*), gan cēloņu (*causal*) modelis. Procesu modelis nosaka, ka elements B seko elementam A, bet cēloņu modelī A izraisa B (tātad, palielinoties A, palielināsies vai samazināsies arī B). Lai gan vairāki citi autori izteikuši iebildumus pret šādu procesu un cēloņu modeļu apvienošanu, Delone un Maklīns pamato, kāpēc izvēlējušies šādu formulējumu. Viņu modelis sastāv no trim posmiem: sistēmas izveide, sistēmas izmantošana un sistēmas izmantošanas sekas. Skaidri redzams, ka tas ir process, kurā soļi norisinās noteiktā secībā un katrs nākamais nevar notikt pirms iepriekšējā. Tomēr, lai pilnībā izprastu IS darbības sekmīgumu, nepieciešams novērtēt ne tikai katru atsevišķo procesu soli, bet arī to attiecības un savstarpējās ietekmes (cēloņsakarības). Piemēram, skaidrs, ka sistēmas izmantošana izraisīs kādas sekas, tāpēc svarīgi ir ne tikai konstatēt šo faktu, bet izprast, kas ir ietekmējis šo seku raksturu.

Šajā bakalaura darbā ar jēdzienu “informācijas sistēma” tiek saprasta LMA bibliotēka un kā krājuma pieejamības galvenais aspekts – sistēmas kvalitāte. Delone un Maklīns pakalpojuma kvalitāti definē kā sistēmas izstrādātāja atbalstu lietotājam darbojoties ar sistēmu (uzlabojumi sistēmā, izpratne, atsaucība). Šajā gadījumā sistēmas kvalitāte nav nošķirama no pakalpojuma kvalitātes, jo izmantot LMA bibliotēkas krājumu lietotājam bez darbinieku palīdzības iespējams ir tikai daļēji. Bakalaura darbā analizēta netiek informācijas kvalitāte (krājuma saturiskā atbilstība lietotāju vajadzībām).

Kā redzams modeļa shematiskajā attēlojumā, šie trīs kvalitātes aspekti atstāj tiešu ietekmi uz sistēmas izmantojumu un lietotāju apmierinātību, kas šī darba kontekstā ir LMA studenti. Savukārt pozīcija “Tīkla ieguvumi” (*net benefits*) šajā pētījumā tiek saprasta kā Mākslas akadēmijas ieguvumi, ko ar savu darbību tai nodrošina bibliotēka. Tādējādi secināms, ka bibliotēkas darbības kvalitāte ir nozīmīga visas augstskolas darbības mērķu sasniegšanā.

Secinājumi

Attiecinot pragmatisma idejas uz bibliotēku darbību, var secināt, ka galvenā nozīme ir praktiskajam ieguvumam, ko tā sniedz. Katra pakalpojuma lietderība ir jāspēj pierādīt praksē; parādoties jaunām zināšanām, iespējām un tehnoloģijām, tās ir kritiski jāizvērtē un jāizvēlas labākais iespējamais variants, tā nodrošinot nemainīgi augstus bibliotēkas pakalpojumus.

Delones un Maklīna informācijas sistēmas sekmīguma modelis parāda, ka organizācijas (LMA) darbības efektivitāte ir atkarīga no IS (bibliotēkas) kvalitātes, jo viens no augstākās izglītības priekšnoteikumiem ir pieeja informācijai, ko nodrošina akadēmiskā bibliotēka.

Tādējādi var secināt, ka, pilnveidojot LMA bibliotēkas darbību tā, lai lietotāji būtu apmierināti un efektīvi spētu izmantot bibliotēkas pakalpojumus, tiktu uzlabota LMA darbība kopumā.

4. BIBLIOTĒKAS KRĀJUMA PIEEJAMĪBU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

Gadu tūkstošiem, kopš bibliotēkas pastāvējušas, tās tikušas uztvertas kā materiālu vācējas, zināšanu krātuves, un vērtētas pēc principa “jo lielāka, jo labāk” (Kane, 2003). Bibliotēkā glabāto materiālu daudzums noteica tās vērtību. Šādu skatījumu uz bibliotēkas funkcijām galvenokārt noteica rakstīto materiālu dārdzība – tie bija ekskluzīva prece, kurai piemita ne tikai informatīva, bet arī naudiska un mākslinieciska vērtība. Bieži grāmatas eksemplārs bija vienīgais plašā apkārtnē, un jauna izgatavošana prasītu ievērojamus naudas un laika resursus, tāpēc saprotams, ka bibliotēkas galvenais uzdevums bija pēc iespējas ilgāk saglabāt grāmatu labā stāvoklī un aizsargāt pret visiem iespējamajiem riskiem.

Tomēr pēdējo gadsimtu laikā skatījums uz bibliotēkas funkcijām ir paplašinājies, to uzdevums ir ne tikai uzkrāt, glabāt un sargāt informācijas avotus, bet arī padarīt tos pieejamus un aktīvi piedāvāt savai mērķauditorijai. Šīs izmaiņas izraisījusi tehnoloģiju attīstība vēstures gaitā sākot no iespiedmašīnas izgudrošanas un drukātās preses rašanās līdz mūsdienu datorizētajām bibliotēku sistēmām un elektroniskajiem informācijas resursiem (Kane, 2003). Šī attīstība ir ne tikai sniegusi bibliotēkām iespējas paplašināt un uzlabot informācijas izplatīšanu sabiedrībā, bet pat uzlikusi to par pienākumu. Bibliotēka, kas ilgstoši neievieš jauninājumus informācijas pakalpojumu nodrošināšanā, ar laiku noveco, atpaliek no vispārējās attīstības un tādējādi samazina savu lasītāju pieejamību informācijai.

Laura Taunsenda Keina (*Laura Townsend Kane*) (2003) savā rakstā pretstata pieejamību (*access*) un īpašumtiesības (*ownership*) kā atšķirīgus bibliotēku darbības konceptus. 4.1. tabulā viņa ilustrējusi būtiskākos principus, ar kuriem atšķiras tradicionālais no mūsdienu skatījuma uz bibliotēku (M. Liepas tulkojums):

4.1. tabula

Tradicionālais modelis (īpašumtiesības)	Mūsdienu modelis (pieejamība)
Bibliotēka kā informācijas noliktava	Bibliotēka kā vārti uz informāciju
Bibliotekārs kā informācijas krājējs	Bibliotekārs kā informācijas piegādātājs
Jo vairāk, jo labāk (uzsvars uz krājuma izmēru)	Pieejamība ir atbilde (uzsvars uz pieejamību un informācijas piegādi)
Bibliotēka kā atsevišķa vienība (ar vairākiem visaptverošiem krājumiem)	Bibliotēka kā posms vispārējā informācijas resursu tīklā

(Kane, 2003, p. 52)

Tātad, mūsdienu skatījumā bibliotēka ir kā informācijas punkts, caur kuru iespējams piekļūt visdažādākajiem informācijas resursiem; bibliotēkai fiziski piederošais krājums ir tikai

viens no informācijas avotiem; bibliotēkas īpašumā var nemaz nebūt fiziska krājuma (piemēram, digitālās bibliotēkas, repozitoriji). Vairumam bibliotēku tomēr pieder savs iespieddarbu krājums, kas gadu desmitiem ticis veidots tās lietotāju vajadzībām, savukārt lietotāji paraduma dēļ bibliotēku apmeklē tieši tās krājuma dēļ (bibliotēka tiek identificēta ar tās krājumu). Tāpēc bibliotēkai būtu jābūt tieši ar sava krājuma pieejamības nodrošināšanu lietotājiem (to nevar izdarīt neviena cita institūcija). Nozīmīga ir ne tikai krājuma saturiskā kvalitāte, bet arī tā izmantošanas iespējas, kas bieži vien var būt noteicošas, lasītājam izvēloties bibliotēku.

4.1. Krājuma pieejamība

Bibliotēka ir institūcija, kas glabā un izplata informāciju un nodrošina piekļuvi tai. Sabiedrības iespējas piekļūt dažāda veida informācijai var atšķirties atkarībā no informācijas veida, formāta, atrašanās vietas, piederības un citiem apstākļiem.

Var izšķirt pieeju (*access*) no pieejamības (*accessibility*).

Peeja ir cilvēka tiesības piekļūt informācijai (ODLIS). Šīs tiesības ar likumu var tikt ierobežotas dažādos gadījumos, piemēram, tādos kā komercnoslēpums, personas dati, valsts noslēpumi, slepeni arhīvu dokumenti un tamlīdzīgi. Šie nosacījumi neattiecas uz bibliotēku darbību, jo mūsdienu demokrātiskajās valstīs, tātad arī Latvijā, ir noteikts, ka bibliotēku krājumiem, kā pasaules un nacionālā kultūras mantojuma glabātājiem, ir jābūt pieejamiem jebkurai personai (Bibliotēku likums, 1998).

Pieejamība ir cilvēka spēja jeb vieglums (*ease*), ar kādu viņš var piekļūt informācijai (ODLIS). Šo spēju var mazināt gan ārējie, gan iekšējie faktori, kurus novērst ne vienmēr ir bibliotēkas darbinieku spēkos, tomēr būtu jācenšas tos mazināt. Bibliotēkas apmeklētāji izvēlas tos resursus, kuru piekļuvei un izmantošanai jāpieliek vismazākās pūles un, jo pieejamāki ir informācijas resursi, jo lielāka iespēja, ka tie tiks izmantoti (Ugah, 2008). Bibliotēkas, kas izprot šīs likumsakarības, dažādos veidos cenšas paaugstināt sava krājuma pieejamību.

Viens no visvairāk aprakstītajiem bibliotēkas pieejamību traucējošajiem faktoriem ir lietotāju fiziskās un garīgās veselības traucējumi, kas nedrīkstētu ierobežot viņu iespējas izmantot bibliotēku pakalpojumus. Cilvēkiem ar intelektuālo atpalcību ir nepieciešami specializēti pakalpojumi, kas, atbilstoši viņu spējām, apmierinātu to informacionālās, izglītības un garīgās vajadzības. Šīs funkcijas parasti veic publiskās un speciālo iestāžu bibliotēkas, tomēr nepieciešamības gadījumā arī akadēmiskajām bibliotēkām jāapkalpo šie cilvēki.

Arī cilvēku ar redzes traucējumiem apkalpošanai nepieciešami īpaši pielāgoti bibliotēkas pakalpojumi, izdevumi un tehnoloģijas, piemēram, grāmatas Braila rakstā, audiogrāmatas, datori un programmatūras vājredzīgiem cilvēkiem, priekšā lasīšanas iespēja un citi.

Savukārt cilvēku ar kustību traucējumiem iespēja izmantot bibliotēkas pakalpojumus ir jānodrošina ikvienai bibliotēkai, jo šo cilvēku fiziskā nespēja iekļūt bibliotēkā nedrīkst liegt viņiem informācijas un izglītības ieguvu, tāpēc tā jāaprīko ar atbilstošām mēbelēm un tehniku vai jāpiedāvā specializēti pakalpojumi, piemēram, grāmatu piegāde mājās.

Tomēr veselības traucējumi nav vienīgā barjera piekļuvei bibliotēku krājumiem. To var ietekmēt arī tādi faktori kā bibliotēkas ģeogrāfiskais novietojums, darba laiks, valodas nezināšana, erudīcijas līmenis un analfabētisms, krājuma apjoma neatbilstība lietotāju daudzumam, darbinieku zināšanu līmenis un citi. Protams, ne visi no minētajiem faktoriem ir atkarīgi no bibliotēkas darba, lai gan tā var lemt par speciālu pakalpojumu piedāvāšanu atsevišķām lietotāju grupām, lai savu krājumu padarītu pēc iespējas pieejamāku.

Viens no galvenajiem pieejamību samazinošiem faktoriem ir informācijas trūkums par krājuma saturu, kā rezultātā lietotāju iespējas to pilnvērtīgi izmantot tiek ierobežotas. Lietotāja informētība par bibliotēkā piedāvāto ir atkarīga gan no viņa paša intereses, gan bibliotēkas nodrošinātajiem krājuma iepazīšanas palīgīdzekļiem. Tomēr primāri tieši bibliotēka ir tā, kuras uzdevums ir padarīt savus pakalpojumus pieejamus potenciālajiem lietotājiem.

4.2. Bibliotēkas katalogs

Bibliotēkas katalogs ir sistemātiski organizēts bibliogrāfisko ierakstu kopums, kas atspoguļo konkrēta krājuma saturu vai noteiktā vietā pieejamus resursus (Taylor and Joudrey, 2010). Ieraksti var tikt kārtoti pēc dažādiem kritērijiem (piemēram, alfabētiski pēc autora, nosaukuma, priekšmeta), lai nodrošinātu efektīvu informācijas izguvi (ODLIS). Neatkarīgi no sava formāta, bibliotēku katalogi sastāv no divām galvenajām komponentēm – atsevišķiem bibliogrāfiskajiem ierakstiem un informācijas izguves sistēmas, kas tos apvieno (Taylor and Joudrey, 2010). Tomēr bibliotēkas katalogs nebūtu uztverams kā vienkāršs krājuma uzskaites saraksts – katalogizācijas rezultātā tiek radīta jauna informācija, kas var būt derīga arī bez pašas aprakstītās krājuma vienības, tāpēc katrai bibliotēkai ļoti būtiski ir definēt katalogizācijas mērķus, ņemot vērā gan mūsdienās pieejamās iespējas, gan savu lietotāju vajadzības. Lai gan pēdējo simt gadu laikā bibliotēku katalogu veidošanas pamatnostādnes nav mainījušās, jauno tehnoloģiju sniegtās iespējas liek bibliotēkām no jauna izvērtēt savu līdzšinējo darbību šajā jomā (Mūze, 2007).

Viens no pirmajiem speciālistiem, kas licis pamatus mūsdienu izpratnei par bibliotēkas katalogu, ir Čārlzs Ami Katers (*Charles Ammi Cutter*), kurš savā darbā “Noteikumi vārdnīcu katalogam” (*Rules for a dictionary catalog*, 1904) uzsver trīs galvenās kataloga funkcijas (12. lpp.):

1. Nodrošināt lietotājam grāmatas atrašanu, ja zināms tās
  - a) autors
  - b) nosaukums
  - c) temats
2. Atspoguļot bibliotēkas krājumu pēc
  - d) autoriem
  - e) tematiem
  - f) literatūras veida
3. Palīdzēt lietotājam grāmatas izvēlē
  - g) pēc izdevuma veida (bibliogrāfiski)
  - h) pēc tā rakstura (daiļliteratūra vai nozaru literatūra)

Bibliogrāfiskajā ierakstā iekļautajai informācijai jābūt pietiekamai, lai lietotājs spētu izvērtēt resursa piemērotību savām vajadzībām un noteikt tā pieejamību un atrašanās vietu.

Laika gaitā bibliotēku katalogi vairākkārt ir mainījuši savu veidolu; to ietekmējušas gan izmaiņas bibliotēku darbības pamatprincipos (īpašumtiesības vs. pieejamība), gan tehnoloģiju attīstība, gan bibliotēku krājumu apjoma pieaugums. Šobrīd pasaulē tiek izmantoti četri dažādi katalogu veidi, no kuriem grāmatas tipa katalogs ir vissenākais. Sākotnēji ar roku rakstīts, bet vēlākos gadsimtos jau tas tika drukāts (Taylor and Joudrey, 2010). 19.gs. nogalē popularitāti ieguva un nākamo gadsimtu to saglabāja kartīšu katalogs (Hanson and Daily, 2003). Lai gan salīdzinājumā ar grāmatas tipa katalogu tas aizņem daudz vairāk vietas, tā priekšrocības ir ērtāka pārorganizācija un papildināšana ar ierakstiem. Tomēr, kā analoga formāta katalogā, arī tajā meklēšanas iespējas nav visai plašas – visbiežāk meklēšana iespējama pēc izdevumu autoru uzvārdiem vai tematiem.

Kopš 20. gs. 60. gadiem bibliotēkas visā pasaulē pamazām atsakās no tradicionālajiem katalogu formātiem, nomainot tos pret elektroniskiem katalogiem. Bibliotēkas elektroniskajam katalogam ir vairākas priekšrocības – gan teorētiskas, gan praktiskas. Mūsdienās informācija vairs netiek uztverta kā statiska un nemainīga vērtība (Mūze, 2007), kas jānoglabā drošā vietā. Gluži pretēji – informācija iegūst vērtību tikai tad, ja tā tiek dinamiski izplatīta un izmantota. Bibliotēka ir zināšanu institūcija, kas savā pārvaldībā esošos informācijas resursus padara pieejamus primāri ar kataloga palīdzību. Tas nozīmē, ka kataloga veidols un kvalitāte ietekmē informācijas izmantojumu (bibliotēkas būtība). Baiba Mūze savā

promocijas darbā “Bibliotēku elektroniskie katalogi un to kvalitāte” uzsver, ka jebkāds bibliotēkas katalogs ir labāks par neesošu, tomēr kataloga vērtība nav objektīvs lielums – tā mainās atkarībā no lietotāju subjektīvajiem uzskatiem un prasmēm, kā arī konkrētā laikmeta tehnoloģiju attīstības līmeņa. Tādējādi kataloga formāts nav vērtējams atrauti no apkārtējiem apstākļiem. Digitālais laikmets ir būtiski ietekmējis informācijas procesus – ir palielinājusies informācijas plūsma un pieejamība, izmainījušās tās izguves iespējas. Vairums informācijas sabiedrības cilvēku jau ir pieraduši pie elektroniskās informācijas meklēšanas globālajā tīmeklī. Lai gan lēnāk, nekā interneta meklētāji, šajā virzienā attīstās arī bibliotēku elektroniskie katalogi, kuros meklēšanas process kļūst arvien vienkāršāks. Divas galvenās šo katalogu priekšrocības ir plašākas meklēšanas iespējas un to fiziskais formāts.

Atšķirībā no citiem katalogu veidiem, elektroniskā katalogā izdevumus iespējams meklēt pēc dažādām pazīmēm, arī pēc vairākām vienlaicīgi. Pateicoties dažādām katalogizēšanas iespējām, aprakstā iespējams atklāt izdevuma saturu (iekļaujot anotāciju, saturu, priekšmetus, atsevišķas teksta daļas u.tml.). S. Ranka (2007, 150 lpp.) ir uzskaitījusi izplatītākās meklēšanas funkcijas elektroniskajos bibliotēku katalogos:

- Meklēšana pēc dažādām pazīmēm (autors, nosaukums, priekšmets, klasifikācijas indekss, valoda u.c.);
- Pārlūkmeklēšana;
- Būla operatoru, saīsinājumu izmantošana;
- Meklēšanas rezultātu limitācija, sakārtošana, attēlošanas formātu izvēle;
- Meklēšanas vēstures pieejamība;
- Informācija par dokumenta statusu, pasūtīšanas un rezervēšanas iespējas;
- Meklēšanas un citu darbību instrukciju pieejamība lietotājiem.

Lai gan šīs kataloga funkcijas sniedz ievērojami plašākas iespējas bibliotēkas krājuma iepazīšanā, ir nepieciešamas zināšanas un prasmes, lai tās pilnvērtīgi izmantotu. Lietotājam jāprot formulēt meklēšanas pieprasījums, kā arī jāprot tas ievadīt semantiski un sintaktiski precīzi, tāpat jāspēj izvērtēt meklēšanas rezultātu atbilstību un jāspēj manipulēt ar tiem (paplašināt, sašaurināt); protams, vitāli svarīgas ir prasmes apieties ar datortehniku (piemēram, pele, klaviatūra) un programmatūru (interneta pārlūkprogramma, kataloga saskarne) (Ranka, 2007). Te var palīdzēt bibliotekāru sniegtas grupu vai individuālas apmācības, kā arī saprotamas un redzami izvietotas kataloga izmantošanas instrukcijas.

Mūsdienās tiek attīstītas dabiskās valodas apstrādes tehnoloģijas, kas lietotājam nozīmē vienkāršāku un intuitīvāku meklēšanas procesu – nav jāpārzina kataloga un bibliogrāfisko aprakstu uzbūves tehniskā puse. Tomēr, salīdzinājumā ar interneta meklētāju

attīstības līmeni šajā ziņā, bibliotēku katalogi atpaliek, kas var atbaidīt lietotājus no to izmantošanas (it īpaši jaunāka gadagājuma cilvēkus).

Elektronisks bibliotēkas katalogs fiziski aizņem tikai tik daudz vietas, cik dator tehnika, kas nodrošina tā darbību, tas ir nesalīdzināmi mazāk, nekā, piemēram, kartīšu katalogam nepieciešamā telpa. Arī no bibliotēkas lietotāju viedokļa elektroniska kataloga forma atvieglo pieejamību, jo par normu mūsdienās kļuvusi iespēja izmantot to tiešsaistē. Tas nozīmē, ka lietotāju vairs neierobežo ne attālums, ne bibliotēkas darba laiks, jo informāciju par bibliotēkā esošajiem izdevumiem viņš var iegūt no jebkuras vietas, kur pieejams internets.

Standartizētais MARC21 formāts, ko katalogizācijas procesos izmanto liela daļa rietumu pasaules bibliotēku, ir atvieglojis bibliotēku savstarpējo sadarbību, jo ierakstus ir iespējams integrēt dažādu bibliotēku katalogos, veidot kopkatalogus (piemēram, valsts nozīmes bibliotēku, novada bibliotēku). Lietotājs, meklējot nepieciešamo izdevumu kopkatalogā, var redzēt, kurā bibliotēkā tas atrodas un vai ir pieejams izmantošanai uz vietas vai līdzņemšanai. Meklēšanu dažādu bibliotēku katalogos vienlaicīgi nodrošina arī tiešsaistē izveidotie tīkli, kam bibliotēkas no visas pasaules var pievienoties brīvprātīgi, tā paužot savu atvērtību un gatavību piedāvāt plašai sabiedrībai savus krājumus. Populārākais un visaptverošākais no šiem tīkliem ir „WorldCat” (www.worldcat.org), kas aptver vairāk kā 10000 bibliotēku katalogus visā pasaulē; līdzīgu sistēmu piedāvā arī „Virtuālais katalogs mākslas vēsturei” (*Virtual Catalogue for Art History*, <http://www.artlibraries.net>), ar kura meklēšanas aparātu var piekļūt vairāk kā 13 miljoniem ierakstu dažādu Eiropas mākslas bibliotēku katalogos. Šāda veida pakalpojumi var būt neatsverami, kad meklētais izdevums ir retums un ir jāmeklē starptautiskā līmenī.

Tiešsasites iespējām gūstot popularitāti lietotāju vidū, katras bibliotēkas uzdevums būtu iesaistīties vispasaules tendencēs, pretējā gadījumā tā pamazām tiks izstumta no kopējās informācijas aprites.

4.3. Materiālu izvietošana brīvpieejā

Latvijas bibliotēku darbību regulējošajos normatīvajos aktos nav noteikts, kādā veidā būtu organizējams bibliotēkas krājums, to izvēlas bibliotēkas pašas, ņemot vērā savu specifiku, krājuma sastāvu un iespējas. Kārtojumā var tikt izmantota jau radīta sistēma, piemēram, Universālā decimālā klasifikācijas sistēma (UDK) vai bibliotēkas darbinieku pašu izveidots kārtojuma princips, bet svarīgi ir, lai krājuma izvietoējums būtu loģisks un saistīts, tāds, kurā ir viegli orientēties (Palmbaha, 2012) un tas visbiežāk nozīmē tematisko kārtošanu. Tāpat bibliotēkas ziņā ir noteikt, kāda krājuma daļa tiks izvietota brīvpieejā un kāda – krātuvē (pieejama tikai bibliotēkas darbiniekiem). Arī šis lēmums jāpieņem, balstoties uz bibliotēkas

definētajiem darbības mērķiem. Piemēram, publisko bibliotēku krājumi ir paredzēti aktīvai izmantošanai, tāpēc tie pārsvarā tiek izvietoti brīvpieejā, savukārt nacionālo bibliotēku uzdevums ir saglabāt nacionālo literatūras krājumu, tāpēc lielākā daļa izdevumu novietoti krātuvēs un pie lasītājiem nokļūst tikai vajadzības gadījumā.

Brīvpieejas fonds ir bibliotēkas lasītāju brīvai piekļuvei izvietots fonds vai tā daļa (Letonika.lv, 2009). Šādam krājuma izvietojumam ir vairākas priekšrocības un trūkumi.

Parasti brīvpieejā tiek izvietoti populārākie izdevumi vai to grupas, tā atvieglojot apmeklētāju piekļuvi tiem, kā arī paātrinot lasītāju apkalpošanu. Tāpat brīvpieejā izvietoti izdevumi veicina lasītāju interesi par tiem daudz efektīvāk nekā kataloga ieraksti, paziņu vai bibliotekāru ieteikumi (Stoļarovs & Arefjeva, 1983). Brīvpieēja ir bibliotekāra iespēja pievērst apmeklētāju uzmanību bibliotēkas jaunieguvumiem, aktuāliem un vērtīgiem izdevumiem, kā arī uzskatāmi parādīt bibliotēkas krājuma saturu un daudzpusību.

Brīvpieejas krājuma apstākļos lasītājam ir jāorientējas pašam, tāpēc nepieciešams izvietot skaidras norādes uz un virs plauktniem, kā arī bibliotēkas iekārtojuma shēmas. Bibliotēkas kataloga ierakstā nepārprotami jānorāda plaukta indekss, lai, vadoties pēc tā, lietotājs spētu nonākt pie mērķa. Attīstītākajos bibliotēku elektroniskajos katalogos pie ieraksta lietotājs var apskatīt bibliotēkas “karti” ar izceltu konkrētā izdevuma aptuvenu atrašanās vietu, kas ļauj lasītājam taisnā ceļā doties pie vajadzīgā plaukta. Vispirms sameklējot kādu izdevumu katalogā un tad plauktā, lasītājs ērti var turpināt pētīt tematiski saistīto literatūru, kas izvietota vienuviet.

Novērots, ka bibliotēkas apmeklētāji grāmatu meklēšanai labprāt izmanto plauktu pārlūkošanas metodi (*browsing*), kas noder tajos gadījumos, kad meklēts tiek nevis konkrēts izdevums, bet gan informācija par kādu tematu vai vienkārši kāds izdevums, kas izraisītu pēkšņu interesi; tas būtu vērtējams kā pozitīva parādība, jo veicina interesi ne tikai par bibliotēkas krājumu, bet arī lasīšanu kopumā un neformālo izglītību. Apmeklētājam, kas pirmo reizi ieradies bibliotēkā, jūtas tur nedroši vai īsti nezina, ko vēlas, brīvpieejas plaukti var būt kā intuitīvs sākuma punkts un iedrošinājums bibliotēkas iepazīšanai. Tomēr apmeklētājs pārlūkošanas metodi var izmantot arī gadījumā, ja neprot izmantot bibliotēkas katalogu vai nav informēts par tā iespējām. Plauktu pārlūkošanas efektivitāte ir atkarīga no tās mērķa, tāpēc bibliotēkas apmeklētājiem būtu jābūt informētiem par dažādām krājuma iepazīšanas metodēm, izvēloties savai vajadzībai piemērotāko.

Viens no galvenajiem brīvpieejas izvietojuma trūkumiem ir krājuma drošības apdraudējums. Izdevumiem atrodoties lasītāju aktīvas darbības zonā, tie nolietojas ātrāk un ir pakļauti nozagšanas riskam. Šī iemesla dēļ brīvpieejā nedrīkst izvietot retos un vērtīgos izdevumus, kā arī izdevumus sliktā fiziskā stāvoklī (Stoļarovs & Arefjeva, 1983). Bibliotēku

darbiniekiem jārēķinās, ka negodprātīgu cilvēku dēļ brīvpieejas krājums var ciest zaudējumus, tāpēc īpaši svarīgi ir regulāri veikt inventarizācijas, lai varētu novērtēt turpmāko rīcību attiecībā uz krājuma organizēšanu. Mūsdienās pret zādzībām bibliotēkā var cīnīties ar RFID (*Radio Frequency Identification*) un magnētisko diegu tehnoloģijām. Savukārt, ja pēc īpaši aizsargājamiem izdevumiem ir liels pieprasījums, tos var padarīt pieejamus digitalizējot vai dārgus zinātniska rakstura materiālus iegādājoties uzreiz elektroniskā versijā (Leighton & Weber, 1999).

Lasītājiem aktīvi darbojoties gar plauktiem, tiek izjaukta sākotnējā sistematizētā kārtība, jo viņi ne vienmēr izprot bibliotēkā ievēroto sistēmu, kā arī neievēro aizliegumus pašrocīgi ievietot grāmatas atpakaļ plauktos. Tāpēc bibliotekāriem regulāri, vēlams, katru dienu jāpārstaigā plaukti, atjaunojot kārtību tajos (Stoļarovs & Arefjeva, 1983).

Brīvpieejā izvietoti resursi aizņem vairāk vietas, nekā krātuvēs, jo lasītāju zonā izdevumi jānovieto pārskatāmi un ērti sasniedzami, savukārt plaukti – lielākos atstatumos viens no otra. Plaukteņu augstums un atstatumi lietotāju telpās ir noteikti bibliotēku normatīvajos aktos. Tāpēc bibliotēkās ar pārlietu šaurām telpām krājuma izvietošana brīvpieejā var būt apgrūtināta.

Pētījumā “Mākslas studenti bibliotēkā: ieskats, kā tie izmanto vispārīgās akadēmiskās bibliotēkas savām radošajām vajadzībām” (Polly, 1999) tika secināts, ka mākslas studenti augstu vērtē brīvpieejas krājuma galveno priekšrocību – plauktu pārlūkošanas iespēju, jo izdevuma izvēlē liela nozīme ir tā vizuālajam noformējumam. Tāpat viņi uzsvēra savu vajadzību “skatīties”, skatīšanās procesā rast jaunus iespaidus, atrast līdz šim nezināmu vizuālu informāciju, kā arī atrast to, kas nav vārdiem definējams. Plašāk šis pētījums aprakstīts 5. nodaļā.

4.4. Bibliotēka kā vieta

Par spīti tam, ka pēdējo desmitgažu laikā daudzi izteikuši šaubas saistībā ar bibliotēkas kā fiziskas vietas nepieciešamību, tās turpina pastāvēt un pilnveidot savus pakalpojumus. Pateicoties komunikāciju tehnoloģiju attīstībai un pieejamībai, cilvēki sev nepieciešamo informāciju var iegūt pašu spēkiem internetā, turklāt, ne tikai ikdienišķa, bet arī zinātniska rakstura resursus. Bibliotēkai vairs nepieder informācijas monopols, tāpēc arvien lielāka loma tiek piešķirta bibliotēkas kā kultūras centra, tikšanās vietas un individuālas mācību vietas nozīmei sabiedrībā.

Bibliotēkas darbinieki, iekārtojot bibliotēku, ne vien apgādā to ar krājumu un tehnoloģijām, bet arī veido piemērotu un ērtu vidi saviem lasītājiem. Pirmajā brīdī var šķist, ka bibliotēkas telpiskajam veidolam salīdzinājumā ar informācijas resursu kvalitāti ir

sekundāra nozīme, tomēr patiesībā apkārtējās vides iekārtojums, atmosfēra, apgaismojums un citi ārēji faktori ietekmē cilvēka noskaņojumu, darba spējas un vēlmes viņam pašam to neapzinoties. Piemēram, lakoniskā un lietišķā stilā iekārtota bērnu bibliotēka mazos lasītājus garlaikos un atbaidīs; šaura un tumša publiskā bibliotēka radīs vēlmi pēc iespējas ātrāk to pamest, savukārt gaišas un mājīgas telpas būs aicinošas. Arī grāmatu izvietojumam ir nozīme – redzamās un ērti sasniedzamās vietās izvietotas grāmatas rosinās apmeklētāju tās apskatīt un atvērt, savukārt dziļi, pārāk zemu vai augstu noglabātas vai tikai bibliotēkām pieejamas grāmatas samazinās apmeklētāju interesi par tām.

Bibliotēka kā vieta (*library as place*) ir plaši aprakstīts temats, kas koncentrējas uz dažādu lietotāju grupu psiholoģiskajām un sociālajām īpatnībām un vajadzībām, kā arī dažādu telpu piemērošanu bibliotēkas funkcijām.

Kerola R. Brauna (*Carol R. Brown*) savā grāmatā par bibliotēku interjera veidošanu 21. gadsimtā (*Interior design for libraries : drawing on function & appeal*, 2002) apraksta mūsdienīgu bibliotēku kā pievilcīgu un patīkamu vietu, uz kuru cilvēki labprāt nāk pavadīt savu brīvo laiku, tāpat kā uz jebkuru atpūtas un izklaides vietu. Nozīme ir ne tikai mēbeļu veidam un izkārtojumam, krāsām un apgaismojumam, bet arī lasītāja iespējām patstāvīgi orientēties bibliotēkā. Ērtā bibliotēkā krājums un pakalpojumu saņemšanas punkti ir izkārtoti loģiski un apmeklētājam saprotami, izmantotas norādes un paskaidrojumi. Plauktiem jābūt izvietotiem tā, lai lasītājs saprastu kārtojuma sistēmu un spētu meklēt sev nepieciešamos izdevumus bez bibliotekāra palīdzības. Krēsliem un galdiem jābūt piemērota augstuma, ērtiem un ergonomiskiem. Lasīšanas zonas jāpiemēro gan individuāli strādājošiem lasītājiem, gan tiem, kas vēlas darboties grupās (Brown, 2002).

Endrjū Makdonalds (*Andrew McDonald*, 2010), kas plaši aprakstījis bibliotēku ēku plānošanu un projektēšanu, ir definējis desmit kvalitātes aspektus, kuriem būtu jāpievērš uzmanība akadēmiskā bibliotēkā. Šo kritēriju ievērošana automātiski negarantē visu bibliotēkas problēmu risinājumu, tomēr tie jāizvērtē katrai institūcijai, ņemot vērā tās īpatnības un iespējas.

Bibliotēkas iekārtojumam jābūt (McDonald, 2010):

- Funkcionālam. Telpām jāspēj nodrošināt ērtu un ekonomisku bibliotēkas funkciju norisi, iekārtojums jāveido, vadoties pēc lietotājoorientētas bibliotēkas principiem. Jāņem vērā studentu vajadzība pēc vietas individuālam un grupu darbam, dažādu tehnoloģiju pieejamības.
- Pielāgojamam (*adaptable*). Plānojot bibliotēku, nav iespējams paredzēt, kā tā tiks izmantota pēc vairākiem gadu desmitiem, tāpēc jānodrošina iespēja mainīt tās iekārtojumu atkarībā no vajadzības. Ideālā gadījumā bibliotēkas pielāgošanai pietiktu vien ar mēbeļu pārkārtošanu.

- Pieejamam (*accessible*). Bibliotēka augstākās izglītības iestādē ieņem nozīmīgu lomu gan studiju un pētniecības, gan neformālas komunikācijas procesos, tāpēc tā jāpadara pēc iespējas pieejamāka, iedrošinot lietotājus izmantot visus piedāvātos pakalpojumus un iespējas. Bibliotēkai jābūt viegli atrodamai, tās iekārtojumam vienkāršam un saprotamam, jānotiek aktīvai komunikācijai ar apmeklētājiem, gan sniedzot uzziņas un paskaidrojumus, gan izvietojot informatīvus materiālus un norādes. Svarīgi ir piemērot bibliotēkas darba laiku studentu vajadzībām.

- Dažādam (*varied*). Dažādība bibliotēkā vēlama gan iekārtojuma, gan pakalpojumu ziņā. Jāņem vērā atšķirīgie studentu darba stili (individuāli, grupās, atvērtās, slēgtās telpās), kā arī mērķi, ar kādiem bibliotēka tiek apmeklēta (pētniecība un mācību uzdevumi, brīvā laika pavadīšana, tikšanās ar draugiem). Vadoties pēc šīm īpatnībām, bibliotēkā jāveido dažādi zonējumi. Mūsdienās bibliotēkas arvien brīvāk attiecas pret dažāda stila interjeriem, un, papildus tradicionālajam lietišķa stila iekārtojumam, veido mājīgas telpas ar mīkstajām mēbelēm un pat zonas kafijas dzeršanai, tā padarot savu vidi pievilcīgāku. Tāpat jādomā par lasītājiem, kam nepieciešama vieta nopietnam studiju darbam bez audiāliem un vizuāliem traucēkļiem (klusās lasītavas, individuālas kabīnes).

Akadēmiskās bibliotēkas tradicionāli sniegtos pakalpojumus var papildināt ar citām funkcijām, veidojot universālu informācijas centru vai vienas pieturas pakalpojumu punktu augstskolā, tā ne tikai atvieglojot studentu dzīvi skolā, bet arī piesaistot viņu interesi bibliotēkai.

- Interaktīvam. Pieejamās platības izkārtojums jāsabalansē starp krājumu, pakalpojumiem, apmeklētājiem un tehnoloģijām tā, lai komunikācija starp apmeklētājiem un darbiniekiem noritētu veiksmīgi un apmeklētāji tiktu iedrošināti izmantot piedāvātos pakalpojumus.

- Veicinošam (*conducive*). Bibliotēka ir augstskolas akadēmisko norišu centrs, tāpēc liela nozīme ir tās spējai veicināt un iedvesmot izziņu un pētniecību, rosināt apmeklētājus uz jaunām idejām un iedrošināt bibliotēkas krājuma iepazīšanu. Tas panākams ar jau minētajiem paņēmieniem iekārtojumā – pārdomāts zonējums, ērtas darbavietas, pieejama un saprotama pakalpojumu saņemšana, krājuma izvietojums. Telpās var izvietot mākslas darbus, telpaugus, padarot bibliotēku par patīkamu uzturēšanās vietu. Saprotama un viegli atrodamā informācija par bibliotēkas pakalpojumiem, elektroniskiem informācijas resursiem, meklēšanas paņēmieniem, iespējām piedalīties projektos vai konkursos, jauniešiem aktuāliem pasākumiem veido atvērtu, pievilcīgu un iedvesmojošu vidi.

- Piemērota vide. Šajā punktā jāņem vērā bibliotēkas fizisko apstākļu piemērotība apmeklētāju komfortam, kā arī tehnoloģiju darbības un krājuma saglabāšanas vajadzībām. Mūsdienīgas bibliotēkas telpās jāpievērš uzmanība iekārtojumā izmantotajiem materiāliem, enerģijas un ūdens apgādes sistēmām, apgaismojumam, ventilācijai, apkurei. Lai gan vairums akadēmisko bibliotēku atrodas vienā ēkā ar pārējām augstskolas struktūrām, tādējādi iekļaujoties kopējā komunikāciju tīklā, ir aspekti, kas bibliotēkām būtu jāvar regulēt pašām. Tādi ir, piemēram, apgaismojums (dabiskais vai mākslīgais, kopējais vai individuālām darbavietām, drukāto izdevumu lasīšanai vai darbam ar datoru); temperatūra (apmeklētāju zonā un krātuvē), tīrība (putekļi, parazitīti), trokšņa ierobežošana.
- Drošam. Bibliotēkas personālam jā rūpējas gan par apmeklētāju, gan krājuma drošību bibliotēkā. Tas ietver kvalitatīvas būves un ugunsdrošības noteikumu ievērošanu, telpu aizsardzību pret ļaundariem (signalizācija, apsardze), ergonomisku darbinieku un apmeklētāju darba vietu aprīkojumu, kā arī elektronisko sistēmu un datu aizsardzību.
- Ekonomiskam. Bibliotēka jā vada tā, lai tā būtu ekonomiska gan telpu, gan personāla, gan izmaksu ziņā. Svarīgi ir regulāri izvērtēt un revidēt krājuma sastāvu, lai vieta netiktu aizņemta ar nepieprasītiem izdevumiem.
- Piemērotam informācijas un komunikāciju tehnoloģijām. Bibliotēkām jā rēķinās, ka, laikam ejot, tehnoloģiju loma dažādos studentu dzīves aspektos tikai palielinās. Bibliotēkai jā iekļaujas augstskolas kopējā stratēģijā, kas lielā daļā gadījumu mācību procesā izmanto arvien vairāk interaktīvu tehnoloģiju. Akadēmiskās bibliotēkas vairs nav iedomājamas bez datoriem (aprīkotiem ar nozarei atbilstošu programmatūru), vietām darbam ar personīgajiem datoriem, nodrošinātu bezvadu interneta pārklājumu, dažkārt arī skaņu sistēmām, projektoriem. Nekāds jaunums nav arī pašapkalpošanās kopēšanas, skenēšanas, drukāšanas aparatūra, kā arī pašapkalpošanās izdevumu nodošanas un saņemšanas automāti. Visu šo tehnoloģiju darbības nodrošināšanai nepieciešama attīstīta infrastruktūra kā arī atbalsta speciālisti. Svarīgs ir tehnikas izvietoējums telpā (lai saules gaisma nespīd ekrānos, vadi netraucē pārvietoties utt.).

Secinājumi

Bibliotēkas joprojām ir viens no nozīmīgākajiem informācijas nodrošinātājiem iedzīvotājiem. Nemītīgi pieaugošā informācijas plūsmas laikmetā, kad arvien lielāku vietu tajā ieņem elektroniskie resursi un interneta meklētāju sniegtās iespējas, bibliotēkām ir jāspēj iekļauties šajos procesos, lai nezaudētu savu aktualitāti sabiedrības acīs, kā arī spētu efektīvi vākt, apstrādāt un izplatīt informāciju (Ranka, 2006). Bibliotēkas elektroniskais katalogs ir

instruments, no kura kvalitātes un lietojumvērtības ir atkarīga lasītāju interese un iespējas izmantot bibliotēkas krājumu, taču tas ir tikai viens no soļiem pretī mūsdienīgai un lietotājoorientētai bibliotēkai.

Veids, kā apmeklētājus rosināt izmantot bibliotēkas krājumu, ir daļēji vai pilnībā izvietot to brīvpieejā. Lai gan šāds izvietojums bibliotēkai var nest zaudējumus, tā priekšrocības ir lasītāju lielāka pieejamība tam un iespēja meklēt izdevumus, pārlūkojot plauktus, kas īpaši nozīmīgi ir mākslas studentiem.

Savukārt bibliotēkas kā vietas nozīme iegūst arvien lielāku nozīmi laikmetā, kad bibliotēkai vairs nepieder informācijas monopols. Ērta, droša un pārdomāti iekārtota vide ir veids, kā bibliotēka var ieinteresēt lasītājus.

5. IZPĒTES PAKĀPE

Pētījumi, kas saistīti ar mākslas bibliotēku izmantojumu un to lietotājiem, veikti pārsvarā plašākā – humanitāro zinātņu kontekstā, savukārt specifiski mākslas studentu informācijas meklēšanas paradumi ir maz pētīts temats (Zach, 2010). Tomēr mākslinieki un mākslas studenti ir lietotāju grupa, kas būtu jāpēta atsevišķi no pārējām humanitārās nozares jomām, jo viņu meklētā informācija daudz biežāk ir vizuāla, nevis tekstuāla. LMA tiek pasniegtas vairākas programmas mākslas zinātnē, tātad bibliotēku izmanto gan praktizējoši mākslinieki, gan mākslas zinātņu studenti, kuru informacionālie paradumi ir atšķirīgi (Zach, 2010).

Latvijā veikti vairāki pētījumi saistībā ar akadēmisko bibliotēku izmantošanu un studentu viedokļiem par tām, kā arī bibliotēkas kā vietas lomu augstskolā. Šajā darbā aprakstīti arī vairāki ārzemēs veikti pētījumi, kas koncentrējas uz mākslinieku un mākslas studentu un informācijas vajadzībām un meklēšanas paradumiem.

Brīvpieejas krājuma perspektīvas Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas bibliotēkas nošu nodaļā

2012. gadā Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā sava maģistra darba ietvaros Ruta Palmbaha veica pētījumu ar mērķi noskaidrot Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas (JVLMA) bibliotēkas Nošu nodaļas brīvpieejas krājuma izveides lietderību. Šis solis bija paredzēts bibliotēkas stratēģiskajā plānā, bet neviens nebija pētījis šādu izmaiņu sekas. Viedokļi par šo jautājumu atšķirās gan bibliotēkas darbinieku, gan lietotāju vidū.

Autore izvirzīja hipotēzi: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas bibliotēkas Nošu nodaļas lietotāji labprātāk bibliotēku izmantotu, brīvi piekļūstot pie krājuma, savukārt Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Nošu bibliotēkas bibliotekāri brīvpieejas izveidi neatbalsta.

Viena no datu ieguves metodēm bija anketēšana, kas ļauj iegūt kvantitatīvus datus par lielu respondentu skaitu un objektīvi analizēt tos. Anketēšana notika divos posmos: lai noskaidrotu abu pušu viedokli, tika aptaujāti gan Nošu nodaļas lietotāji, gan darbinieki.

JVLMA bibliotēkas Nošu nodaļas lietotāju vidū anketēšana tika veikta, lai noskaidrotu viņu paradumus šīs un citu mūzikas bibliotēku izmantošanā, kā arī viedokli par brīvpieejas krājuma izveidi Nošu nodaļā.

Četri Nošu nodaļas bibliotekāri tika aptaujāti par pašreizējo krājuma stāvokli (izvietojums, pieejamība, esošās problēmas), kā arī par brīvpieejas krājuma izveides priekšrocībām un trūkumiem. Anketas sastāvēja no 11 atvērta tipa jautājumiem.

Savukārt intervētas tika Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) Mūzikas un audiovizuālo izdevumu nodaļas vadītāja, Emīla Dārziņa Mūzikas vidusskolas bibliotēkas vadītāja un Rīgas Doma Kora skolas bibliotēkas, lai noskaidrotu viņu viedokli nošu krājumu organizēšanā un lietotāju apkalpošanā, ņemot vērā krājumu specifiku.

Rezultātu un diskusijas daļā autore secina, ka hipotēzes pirmā daļa neapstiprinās, jo vairums bibliotēkas lietotāju vēlētos saglabāt pašreizējo sistēmu, kad vajadzīgos materiālus sameklē bibliotekārs. Tas saistīts ar viņu pieredzi citās bibliotēkās, kā arī steidzīgumu – meklēšana elektroniskajā katalogā un pēc tam plauktā vai uzreiz plauktā aizņem vairāk laika, nekā pajautāšana bibliotekāram.

Savukārt hipotēzes otrā daļa daļēji apstiprinās, jo bibliotēkas nošu nodaļas darbiniekus apmierina pašreizējā situācija, nav piemērotu telpu brīvpieejas krājumam, kā arī darbiniekus satrauc reto nošu izdevumu drošība – tie vairāk nolietotos un pazustu. Šis ir nopietns arguments pret šādas kārtības ieviešanu, ņemot vērā mākslas izdevumu dārdzību un daudzos gadījumos arī reta izdevuma statusu.

Biznesa augstskolas "Turība" bibliotēkas krājuma izmantošana

Inga Švesa savā maģistra darbā (2014) pētīja studentu krājuma izmantošanas paradumus Biznesa augstskolā „Turība” (BAT). Pētījuma nolūks bija apzināt BAT studentu mērķus un vajadzības, izmantojot bibliotēkas krājumu, kā arī viņu domas par tā lietojumvērtību. Kā datu vākšanas metodes pētījumā izmantotas anketēšana, lauka eksperiments un kontentanalīze.

Anketēti tika BAT studenti, autore šo metodi izvēlējās, lai varētu iegūt pēc iespējas vairāk lietotāju viedokļu. Anketā bija 21 jautājums par studentu bibliotēkas izmantošanas paradumiem un viedokļiem, piemēram:

„Cik bieži pēdējo 4 mēnešu laikā Jūs apmeklējāt BAT bibliotēku?”

„Cik bieži pēdējo 4 mēnešu laikā Jūs izmantojāt BAT bibliotēkas abonētās un izmēģinājuma elektroniskās datubāzēs?”

„Ja Jūsu rīcībā būtu 2000EUR, un tiktu dota iespēja veikt uzlabojumus BAT bibliotēkā, kādi tie būtu?”

Cita pētījuma metode bija kvalitatīvā kontentanalīze. Kvalitatīvajā kontentanalīzē pētnieks teksteida datus interpretē subjektīvi – neapstrādāto datu masīvu kodējot jeb sadalot tematiskās vienībās. Atšķirībā no kvantitatīvās, kvalitatīvā kontentanalīze darbojas induktīvi,

hipotēzi izvirzot pēc datu analīzes. Kontentanalīze tika pielietota anketas atvērto jautājumu analizēšanai, kā arī bibliotēkas informācijas sistēmas ALISE statistikas datu interpretēšanai. Vērtēti tika bibliotēkas izsnieguma dati noteiktā laika periodā – gan to plaukta indeksi, gan lietošanas biežums.

Lauka eksperimenta ietvaros tika veidota tematiska izstāde, kuras eksponāti tika izvēlēti, ar kontentanalīzes palīdzību atlasot sistēmā ALISE pieejamo informāciju par krājuma sastāvu. Izstāde sastāvēja no 86 daiļliteratūras grāmatām. Iepriekš izveidotā tabulā tika fiksēts katras grāmatas izmantojums pirms izstādes un izstādes laikā.

Galvenie secinājumi, kas izdarīti no anketēšanas rezultātiem, ir šādi: BAT bibliotēkas lasītava tiek izmantota biežāk, nekā abonements; biežāk tiek izmantotas grāmatas, nekā periodiskie izdevumi; kopumā studenti bibliotēkas lietojumvērtību atzīst par augstu. Ar kontentanalīzes palīdzību secināts, ka visbiežāk izmantotas grāmatas, kas nepieciešamas studiju procesam un izdotas pēdējo 15 gadu laikā. Savukārt izstādes (laika eksperimenta) norises laikā daiļliteratūras izdevumu izsniegums nepalielinājās.

Pilnīgāku priekšstatu par studentu krājuma izmantošanas paradumiem būtu sniegušas intervijas ar apkalpojošajiem bibliotekāriem, jo viņi diendienā saskaras ar studentiem, tādējādi varētu precīzāk formulēt viņu vajadzības.

Kā humanitāro zinātņu mācībspēki izmanto bibliotēkas: mākslas un humanitāro zinātņu mācībspēku aptauja Pendžābas universitātē, Lahorā, Pakistānā

How humanists use libraries: A survey of arts and humanities faculty at University of the Punjab, Lahore, Pakistan

Pētījumu 2009. gadā veica trīs zinātnieki: Muhammeds Tahirs (*Muhammad Tahir*), Khalids Mahmuds (*Khalid Mahmood*), Farzana Šafika (*Farzana Shafique*). Tā mērķis bija noskaidrot humanitāro zinātņu mācībspēku bibliotēkas izmantošanas paradumus Pendžābas universitātē.

Datu vākšanas metode bija aptauja, kas sastāvēja gan no slēgtajiem, gan atvērtajiem jautājumiem. Saņemtas un analizētas tika 62 respondentu anketas (ģenerālā kopa – 120 cilvēki). Iegūtie dati tika analizēti gan kvantitatīvi (ar programmu SPSS), gan kvalitatīvi.

Respondentiem tika lūgts novērtēt savas bibliotēkas izmantošanas prasmes, norādīt izmantošanas veidus, apmeklēšanas biežumu un mērķus. Respondenti raksturoja informācijas resursu atbilstību savām vajadzībām un to, procentuāli cik lielu daļu viņu informācijas vajadzību tiek apmierinātas bibliotēkā. Tāpat viņi izteica viedokli par problēmām bibliotēkā un ieteica, kādus uzlabojumus varētu tajā veikt.

Tika noskaidrots, ka vairums respondentu augstu vērtē savas prasmes bibliotēkas izmantošanā, bet tas ir biežās izmantošanas, nevis apmācību dēļ. Priekšroka tiek dota informācijas pašrocīgai meklēšanai bibliotēkas krājumā, retāk tiek lūgta darbinieku palīdzība. Visbiežāk bibliotēka tiek apmeklēta, lai izmantotu uzziņu materiālus, meklētu specifisku informāciju, kas nav pieejama personīgajā krājumā, kā arī, lai saņemtu vai nodotu izsniedzamās grāmatas. Minēta arī periodikas un interneta izmantošana bibliotēkā. Izmantota tiek ne tikai universitātes bibliotēka, bet arī citas pilsētas bibliotēkas.

Respondentus neapmierināja vairāki faktori: atsevišķu materiālu nepieejamība, darbinieku profesionalitātes un zināšanu trūkums, tehniskais nodrošinājums.

Pētnieki secināja, ka humanitāro zinātņu pārstāvji ļoti paļaujas uz bibliotēku pakalpojumiem, un viņiem, salīdzinājumā ar citām lietotāju grupām, ir nepieciešami īpaši piemēroti bibliotēkas pakalpojumi. Tāpēc tika formulēti šādi ieteikumi:

- Bibliotēkām jācenšas piedāvāt specializētus materiālus, rīkus un pakalpojumus humanitāro zinātņu pārstāvjiem;
- Šī lietotāju grupa labprātāk strādā patstāvīgi, tomēr bibliotekāriem jāspēj sniegt palīdzība vajadzības gadījumā.

Mākslas studenti bibliotēkā: ieskats, kā tie izmanto vispārīgās akadēmiskās bibliotēkas savām radošajām vajadzībām

Student Artists in the Library: An Investigation of How They Use General Academic Libraries for their creative needs (Polly, 1999).

Pētījums tika veikts, lai noskaidrotu, ko savam radošajam darbam mākslas studenti meklē akadēmiskajās bibliotēkās un kā viņi to dara. Tika organizētas fokusgrupu intervijas ar mākslas studentiem Minesotas štatā Amerikas Savienotajās Valstīs. Šāda metode tika izvēlēta, jo cirkulācijas dati un bibliotekāru novērojumi vien nespēj sniegt pilnīgu izpratni par mākslas studentu motivāciju un paradumiem grāmatu izmantošanā. Tāpat grupas diskusija šiem studentiem ir pierasts veids, kā dalīties savās domās un pieredzē, jo šāda metode bieži tiek izmantota viņu studiju procesā (apspriežot cits cita darbu, kopīgos projektus, mākslas problēmjaudājumus u.c.).

Pētījumā piedalījās 181 pirmā līmeņa (*undergraduate*) vizuālās mākslas students no 12 Minesotas štata koledžām un augstskolām. Tika intervētas 19 fokusgrupas, katrā no četriem līdz 12 respondentiem.

Studentiem tika uzdoti jautājumi par to, ko viņi meklē bibliotēkā, kādas meklēšanas stratēģijas izmanto, kas pamudina izmantot bibliotēkas, kā arī par to, vai pieredze bibliotēkā bijusi apmierinoša un vajadzīgie materiāli atrasti.

Rezultātā tika noskaidrots, ka mākslas studentu visiecientākā metode ir pārlūkošana (*browsing*) jeb grāmatu meklēšana vienkārši staigājot gar plauktiem, īpaši gadījumos, kad bibliotēka tikusi apmeklēta pēc pašu iniciatīvas. Tas darīts gan, lai meklētu tehniska rakstura informāciju sava topošā mākslas darba īstenošanai, gan lai iepazītos ar citu mākslinieku darbiem intereses vai iedvesmas pēc. Bieži uz bibliotēkas apmeklējumu pamudinājuši arī pasniedzēji vai mācību uzdevumi.

Lielākoties studentu meklētā informācija bijusi vizuāla rakstura – viņiem nepieciešami attēli, lai izprastu dažādas mākslas parādības, tehnikas un virzienus, lai paplašinātu redzesloku un iegūto informāciju izmantotu savā darbā, lai smeltos iedvesmu. Lai gūtu iedvesmu, attēli meklēti gan bibliotēkā, gan internetā, īpaši tika uzsvērtā nepieciešamība “skatīties”: apskatīt daudz un dažādus attēlus.

Tekstizdevumi izmantoti, lai lasītu, kā “cilvēki runā par mākslu”, biogrāfijas un intervijas ar māksliniekiem, kā arī studētu mākslas vēsturi. Tāpat tiek izmantotas grāmatas ar instrukcijām dažādām tehniskām procedūrām, periodiskie izdevumi un audiovizuālie dokumenti.

Kā jau minēts, visbiežāk izmantotā meklēšanas metode bijusi plauktu pārlūkošana, bet studenti meklēšanā izmantojuši arī bibliotēku elektroniskos katalogus un internetu. Elektroniskais katalogs izmantots gadījumos, kad studentiem bijuši uzdoti konkrēti mācību uzdevumi vai bijis zināms noteikts mākslinieks, par kuru jāatrod informācija. Lielākajā daļā gadījumu katalogs ticis izmantots vien kā meklēšanas sākumpunkts, lai iegūtu priekšstatu par bibliotēkas krājumu, bet tālāk jau pārlūkoti plaukti. Daudzi studenti pārlūkošanai uzticējušies vairāk nekā elektroniskajam katalogam, jo meklēšanas rezultāti tajā varētu būt nepilnīgāki. Katrā fokusgrupā bija studenti, kas vispirms katalogā sameklēja vienu vai divus iespieddarbus, atrada tos plauktā un tad izmantoja kā sākumpunktu pārlūkošanai.

Runājot par to, kā notiek pārlūkošanas process plauktos, atklājās, ka, neatkarīgi no meklēšanas mērķa, lielu lomu grāmatas izvēlē spēlē tās dizains un estētiskais noformējums. Lēmumu par grāmatas apskati ietekmē gan attēls uz vāka, gan reprodukciju lielums un kvalitāte tās saturā. Paši studenti atzina, ka tā varētu būt tieši mākslas studentu īpatnība, viņi daudz lielāku uzmanību pievērš tieši vizuālajai informācijai, novērtējot ne tikai konkrētās darbu reprodukcijas, bet visas grāmatas noformējumu kopumā, kā cita mākslinieka veikumu.

Tomēr noteicošais nav vienīgi grāmatu vizuālais izskats, uzmanība tika pievērsta arī to nosaukumiem, informācijai saturā, alfabētiskajiem rādītājiem. Nozīme ir arī grāmatas

vecumam – atkarībā no meklētā temata (piemēram, par laikmetīgo mākslu meklē jaunākās grāmatās), vecākās grāmatās studentus piesaista dažādiem periodiem raksturīgs dizains vai vienkārši “vecas grāmatas sajūta”. Studenti nelabprāt izmanto izdevumus sliktā stāvoklī.

Kā pārlūkošanas iemesli tika minēta ideju meklēšana mācību uzdevumu izpildei, zināšanu uzlabošana kādā konkrētā jomā, bibliotēkas mākslas kolekcijas jaunumu apzināšana. Viens no studentiem minēja, ka tādējādi būvē sev “vizuālo vārdnīcu” (*visual vocabulary*), citiem šī metode veicina radošumu vai pat atbrīvo no “radošā strupceļa” (*creative block*). Aprakstot iemeslus, kāpēc tiek izvēlēta plauktu pārlūkošanas metode, kāds students teica, ka citu mākslinieku darbu apskatīšana palīdz piešķirt formu paša idejām, sniegt variantus to realizēšanā.

Liela daļa studentu pārlūkojot cer atrast ko noderīgu un atbilstošu savai vajadzībai, tomēr daudzi to dara arī bez konkrēta mērķa. Viņi aprakstīja šo pieredzi šādi: “Es nezināju, ko es meklēju, bet es to tik un tā atradu”; “Es atradu to, ko meklēju, bet pirms tam nebūtu varējis aprakstīt, ko meklēju”; “Pārlūkošana ir ātrākais veids, kā atrast to, ko tu meklē un nemeklē”.

Studenti atzina, ka pārlūkošana ir piemērots meklēšanas veids tieši vizuālās mākslas studentiem. Radošajā procesā, kad netiek strādāts pie paša darba, liela nozīme ir gan sava, gan citu mākslinieku darbu aplūkošanai. Bibliotēkā, skatoties attēlus, radošais darbs turpinās, it visam redzētajam ir nozīme. Kāds no studentiem raksturoja pārlūkošanu kā “sevis uzcelto sienu nojaukšanu”. Citiem tā ir kā kontakta veidošana ar citiem māksliniekiem – redzot viņu koncepcijas, metodes, problēmu risinājumus.

Kopumā var secināt, ka mākslas studenti plauktus pārlūko, lai atrastu ko jaunu un neredzētu, tie ir radoši meklējumi, ko ne vienmēr iespējams stratēģiski izplānot, turpretī elektroniskais bibliotēkas katalogs tiek lietots gadījumos, kad zināms konkrēts meklēšanas mērķis.

Secinājumi

Visos pētījumos vislielākā nozīme tika piešķirta bibliotēku lietotāju viedokļiem un paradumiem, par ko dati tika iegūti ar dažādām metodēm. Derīgu skatījumu uz darba organizāciju akadēmiskajās bibliotēkās var sniegt arī to personāls, kas vislabāk izprot lietotāju vajadzības un prasmes, šajā ziņā jāizceļ R. Palmbahas pētījums, kurā viņa apskata gan lietotāju, gan darbinieku viedokļus.

Analizējot iepriekš veiktos pētījumus, secināms, ka akadēmiskā bibliotēka ir nozīmīgs atbalsts studentiem mācību procesā, ko viņi labprāt izmanto gan uzdoto darbu veikšanai, gan pašu iniciētām studijām. Meklēšanas metode krājumā ir atkarīga no konkrētās nepieciešamības: lai sameklētu noteiktu, iepriekš zināmu izdevumu vai izdevumu par noteiktu

tematu, tiek izmantots elektroniskais bibliotēkas katalogs vai jautāta palīdzība bibliotekāram. Savukārt plauktu pārlūkošana noder gadījumos, kad meklēšanas mērķis nav skaidrs vai ir vēlme atrast ko neparedzētu. Šīs meklēšanas stratēģiju uzsvēra intervētie vizuālās mākslas studenti, kam nozīmīgs ir „skatīšanās” process un iespēja novērtēt izdevumu vizuāli.

6. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Bakalaura darba empīriskā bāze ir LMA studenti un bibliotēka.

Latvijas Mākslas akadēmijā ir piecas studiju nodaļas ar 14 apakšnozaru programmām: Vizuālās mākslas nodaļa (glezniecība, grafika, tekstilmāksla), Vizuāli plastisko mākslu nodaļa (tēlniecība, keramika, stikla māksla un modes māksla), Dizaina nodaļa (funkcionālais dizains, metāla dizains, vides māksla), Audio-vizuālās mediju mākslas nodaļa (vizuālā komunikācija, scenogrāfija) un Mākslas vēstures nodaļa (vizuālās mākslas un kultūras vēstures teorija, restaurācija). Mācības notiek bakalaura, maģistra un doktora studiju līmeņos, ik gadu LMA mācās vairāk kā 800 studentu, kas visi uzskatāmi par bibliotēkas lietotājiem.

LMA bibliotēkas mērķis ir nodrošināt studiju un pētniecības procesus ar informācijas resursiem, tā ir pieejama LMA studentiem un personālam, kā arī citiem interesentiem. Bibliotēkas interneta vietnē (LMA) norādīts, ka tās krājumā ir vairāk kā 31 000 izdevumu, no tiem aptuveni desmitā daļa ir izvietota brīvpieejā. Darbību nodrošina bibliotēkas vadītājs un četras bibliotekāres. Bibliotēka sastāv no divām lasītāju zālēm un krātuves zonas. Bibliotēkas procesi nav automatizēti, ir pieejams kartīšu katalogs, kurš netiek papildināts. LMA bibliotēka nav akreditēta.

Bakalaura darbam izvēlēta jaukta pētījuma stratēģija – izmantotas divas kvalitatīvās un viena kvantitatīvā datu vākšanas metode. Galvenā datu vākšanas metode ir fokusgrupas intervija, kuras laikā kvalitatīvu datu veidā tika iegūti LMA studentu viedokļi un pieredze saistībā ar skolas bibliotēku. Taču, lai pilnvērtīgi sagatavotos intervijai, pirms tās tika veikta novērošana un anketēšana. Novērošanas laikā tika iegūti dati par to, kā studenti izmanto bibliotēkas. Savukārt anketēšana sniedza ieskatu tajā, kurus no bibliotēkas pakalpojumiem un cik bieži studenti izmanto, kā arī viņu viedokli par bibliotēkas darbību.

Kā vienu no LMA bibliotēkas raksturojošiem faktoriem var minēt tās vadītāja un darbinieču negatīvo attieksmi pret šī darba tapšanu un informācijas sniegšanu. Autorei, sazinoties ar bibliotēkas vadītāju Jāni Putānu un iepazīstinot viņu ar bakalaura darba ieceri un mērķiem, tika izteiktas šaubas par šāda pētījuma nepieciešamību un saņemts kategorisks jebkādas sadarbības noraidījums. Sākotnēji kā viena no datu vākšanas metodēm bija iecerēta intervija ar LMA bibliotekārēm, kas palīdzētu gūt plašāku priekšstatu par mākslas studentu apkalpošanas specifiku, darbinieku viedokli par krājuma pieejamības jautājumiem šajā bibliotēkā un nākotnes redzējumu tās pakalpojumu pilnveidošanai. Tomēr arī iespēja intervēt darbinieces tika strikti noraidīta, pamatojot to ar viņu aizņemtību un pārliecību, ka pēcāk teiktais tiks sagrozīts un nepareizi interpretēts. Savukārt jau vēlākā darba tapšanas stadijā

autorei tika liegts izvietot bibliotēkā aptaujas anketas studentiem, kā arī konfiscētas jau aizpildītas anketas, kā rezultātā tika apgrūtināta nepieciešamā respondentu skaita savākšana.

Šādu negatīvu attieksmi pret pastiprinātu interesi par bibliotēku var skaidrot ar pašu darbinieku izpratni par trūkumiem tās darbībā. Bibliotēkas akreditācijas process pēc LMA vadības lūguma vairākkārt ticis atlikts, jo bibliotēkas materiāltehniskais stāvoklis ir jāuzlabo; tas liecina, ka bibliotēka ir apzinājusi savas problēmas un plāno tās novērst. Taču jāuzsver, ka šī bakalaura darba mērķis nav kritizēt vai pārnest, bet gan izzināt esošo situāciju, ņemot vērā akadēmijas studentu viedokli, kas nākotnē varētu noderēt arī pašiem bibliotēkas darbiniekiem. Tāpēc neizprotama šķiet LMA vadības un bibliotēkas darbinieku saasinātā un noraidošā reakcija pret šī darba tapšanu.

6.1. Novērošana

Novērošana ir viena no senākajām datu vākšanas metodēm, kas plaši tiek izmantota, pētot procesus bibliotēkās. Salīdzinājumā ar citām datu ieguves metodēm, novērošanai ir šādas priekšrocības: iespēja fiksēt parādību tās notikšanas brīdī; novērošanas rezultātā iegūtie dati par cilvēku uzvedību var būt ticamāki, nekā viņu pašu sniegtās ziņas; novērojot pētnieks var iegūt informāciju par lietām, kas respondentiem nav šķitušas pieminēšanas vērtas vai ir piemirsušās; novērošanu pētnieks var veikt neatkarīgi no bibliotēkas apmeklētāju piekrišanas (Powell and Silipigni Connaway, 2004). Tomēr novērošanas laikā ne vienmēr var spriest par novēroto cilvēku rīcības motīviem un attieksmi, tāpēc šī metode bieži tiek kombinēta ar citām.

Tiek nodalīta strukturētā no nestrukturētās novērošanas. Strukturētās novērošanas laikā tiek fiksētas tikai konkrētas pētnieku interesējošas darbības vai parādības, atzīmējot tās iepriekš sagatavotā tabulā vai grafikā. Mērīts var tikt šo parādību ilgums, regularitāte vai citas pazīmes. Šādas novērošanas rezultātā tiek iegūti kvantitatīvi dati (Bottorff, 2004).

Šī pētījuma ietvaros tika veikta nestrukturētā novērošana, jo mērķis bija iegūt vispārēju priekšstatu par LMA studentu bibliotēkas krājuma izmantošanas paradumiem un ikdienas norisēm bibliotēkā. Nestrukturētās novērošanas laikā pētnieks vēro visus notikumus kopumā, neizceļot vienu noteiktu darbību.

Nestrukturētajai novērošanai jāgatavojas tikpat nopietni kā strukturētajai. Lai gan netiek strikti nošķirtas novērojamās kategorijas, pētniekam iepriekš skaidri jādefinē novērošanas mērķis. Tas ir nepieciešams, lai novērotājs maksimāli samazinātu sava subjektīvā skatījuma ietekmi un novērošanas procesā koncentrētos tikai uz nozīmīgajiem aspektiem. Ja iespējams, nestrukturēto novērošanu var veikt divi vai vairāki pētnieki, lai pēc tam salīdzinātu savus iegūtos rezultātus. Iepriekš jāiegūst informācija gan par novērošanas vidi, gan par apmeklētājiem. Būtiska nozīme ir novērotāja iesaistes pakāpei notikumos (aktīvi vai pasīvi)

un tam, vai novērošana notiek atklāti vai slepeni (Powell and Silipigni Connaway, 2004). Šie faktori var ietekmēt novērojamo uzvedību.

Nestrukturētās novērošanas laikā iegūtos datus pētnieks var fiksēt turpat uz vietas, pierakstot piezīmju veidā, ierakstot audio vai video formātā vai arī pēc novērošanas pierakstīt pēc atmiņas.

Novērošana LMA bibliotēka tika veikta 2015. gada aprīlī, piecas dienas, katru dienu trīs stundas dažādos dienas laikos. Novērošana iespēju robežās tika veikta slepeni, lai neietekmētu ne bibliotēkas darbinieku, ne apmeklētāju uzvedību; novērošanas laikā tika veiktas rakstiskas piezīmes. LMA bibliotēkas apmeklētāju zona sastāv no divām telpām – vienā ierīkotas septiņas darba vietas ar stacionārajiem datoriem, otrā atrodas apkalpošanas lete un galds darbam. Abās telpās atrodas vairāki plaukti un skapji ar brīvpieejas izdevumiem. Novērošana tika veikta telpā ar apkalpošanas leti, jo tieši tur studenti griezās ar grāmatu pieprasījumiem un citiem jautājumiem.

6.2. Anketēšana

Šajā pētījumā anketēšana tika izmantota, lai iegūtu vispusīgāku ieskatu LMA studentu viedokļos par skolas bibliotēku. Anketēšana ir kvantitatīvu datu vākšanas metode, kura bieži tiek izvēlēta zemu izmaksu un liela respondentu skaita dēļ. Iegūtie dati ir kvantitatīva rakstura, tāpēc ir ērti apkopojami un analizējami, iegūstot ziņas par kopējām tendencēm respondentu rīcībā vai uzskatos. Anketā var iekļaut dažāda tipa jautājumus, tā ļaujot respondentam izteikt savu viedokli pēc iespējas precīzāk. Taču anketēšanā iegūtos rezultātus nevar pieņemt par pilnīgi patiesiem divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, respondentu izlase (aptaujātie indivīdi) tikai daļēji atspoguļo ģenerālās kopas (visa indivīdu grupa, par ko vēlas iegūt datus) attieksmi, tāpēc jāaprēķina izlases lielums, kas visprecīzāk reprezentētu kopējo ainu. Otrkārt, respondenti ne vienmēr sniedz patiesībai atbilstošas atbildes uz uzdotajiem jautājumiem. Tas var notikt vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, iegūto datu korektums ir atkarīgs no anketas uzbūves un jautājumu formulējuma. Jautājumi jāveido saprotami un viegli atbildami, pretējā gadījumā respondents atzīmēs vai ierakstīs nepatiesu atbildi vai izlaidīs jautājumu vispār. Savukārt jautājumos ar gataviem atbilžu variantiem jāpārlicinās, vai piedāvātas visas iespējamās atbildes, kā arī jādod iespēja uz jautājumu neatbildēt.

Otrkārt, anketas jautājumi var skart tēmas, par kurām respondents nevēlas dalīties viedoklī un pieredzē, vai arī anketas temats viņam nav aktuāls. Arī šajā gadījumā anketētājs var saskarties ar maldinošām atbildēm vai izlaistiem jautājumiem. Daļēji šo parādību var mazināt ar apliecinājumu, ka anketa ir anonīma un iegūtie dati tiks izmantoti apkopotā veidā.

Anketas formāts un izplatīšanas veidi var būt dažādi – drukātā veidā vai elektroniski, anketu aizpilda respondents pats vai to dara intervētājs. Izplatīšanas veids ir atkarīgs no izlases lieluma un īpatnībām; atkarībā no šīm pazīmēm anketa var tikt sūtīta personiski pa pastu vai uz e-pastu, izplatīta hipersaite uz elektronisku anketas versiju vai anketa var tikt izsniegta vietās, kurās uzturas iespējamie respondenti.

Šī pētījuma ietvaros tika izplatītas divu veidu anketas. Pirmā no tām, jeb anketa Nr.1 bija paredzēta kvantitatīvu datu ieguvei un tika izplatīta drukātā veidā drukātā veidā uz vietas LMA, jo tā nepastarpināti iespējams piekļūt atbilstošajiem respondentiem. Anketa sastāv no 18 jautājumiem, no kuriem trīs ir atvērtie, bet pie slēgta tipa jautājumiem ir atstāta vieta komentāriem, ja respondents par konkrēto tēmu vēlētos ko piebilst. Anketa apskatāma šī darba 2. pielikumā.

Mākslas akadēmijas studentu vidū iecienīta ir tējas dzeršana starpbrīžos un radošo darbu veikšanas laikā, daudzās darbnīcās pieejamas elektriskās tējkannas, tāpēc kā motivējošs bonuss un simboliska pateicība par piedalīšanos aptaujā, katrai anketai tika pievienots tējas maisiņš, uz ko respondenti reaģēja pozitīvi.

Kā jau minēts, anketēšana netika atbalstīta un pat tika traucēta no LMA amatpersonu puses, pamatojot to ar studentu laika trūkumu anketu aizpildīšanai un pētījuma autores, viņuprāt, neētisko rīcību, mēģinot studentus „uzpirkt” ar tējas maisiņiem. Šī apstākļa dēļ no plānotajām 90 anketām aizpildītas tika 36, bet autores rīcībā nonāca vien 16 anketas. Iegūtie dati tika apkopoti, izmantojot programmu *Microsoft Excel*.

Pēc neveiksmīgā anketēšanas iznākuma tika pieņemts lēmums izveidot otru anketu ar mērķi iegūt vairāk kvalitatīvu datu. Otrā anketa, jeb anketa Nr.2 tika izplatīta elektroniski, sūtot to respondentiem personīgi sociālajos tīklos un uz e-pastu. No 20 aizsūtītajām anketām atpakaļ tika saņemtas septiņas aizpildītas anketas, kas, ņemot vērā datu kvalitatīvo raksturu, ir vērtējams kā pietiekams daudzums. Respondentiem tika lūgts atbildēt uz 16 atvērtajiem jautājumiem par saviem paradumiem, pieredzi un viedokli saistībā ar LMA bibliotēkas izmantošanu. Anketa lasāma 3. pielikumā.

6.3. Fokusgrupas intervija

Lai gūtu dziļāku izpratni par to, kā Mākslas akadēmijas studenti izmanto savu bibliotēku un uztver tās sniegtās iespējas, tika rīkota fokusgrupas intervija.

Fokusgrupa ir neliela (parasti 5-12 cilvēki) respondentu grupa, kas izvēlēta dalībai sarunā par kādu noteiktu tematu. Šī metode parasti tiek izvēlēta, lai izzinātu jomas, par kurām nav pieejams daudz informācijas, kā arī, lai uzklautu cilvēku viedokļus par viņiem aktuālām un tuvām tēmām. Pētījumos, kas saistīti ar bibliotēku darbību, fokusgrupas intervija var tikt

izmantota lietotāju izpētē, jaunu pakalpojumu ieviešanas procesā vai, kā šajā gadījumā, esošo pakalpojumu novērtēšanā (Powell and Silipigni Connaway, 2004). Salīdzinājumā ar individuālo interviju, saruna grupā notiek dabiskāk un intervētājam nav tik viegli ietekmēt respondenta domas (Litosseliti, 2003). Viena no galvenajām fokusgrupas intervijas īpatnībām ir respondentu savstarpējā mijiedarbība. Tai ir gan priekšrocības, gan trūkumi. Intervijas laikā starp dalībniekiem veidojas viedokļu un pieredzes apmaiņa, kas intervētājam var atklāt jaunus, iepriekš nezināmus aspektus pētāmajā jomā, par ko iepriekš nav bijusi nojausma. Tāpat intervijas laikā var veikt grupas novērošanu – respondentu savstarpējo komunikāciju un reakcijas uz dažādiem diskusijas pavērsieniem, kas var sniegt papildus izpratni par jautājuma nozīmi un attieksmi pret to.

Fokusgrupas intervijas dalībnieku savstarpējā mijiedarbība var arī kaitēt korektu datu iegūšanai; tas atkarīgs no respondentu rakstura īpašībām, temperamenta vai noskaņojuma. Ja runāts tiek par personiskām vai jūtīgām tēmām, atsevišķi diskusijas dalībnieki var atturēties paust savu viedokli vai pieslieties citu teiktajam. Izplatīta parādība, ar ko saskaras fokusgrupu interviju organizētāji, ir dominējošā persona – cilvēks, kas aktīvi paužot savu viedokli, cenšas pārliecināt citus par tā pareizību, neļauj citiem izteikties, tā paralizējot diskusijas attīstību.

Šīs metodes pielietošanai nepieciešams rūpīgs plānošanas darbs. No tā, cik brīvi un ērti jutīsies fokusgrupas dalībnieki, būs atkarīga intervijas gaita un rezultāti. Intervijas norises vieta jāizvēlas neformāla, ērta vai dalībniekiem ierasta (Litosseliti, 2003). Sarunas tonim jābūt draudzīgam un iedrošinošam, lai novērstu respondentu iespējamo neērtības sajūtu. Svarīgi ir atgādināt dalībniekiem, ka viņu viedoklis ir nozīmīgs un ka nav pareizu un nepareizu atbilžu. Moderatoram (intervijas vadītājs) jā saglabā neitralitāte, neizrādot atbalstu vai opozīciju kādam no viedokļiem.

Šī pētījuma ietvaros tika organizēta viena fokusgrupas intervija. Respondenti tika uzrunāti gan sociālajos tīklos, gan pa telefonu, gan klātienē. No 17 uzrunātajiem studentiem uz interviju solīja ierasties pieci, bet ieradās trīs. Saruna notika Latvijas Universitātes klubā „Nabaklab”, kas ir iecienīta kultūras un izklaides vieta jauniešu vidū. Intervijas dalībniekiem tika uzdoti jautājumi par darbā analizētajiem bibliotēkas krājuma pieejamības faktoriem LMA bibliotēkā – viņu viedokli par esošo situāciju, pozitīvo un negatīvo pieredzi.

7. LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS BIBLIOTĒKAS KRĀJUMA PIEEJAMĪBAS NOVĒRTĒJUMS

7.1. Novērošanas rezultāti

Novērošanas laikā iegūtie dati sniedza ieskatu LMA bibliotēkas ikdienas norisēs, vislielākā uzmanība tika pievērsta apmeklētāju un darbinieku komunikācijai.

Visvairāk bibliotēka tika apmeklēta dienas pirmajā pusē, ap plkst.10:00 – 14:00, tomēr kopumā apmeklējums vērtējams kā vienmērīgs. Kādā no abām telpām vienmēr uzturējās vismaz daži studenti, bet rindas un drūzmēšanās netika novērota. Atsevišķos gadījumos trūka vietas pie galda pirmajā telpā, bet tādā gadījumā lasītāji gāja uz otro telpu vai prom.

Aptuveni puse no bibliotēkā ienākušajiem studentu taisnā ceļā devās uz datortelpu, kur izmantoja gan datorus, gan grāmatas.

Kā jau minēts, novērošana tika veikta pirmajā telpā, jo tieši tur notiek visaktīvākā komunikācija starp bibliotēkas lietotājiem un darbiniekiem.

Novērošanas laikā neviens apmeklētājs neizmantoja kartīšu katalogu un arī neizrādīja interesi par to.

Brīvpieejas krājuma daļu (gan grāmatas, gan periodiskos izdevumus) izmantoja nedaudz mazāk kā puse bibliotēkas apmeklētāju. Novērojot tika secināts, ka šādas izmantošanas mērķis bija nenoteikts – vērsts uz laika kavēšanu, izklaidi vai vispārējas intereses izraisīti. Lasītājs, ienākot bibliotēkā, izvēlējās visbrīvāk pieejamos materiālus – uz galda izvietotos bibliotēkas jaunieguvumus vai kādu no periodiskajiem izdevumiem, kas kaudzēs glabājas vaļējās kastēs. Lasītavā novietotie grāmatu skapji novērošanas laikā tika atvērti vienu reizi, bibliotekāres klātbūtnē.

Pie bibliotēkas darbiniecēm studenti vērsās ar dažādām vajadzībām. Bieži studenti pie darbiniecēm vērsās par skenēšanas, drukāšanas un kopēšanas pakalpojumu pieejamību un konsultācijām tehnikas izmantošanā. Vairāki studenti lūdza apskatīt iepriekšējo gadu noslēguma darbus, kas LMA bibliotēkā lasāmi drukātā veidā.

Lielākā daļa no studentiem, kas izmantoja bibliotēkas grāmatas, ņēma tās uz mājām (vai atnesa nodot). Tomēr nebija mazums arī to, kuri grāmatas izmantoja uz vietas. Tas tika darīts, lai izvērtētu grāmatas piemērotību savai vajadzībai, kā arī tāpēc, ka atsevišķi izdevumi uz mājām izsniegti netika.

Izsakot literatūras pieprasījumus bibliotekārēm, studenti minēja dažādas pazīmes. Lielākā daļa no viņiem nāca ar vajadzību pēc konkrēta izdevuma, ko norādījis pasniedzējs, minot grāmatas nosaukumu, autoru un/vai tematu (piemēram, Rubeņa grāmata par 20.gs.). Ne

visi pieprasījumi bija tik konkrēti, piemēram, kāda studente lūdza grāmatu, kas nepieciešama, lai varētu sagatavoties eksāmenam pie noteikta pasniedzēja. Tika lūgta arī „grāmata sarkanā krāsā par 20.gs.”. Abos gadījumos bibliotekāres zināja, par kuru grāmatu ir runa.

Daudzi studenti izteica arī tematiskus pieprasījumus, piemēram, „12.-13.gs. sakrālā māksla”, „krāsu teorija”, „Andra Brežes radošā darbība”. Tematiska pieprasījuma gadījumā lasītāja vajadzībai atbilstošie izdevumi pamazām tika nesti no krātuves. Bija redzams, ka darbiniecēm ir zināšanas mākslas vēsturē, bez kā nebūtu iespējams strādāt šādā bibliotēkā; piemēram, lasītājam lūdzot apskatīt kāda mākslas darba reprodukciju, bibliotekāre bez papildjautājumu uzdošanas spēja atrast grāmatu, kurā tā ir.

Ikvienu lasītāja lūgums tika uzklauss un izpildīts, vajadzības gadījumā bibliotekāres uzdeva precizējošus jautājumus, tomēr pārsvarā uzreiz spēja atrast un piedāvāt dažādas grāmatas, atsevišķos gadījumos norādot pat konkrētu nodaļu, kurā meklējama informācija.

Zīmīga epizode, kas pierādīja bibliotēkas darbinieču teicamās zināšanas krājumā, notika, kad kāds students lūdza grāmatu, nosaucot tās autoru un nosaukumu, bet bibliotekāre zināja, ka patiesībā tas ir raksts žurnālā, nekavējoties atnesot atbilstošo eksemplāru.

Novērošanas laikā krātuvē tika ielaisti divi bibliotēkas apmeklētāji, no kuriem viena bija šī darba autore. Tika izteikts pieprasījums: „kaut ko par pasaules lielo muzeju vēsturi”, ko bibliotekāre atzina par pārāk nekonkrētu, tāpēc atļāva autorei ieiet krātuvē un attiecīgajā plauktā izvēlēties grāmatas.

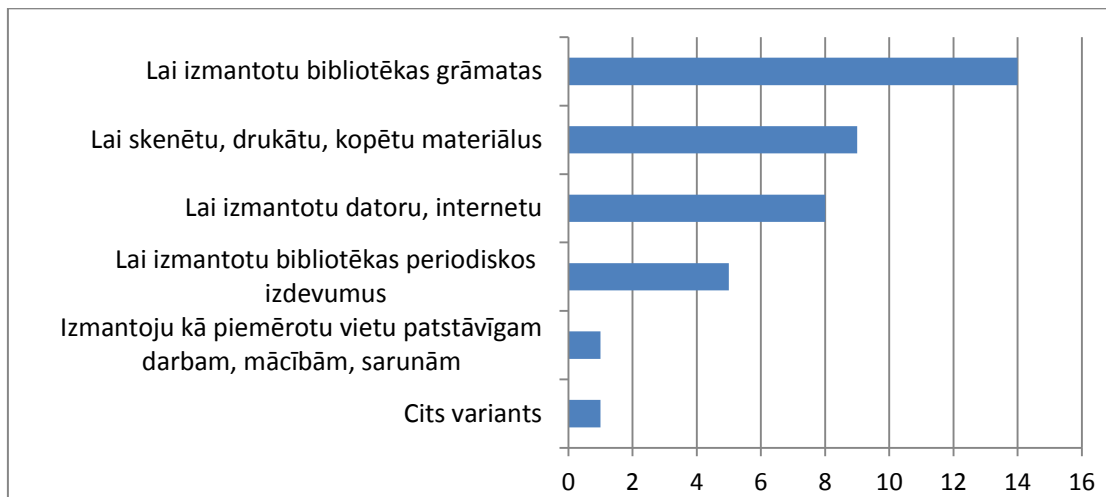
Novērošanas rezultātā tiek secināts, ka LMA studenti bibliotēku izmanto galvenokārt mācību vajadzībām, bet nozīmīga ir arī iespēja apskatīt brīvpieejā izvietotos materiālus, kas pārsvarā tiek darīti bez noteikta mērķa. Bibliotekāres ir atsaucīgas un zinošas, teicami orientējas ne tikai bibliotēkas krājumā un studiju kursiem nepieciešamajā literatūrā, bet arī dažādos ar mākslu saistītos tematos.

7.2. Anketēšanas rezultāti

Anketa Nr.1 tika veidota ar mērķi iegūt kvantitatīvus un reprezentatīvus datus par LMA studentu paradumiem un viedokļiem saistībā ar bibliotēku. Tomēr iegūtās 16 respondentu aizpildītās anketas nevar uzskatīt par pietiekamu apjomu, lai varētu spriest par visu vairāk kā 800 LMA studentu viedokļiem. Sniegto atbilžu analīze spēj dot ieskatu iespējamajā LMA studentu viedokļu daudzveidībā. Atsevišķos jautājumos vērojamā respondentu vienprātība atbilžu izvēlē tikai ļoti piesardzīgi būtu vērtējama kā tendence, taču var tikt ņemta par pamatu hipotēzes izvirzīšanai turpmākos pētījumos par LMA bibliotēku.

Visi 16 respondenti ir LMA bibliotēkas lietotāji un lielākoties apmeklē to vairākas reizes vai vienu reizi mēnesī, divi – vairākas reizes nedēļā.

Respondenti visbiežāk bibliotēku apmeklē, lai izmantotu grāmatas (14 respondenti), tomēr arī tehnoloģiju pieejamība ir nozīmīga – studentiem ir nepieciešams skenēt, drukāt un kopēt materiālus, izmantot datorus (7.1.att.). Lielākā daļa respondentu šajā jautājumā atzīmēja vairākus atbilžu variantus, kas nozīmē, ka viņiem ir nepieciešami dažādi bibliotēkā piedāvātie pakalpojumi, ne tikai grāmatas.

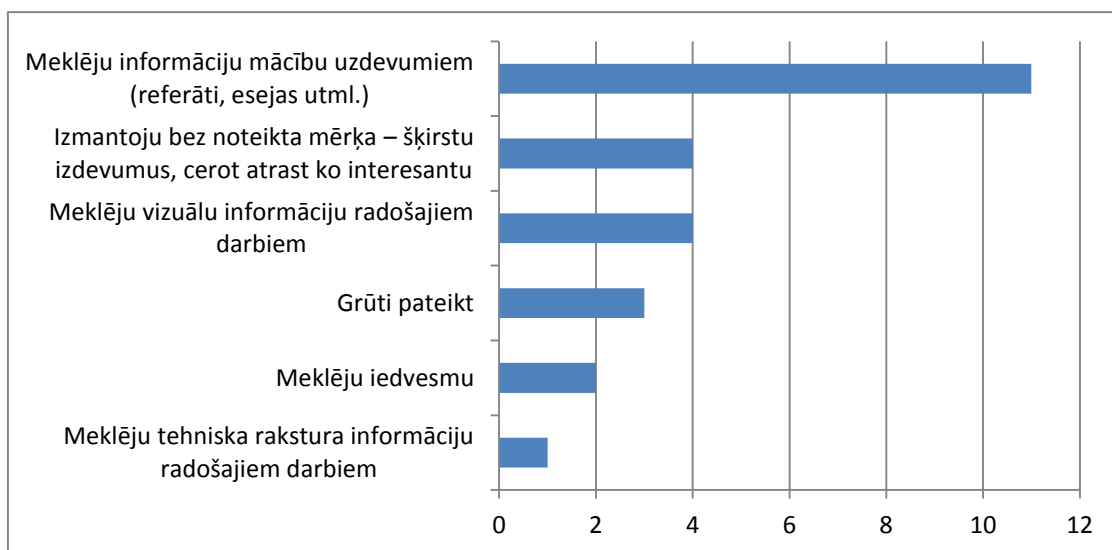

7.1. att. Ar kādu mērķi Tu visbiežāk apmeklē Akadēmijas bibliotēku?

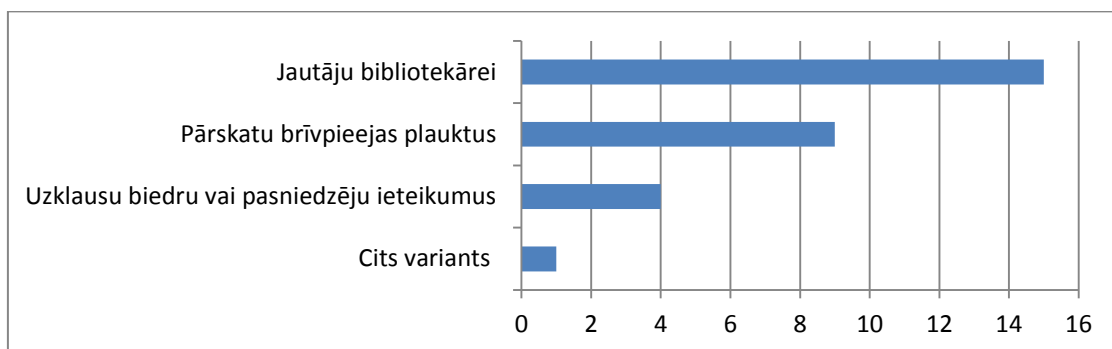
Jautājums – „Kāda veida informāciju Tu visbiežāk meklē Akadēmijas bibliotēkā?” – tika uzdots ar mērķi noskaidrot vizuālu un tekstuālu informācijas resursu īpatsvaru studentu vajadzībās. Iepriekš aprakstītajā pētījumā „Mākslas studenti bibliotēkā: ieskats, kā tie izmanto vispārīgās akadēmiskās bibliotēkas savām radošajām vajadzībām” (Polly, 1999) tika secināts, ka mākslas studenti vizuālu materiālu meklēšanā dod priekšroku plauktu pārlūkošanas metodei, bet cita veida informācijas meklēšanai tas nav tik svarīgi. Tāpēc var pieņemt, ka LMA studenti labprāt izmantotu dažādas meklēšanas metodes krājumā, jo 11 no 16 respondentiem atzīmēja, ka uz bibliotēku dodas vienlīdz bieži gan pēc tekstuālas, gan vizuālas informācijas. Trīs respondenti meklē tikai vizuālu informāciju, bet divi atzīmēja variantu „Grūti pateikt”.

Uz jautājumu „Kādam nolūkam Tu parasti izmanto bibliotēkas krājumu?” respondenti atzīmēja dažādus atbilžu variantus (7.2.att.), no kuriem vispopulārākais bija „Meklēju informāciju mācību uzdevumiem (referāti, esejas u.tml.)” (11 atbildes). Šīs ir konkrētas vajadzības, kuras skaidri definēt bibliotēkas darbiniekam ir samērā vienkārši. Savukārt atbilžu varianti „Meklēju vizuālu informāciju radošajiem darbiem” (4 atbildes), „Izmantoju bez noteikta mērķa – šķirstu izdevumus, cerot atrast ko interesantu” (4 atbildes) un „Meklēju iedvesmu” (2 atbildes) liecina par vispārīgākām vēlmēm, kuras, iespējams, ne vienmēr ir vārdiem raksturojamas bibliotēkām un līdz ar to grūtāk apmierināmas.

Nav izslēgts, ka gūt iedvesmu un vizuālus iespaidus uz bibliotēku LMA studenti dodas retāk tieši patstāvīgas meklēšanas iespējas trūkuma dēļ, tomēr droši to apgalvot, balstoties uz anketēšanas datiem, nevar. Nenoliedzami, bibliotēkas krājums ir liels atbalsts konkrētu studiju uzdevumu izpildē.

7.2.att. Kādam nolūkam Tu parasti izmanto bibliotēkas krājumu?

7.3.att. Kādā veidā Tu Akadēmijas bibliotēkā meklē izdevumus?

Populārākais meklēšanas veids krājumā ir jautāšana bibliotekārei; to nedara tikai viens respondents, kam pietiek ar brīvpieejas plauktu pārskatīšanu (7.3.att.). Brīvpieejas plauktos nepieciešamo informāciju meklē puse no respondentiem, četri izmanto arī biedru vai pasniedzēju ieteikumus. Nevieni no respondentiem meklēšanā neizmanto kartīšu katalogu, kas visdrīzāk attiecināms uz visiem LMA studentiem, jo, pēc bibliotēkas darbinieču teiktā, katalogs vairs netiekot ne papildināts, ne uzturēts kārtībā.

Jautājums „Vai citās bibliotēkās Tu izmanto elektronisko bibliotēkas katalogu, lai meklētu izdevumus?” tika uzdots ar mērķi noskaidrot, vai LMA studentiem ir zināmas šo katalogu sniegtās iespējas un vai viņiem ir pieredze to izmantošanā. Atklājās, ka 11 no 16 respondentiem citās bibliotēkās elektronisko katalogu izmanto, četri neizmanto, bet viens neapmeklē citas bibliotēkas (7.4.att.). Savukārt, ja LMA bibliotēkā būtu elektroniskais

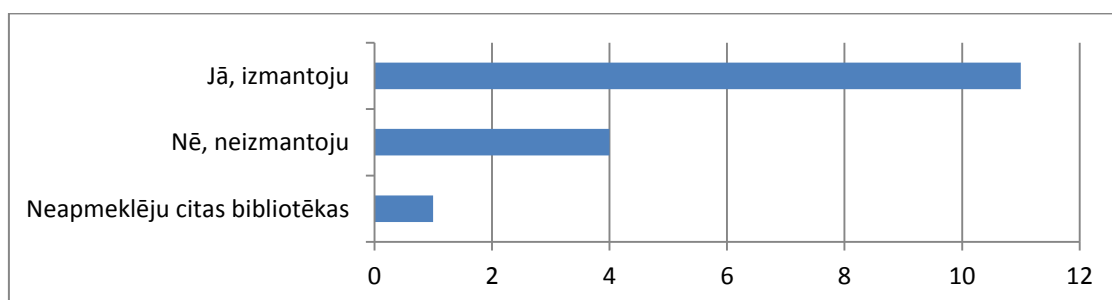
katalogs, to izmantotu 12 respondenti, bet pārējie četri atzīmēja variantu „Grūti pateikt” (7.5.att.).

Pie jautājuma „Ja Akadēmijas bibliotēkai būtu elektroniskais tiešsaistes katalogs, vai Tu to izmantotu informācijas meklēšanai?” divi no respondentiem bija izmantojuši iespēju uzrakstīt komentārus:

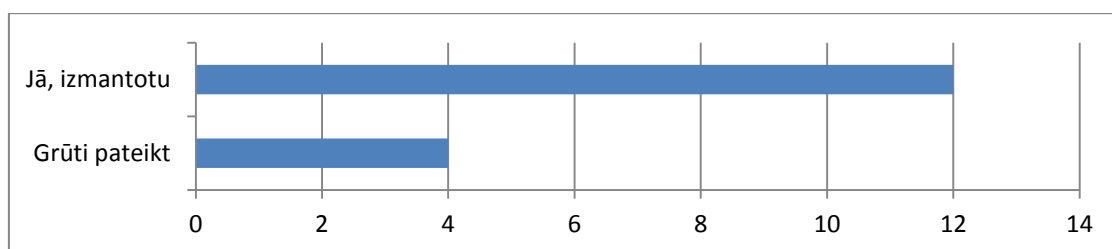
„Diez vai būs”

„Tomēr vairāk uzticos bibliotekāram; meklējot pēc atslēgas vārdiem daudz ko nevar atrast.”

Visi respondenti, kas citās bibliotēkās izmanto elektronisko katalogu, izmantotu to arī LMA bibliotēkā.

7.4.att. Vai citās bibliotēkās Tu izmanto elektronisko bibliotēkas katalogu, lai meklētu izdevumus?

7.5.att. Ja Akadēmijas bibliotēkai būtu elektroniskais tiešsaistes katalogs, vai Tu to izmantotu informācijas meklēšanai?

Devītais anketas jautājums bija atvērta tipa un tika uzdots, lai noskaidrotu respondentu domas par elektroniskā bibliotēkas kataloga ietekmi uz krājuma pieejamību: „Vai, Tavuprāt, elektroniskā kataloga ieviešana Akadēmijas bibliotēkā studentiem atvieglotu krājuma izmantošanu? Kāpēc?” 12 respondenti uzskaitīja elektroniskā kataloga priekšrocības, bet četri apšaubīja tā nepieciešamību. Kā vienu no ieguvumiem studenti minēja iespēju iegūt plašāku informāciju par bibliotēkas krājuma saturu. Viens no respondentiem atzīmē, ka bibliotekārēm nav iespējams pārzināt visu grāmatu saturu:

„JĀ! Tas atvieglotu arī bibliotekāru darbu, jo viņas ne vienmēr var zināt, kurā grāmatā atrodama kāda informācija. Tie plaukti, kas nav brīvi pieejami, nav studentiem pārskatāmi, bet tādēļ studentiem trūkst informācijas par to, kas tur atrodams”

Seši respondenti uzsvēra ērtības, ko sniedz elektroniskais katalogs, piemēram, piekļuve katalogam no mājām un grāmatu rezervēšanas iespēja:

„Lai laicīgi rezervētu grāmatas”

„Jā, atvieglotu, jo tas dotu iespēju pārbaudīt, vai nepieciešamie materiāli bibliotēkā vispār pieejami, pirms došanās uz turieni.”

Viens respondents atzīmē, ka pašiem LMA studentiem katalogs nebūtu nepieciešams, tomēr to izmantot varētu citi interesenti:

„Neredzu nepieciešamību; tas atvieglotu darbu citu universitāšu studentiem un publikai. LMA studentiem tā [bibliotēka] ir gana brīvi pieejama.”

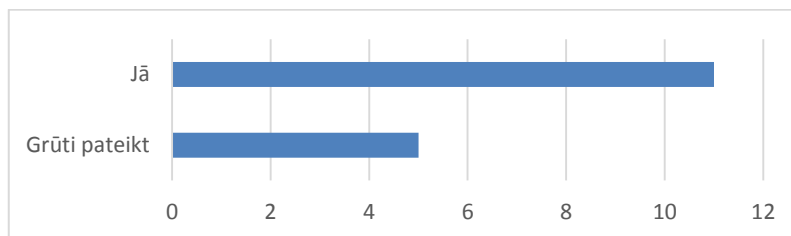
Savukārt respondenti, kas neuzskata, ka elektroniskā kataloga ieviešana atvieglotu krājuma pieejamību, pauž uzticību bibliotekāru kompetencei un atzīmē, ka izmantot viņu palīdzību ir vienkāršāk un ka elektroniskajos katalogos ir grūti orientēties.

Šo atbilžu autori citās bibliotēkās elektroniskos katalogus neizmanto, kas var liecināt gan par apmācību un pieredzes trūkumu, gan par katalogu nepiemērotību šo studentu vajadzībām. Tāpat iespējams, ka viņu informacionālās vajadzības nav tik specifiskas un konkrētas, tāpēc nav iebildumu izdevumu izvēli atstāt bibliotekāru ziņā, kuras nav pievīlušas.

Turpmākajos jautājumos respondentiem tika lūgts izteikt viedokli un pieredzi par brīvpieejā izvietota krājuma izmantošanu.

Kā jau minēts, LMA bibliotēkā tikai aptuveni desmitā daļa krājuma ir izvietota brīvpieejā, tāpēc nepārsteidz tas, ka neviens no respondentiem nepaļaujas tikai uz tajā pieejamajiem izdevumiem; 15 respondenti izmanto gan krātuves, gan brīvpieejas daļu, bet viens – tikai krātuves.

Uz jautājumu „Vai, Tavuprāt, materiālu izvietošana brīvpieejā veicina to izmantošanu?” (7.6.att.) 11 respondenti atbildēja apstiprinoši, bet pieci atzīmēja variantu „Grūti pateikt”.

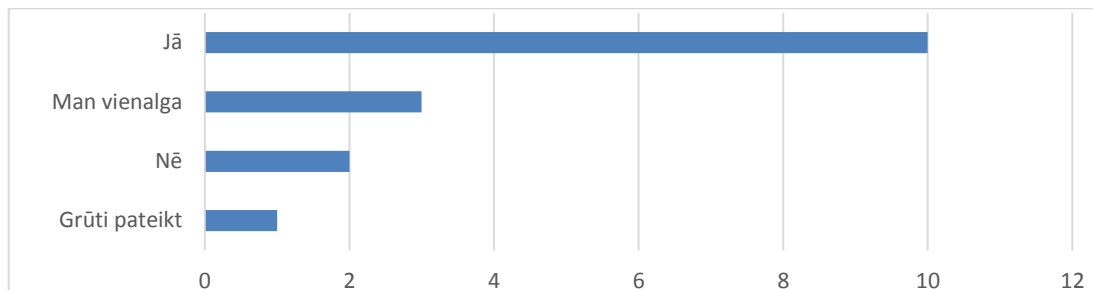

7.6.att. Vai, Tavuprāt, materiālu izvietošana brīvpieejā veicina to izmantošanu?

Arī atbildēs uz jautājumu „Vai Tu vēlētos, lai lielāka Akadēmijas bibliotēkas krājuma daļa tiktu izvietota brīvpieejā?” (7.7.att.) nevaldīja vienprātība – vairāk kā puse respondentu (10) vēlētos vairāk brīvpieejas, pārējie pauda vienaldzību (3) un noraidošu attieksmi (2); viens atzīmēja variantu „Grūti pateikt”.

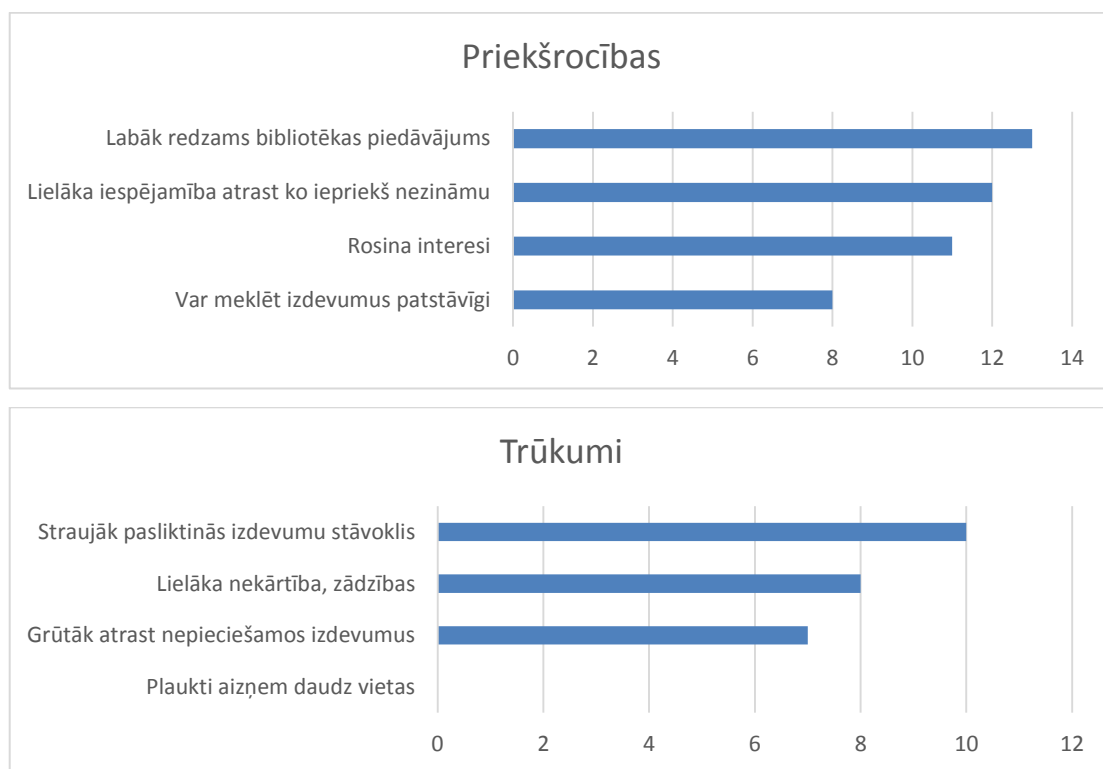
Vienā no komentāriem pie šī jautājuma tika izteikta atzinība bibliotēkas darbiniecēm:
 „Bibliotekāres vienmēr ir ļoti atsaucīgas!”

Savukārt divos citos komentāros respondenti, kas nevēlētos lielāku krājuma daļu brīvpieejā, uzsvēra, ka bibliotēku drīzāk vajadzētu labiekārtot un ieviest elektronisko katalogu.

7.7.att. Vai Tu vēlētos, lai lielāka Akadēmijas bibliotēkas krājuma daļa tiktu izvietota brīvpieejā?

Nākamajā jautājumā respondentiem tika lūgts atzīmēt, viņuprāt, galvenās brīvpieejas krājuma priekšrocības un trūkumus (7.8.att.), kas precīzāk ļauj izprast iemeslus studentu pozitīvai vai noraidošai attieksmei pret šādu bibliotēkas iekārtojumu.

7.8.att. Kādas, Tavuprāt, ir brīvpieejā izvietota krājuma priekšrocības un trūkumi?

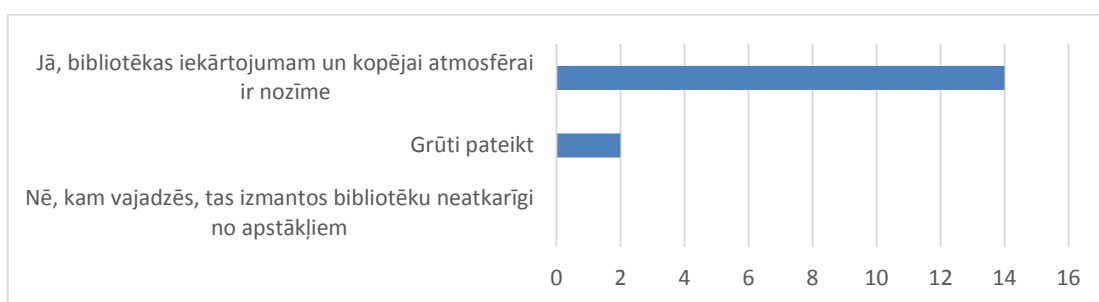
Apkopojot atbildes uz šo jautājumu, redzams, ka skaitliski vairāk tikušas atzīmētas brīvpieejas krājuma priekšrocības, no kurām respondentiem visnozīmīgākā izrādās iespēja labāk redzēt bibliotēkas piedāvājumu (13 atbildes). Daudz neatpaliek atbilžu variants „Lielāka iespējamība atrast ko iepriekš nezināmu” (12) un „Brīvi pieejamas grāmatas rosina interesi

par dažādām tēmām” (11). Pusei no respondentiem nozīmīga šķiet iespēja izdevumus meklēt patstāvīgi (8).

Retāk tika atzīmēti brīvpieejas krājuma trūkumi. Visvairāk respondentus satrauca izdevumu fiziskā stāvokļa pasliktināšanās (10 atbildes), kā arī nekārtība un vājā krājuma aizsardzība pret zādzībām (8). Septiņi respondenti norādīja, ka brīvpieejā grūtāk būtu atrast nepieciešamos izdevumus.

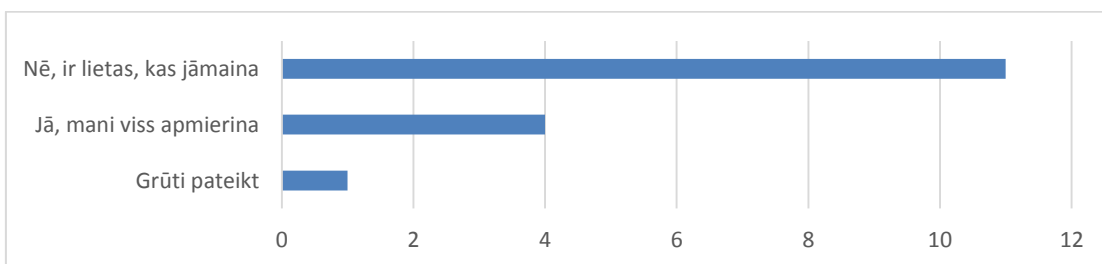
Respondentu attieksme pret krājuma izvietojanu brīvpieejā ir pozitīva, vairāk kā puse no respondentiem LMA bibliotēkā vēlas redzēt vairāk brīvi pieejamu izdevumu, tomēr viņi izprot arī trūkumus, kādi piemīt šim organizācijas veidam.

Anketas nobeigumā tika uzdoti trīs jautājumi par bibliotēkas iekārtojuma un atmosfēras ietekmi uz bibliotēkas izmantojumu.

7.9.att. Vai, Tavuprāt, bibliotēkas iekārtojums ietekmē to, kā lasītāji izmanto bibliotēkas krājumu?

14 no 16 respondentiem uzskata, ka šāda ietekme pastāv, bet divi atzīmēja variantu „Grūti pateikt” (7.9.att.). Viens no respondentiem komentēja: „Man svarīgas ir gaišas, klusas telpas”. Kontekstā ar nākamo jautājumu („Vai, Tavuprāt, Akadēmijas bibliotēkas telpas ir patīkamas, ērtas un piemērotas studentu vajadzībām?”, 7.10.att.), kurā lielākā daļa respondentu norādīja, ka LMA bibliotēkā ir lietas, kas jāmaina, var secināt, ka tās iekārtojums, iespējams, negatīvi ietekmē studentus.

7.10.att. Vai, Tavuprāt, Akadēmijas bibliotēkas telpas ir patīkamas, ērtas un piemērotas studentu vajadzībām?

Respondenti aktīvi dalījās viedoklī par, viņuprāt, nepieciešamām izmaiņām LMA bibliotēkā.

Analizējot šīs atbildes, var noprast, ka par LMA bibliotēkas atmosfēru respondentiem sūdzību nav, neapmierinātību izraisošie aspekti ir praktiskas dabas.

Kā noprotams, galvenais bibliotēkas trūkums studentu acīs ir šaurās telpas un darba vietu nepietiekamība, uz ko norādīja astoņi respondenti. Tas, neapšaubāmi, aizņemtākās dienās visiem gribētājiem liedz strādāt uz vietas bibliotēkā. Studenti ir neapmierināti arī ar neērtām un nolietotām mēbelēm. Divi respondenti piemin vajadzību pēc ērtiem krēsliem tagadējo solu vietā. Koka solu divi galvenie trūkumi ir atzveltnes neesamība, kā rezultātā lasītājam nepārtraukti ir jāsež ar sasprindzinātu vai sakumpušu muguru, kā arī apgrūtinātā pārvietošana, kas īpaši problemātiska var būt gadījumos, ja uz viena sola pie galda sež dažāda garuma cilvēki (attālums līdz galdam).

Vairāki respondenti atgriežas arī pie tēmas par elektroniskā kataloga neesamību un vēlmi pēc lielāka brīvpieejas krājuma, vienam respondentam aktuāla ir krājuma sastāva kvalitāte.

Jautājums „Vai, Tavuprāt, mākslas studentiem ir kādas īpašas vajadzības un prasības, izmantojot bibliotēkas? Kādas?” bija atvērta tipa un tika uzdots ar mērķi noskaidrot, vai mākslas studentiem ir specifiskas vēlmes attiecībā pret bibliotēkā piedāvātajiem pakalpojumiem vai meklēšanas iespējām. Savās atbildēs respondenti minēja brīvu piekļuvi grāmatām, lai varētu tās vizuāli novērtēt, kā arī plašs jaunu un vērtīgu mākslas grāmatu krājums.

Aptaujas datu analīzes rezultātā var secināt, ka LMA studenti bibliotēkā vēlētos iespēju izmantot elektronisko katalogu, kā arī brīvi piekļūt bibliotēkas krājumam. Viņi izprot abu šo faktoru priekšrocības un trūkumus un uzskata, ka to ieviešana palielinātu bibliotēkas krājuma pieejamību un interesi par to. Savukārt vislielāko neapmierinātību bibliotēkas iekārtojumā izraisa darba vietu trūkums un nepiemērotās un nolietotās mēbeles.

Lai iegūtu padziļinātu LMA studentu viedokli, anketa Nr.2 sastāvēja no 16 atvērtajiem jautājumiem. Tajos studentiem tika lūgts izteikt viedokli par tiem pašiem krājuma pieejamības faktoriem, tikai papildus tas bija jāpamato.

Kopumā šajā aptaujā tika iegūti līdzīgi rezultāti, kā anketā Nr.1.

Galvenais bibliotēkas apmeklējuma mērķis ir studiju darbam nepieciešamā informācija, bet reizēm bibliotēka noder laika īsināšanai un iedvesmas meklēšanai. Viens no glezniecības studentiem dodas uz bibliotēku, kad „ir laiks un naiva cerība atrast kādu jaunu mākslinieku vai darbu”.

Tāpat arī šie respondenti atzina, ka vienīgā krājuma iepazīšanas un piekļuves iespēja ir ar bibliotekāru starpniecību. Gandrīz visi respondenti atzinīgi izteicās par bibliotekāru attieksmi un zināšanām, vairāki uzsvēra, ka personāls pilnībā pārzina krājuma saturu un

vienmēr apmierina izteikto vajadzību, nozīmīgas ir bibliotekāru zināšanas mākslas vēsturē. Divi no respondentiem piebilda, ka tieši darbinieču laipnā attieksme ir iemesls, kas mudina atgriezties bibliotēkā. Glezniecības studente ir ievērojusi, ka katra no darbiniecēm ir zinošāka atšķirīgās jomās.

Grafikas studente aprakstīja epizodi, kad, uz lūgumu atnest grāmatas noteiktu tematu, bibliotekāre atbildējusi: „tādas mums nav, uzraksti pati”; šī pieredze atstājusi tik negatīvu iespaidu, ka studentei nokauta jebkāda vēlme bibliotēkā atgriezties. Šis gadījums ilustrē arī viņas vēlmi pēc brīvpieejas krājuma, lai turpmāk informācijas ieguve nebūtu pilnībā atkarīga no personāla noskaņojuma. Šī studente ir novērojusi atšķirības darbinieču attieksmē: „Dažas kundzes ir jaukas un saprotošas, citas jūtas kā uz troņa. Tas nospiež vēlmi atgriezties. Es tur gāju, lai uzzinātu jaunas lietas, nevis, lai kažķētos, kurš tev dos zināšanas un kurš ne”.

Visi respondenti atzīst elektroniskā kataloga ērtumu un nozīmi krājuma apzināšanā un vēlētos, lai tāds būtu arī LMA bibliotēkā. Viens no respondentiem atsauc atmiņā gadījumu, kad speciāli braucis uz bibliotēku pēc grāmatas, kas izrādījies izsniegta citam studentam; katalogs ļautu izvairīties no šādām situācijām. Cita respondente uzsver, ka svarīgi būtu redzamā vietā izvietot kataloga lietošanas instrukcijas. Interesanti, ka respondenti izteica dažādus minējumus par bibliotēkas krājuma apjomu – gan, ka „tas nemaz tik plašs nav”, gan, ka ir „ļoti apjomīgs”; katalogs sniegtu izpratni par krājuma potenciālu.

Respondenti apmeklē gan publiskās, gan Latvijas Nacionālo bibliotēku (LNB); iemesls tam ir plašais piedāvājums un brīvpieejas krājums. Viena no glezniecības studentēm raksturo LNB Mākslas lasītavu kā ērtu, sakārtotu un mierīgu, kur, pateicoties atvērtajam krājumam, viņa ir „uzzinājusi daudz jauna”.

LMA bibliotēkā studenti parasti griežas ar konkrētiem pieprasījumiem, par ko viens respondents saka: „tas ir produktīvāk”. Tomēr arī gadījumos, kad vajadzība ir abstraktāka, bibliotekāres vienmēr ir palīdzējušas. Cits respondents saka: „vienmēr jau kaut kā tiek galā”.

Respondenti ir piesardzīgi par iespēju krājumu padarīt brīvi pieejamu. Kā priekšrocība tam tiek minēta lielāka interese par krājumu, iespēja uziet ko saistošu, kā arī atvieglots bibliotekāru darbs, tomēr bažas rada nekārtība un iespējamais vērtīgo izdevumu apdraudējums. Viena respondente sāpīgi izjūt brīvpieejas trūkumu: „uz bibliotēku jau iet izmeklēt, bet kā lai meklē, ja netiec klāt? Mums vairāk tas viss ir tā ļoti kā aiz kafejnīcas letes – izvēlies tēju un dabū tēju, bet, ja nezini ko vajag?”

Tāpat kā anketā Nr.1, arī šeit atklājās studentu neapmierinātība ar telpu šaurību un nolietotajām mēbelēm, telpas esot „neveikli iekārtotas” un „formālas, neveicina radošu darbu”. Tomēr, par spīti neērtībām, vairāki respondenti atmosfēru raksturo kā mierīgu un

omulīgu. Glezniecības studentam senlaicīgo mēbeļu radītā noskaņa ir par iemeslu tur uzturēties ilgāk.

Studenti uzskata, ka viņu piekļuve krājumam ir pilnībā nodrošināta, tomēr pašreizējā bibliotēkas darbība neveicina interesi par to. Pozitīvi tiek vērtēta prakse jaunieguvumus izvietot uz galdiem.

Anketas nobeigumā studentiem tika lūgts novērtēt, kurš no bibliotēkas aspektiem – elektroniskais katalogs, brīvpieeja, bibliotēka kā vieta – viņiem šķiet visnozīmīgākais. Šajā jautājumā domas dalījās, nosaukti tika visi no variantiem. Katram studentam kāds jautājums šķita pilnveidojams; tikai viena studente puda pilnīgu apmierinātību ar esošo situāciju bibliotēkā.

7.3. Fokusgrupas intervijas rezultāti

Fokusgrupas intervija tika rīkota ar mērķi iegūt dziļāku izpratni par LMA studentu paradumiem bibliotēkas izmantošanā un to cēloņiem. Iepriekš veiktā novērošana un anketēšana bija sniegusi priekšstatu par galvenajiem jautājumiem, kas studentiem ir aktuāli saistībā ar savu bibliotēku, tāpēc intervijā tie tika skatīti padziļināti.

Intervija bija sarunāta ar pieciem LMA studentiem no dažādām studiju nodaļām, bet uz to ieradās tikai trīs no respondentiem. Jāatzīst, ka trīs dalībnieki fokusgrupas intervijā tiek uzskatīti par nepietiekamu skaitu, tomēr kvalitatīvas datu analīzes nolūkiem iegūtā informācija ir pietiekama.

Intervijas dalībnieces studē Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozarē (Vēsturniece), Restaurācijas apakšnozarē (Restauratore) un Grafikas apakšnozarē (Grafīķe) – visas bakalaura programmā. Jāpiebilst, ka intervijas dalībnieces un arī šī darba autore bija savstarpēji pazīstamas jau iepriekš – kopš kopīgām studijām Jaņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolā (JRRMV), tāpēc saruna notika brīvā gaisotnē, bija arī iespēja salīdzināt LMA un JRRMV bibliotēkas.

Intervija bija nestrukturēta tipa – tika pārrunāti visi no bakalaura darbā analizētajiem krājuma pieejamības aspektiem, nepiespiestā sarunas gaita uzrādīja jautājumus, kas studentēm ir visaktuālākie un par kuriem viņas labprāt izvērta savu stāstījumu.

Visas respondentes LMA bibliotēkas pakalpojumus izmanto studiju uzdevumu veikšanai, parasti semestru sākumā vai beigās. Galvenais bibliotēkas apmeklējuma mērķis ir nepieciešamība pēc informācijas referātiem un esejām, pārbaudes darbiem. Restauratore bibliotēkā meklē arī attēlizdevumus kopiju radīšanai, savukārt Grafīķe retumis iegriežas, lai aplūkotu brīvpieejā izvietotos jaunākos periodiskos izdevumus; Vēsturniece mēdz izmantot bibliotēku kā satikšanās vietu.

Grafiķe jau pašā intervijas sākumā aktualizēja jautājumu par brīvi pieejamu izdevumu nozīmi. Brīvpieejā izvietotie mākslas žurnāli un jauniegūtās grāmatas ir iemesls, kādēļ viņa mēdz iegriezties bibliotēkā bez konkrēta mērķa – pašķirstīt tos tāpat vien. Viņa no visām trim respondentēm studē visradošākajā apakšnozarē un minēja, ka bibliotēka var būt arī vieta, kur smelties iedvesmu. Šādam mērķim viņai ir nepieciešami brīvpieejas materiāli, jo, tā kā vajadzība nav konkrēti definējama, nozīme ir uzmanību piesaistošiem elementiem („*eye catch*”). Raksturīgs ir viņas teiktais: „Tas vizuālais, kas tev iet tā garām, tas tā iedvesmo”, no kā noprotams, ka iedvesmas meklēšana bibliotēkā ir process, kam nepieciešama vizuāli bagāta vide. Grafiķe atzina, ka LMA bibliotēkas brīvpieejas krājums ir pārāk skops šim mērķim un bibliotekārēm viņa nav mēģinājusi lūgt „kaut ko iedvesmojošu”, tāpēc viņa bieži apmeklē Rīgas Centrālās bibliotēkas (RCB) Mākslas lasītavu. RCB atvērto mākslas izdevumu krājumu atzinīgi vērtē arī pārējās respondentes.

Savukārt Restauratorei un Vēsturniecei brīvpieēja nav tik nozīmīga, jo viņas uz bibliotēku dodas ar konkrēti formulētu mērķi. Vēsturniece tomēr kritizē LMA bibliotēkas esošo brīvpieejas krājumu, jo tas sastāvot no „nevienam nevajadzīgām grāmatām”. Tāpat viņa norāda, ka lasītavā izvietotie grāmatu skapji ar stikla durvīm īsti neesot brīvpieejas krājums, jo nav skaidrs, vai apmeklētāji drīkst tos atvērt pašrocīgi, drošāk esot saņemt „oficiālu atļauju”. Tam piebalso arī Restauratore, kas pauž nedrošību par darbinieču iespējamo reakciju uz šādu rīcību.

Intervijas dalībniecēm ir atšķirīga pieredze ar bibliotēku katalogu izmantošanu. Respondentes pieļauj iespēju, ka izmantotu elektronisko katalogu, ja LMA bibliotēkā tāds būtu, tomēr neviena no viņām neuzskata to par akūtu nepieciešamību. Neviena no respondentēm LMA bibliotēkā kartīšu katalogu nav izmantojusi.

Restauratore ir saskārusies ar kartīšu katalogu Restauratoru biedrības bibliotēkā, tomēr meklēšana nav izdevusies, jo neviens neapmācīja, kā atšifrēt informāciju uz kartītēm. Savukārt, meklējot materiālus RCB filiālē „Rēzna”, elektronisko katalogu viņa neizmantoja, to darīja bibliotekāre. Viņa tomēr pieļauj iespēju, ka izmantotu LMA bibliotēkas kartīšu katalogu, ja mācētu to darīt. Tāpat tiktu izmantots arī elektroniskais katalogs, taču Restauratore norāda, ka kataloga ieraksti ne vienmēr spēj atklāt izdevuma saturu, šajā ziņā neatsveramas ir bibliotekāru zināšanas.

Vēsturniece izjūt nepatiku pret katalogiem vispār un neizmanto tos arī citās bibliotēkās. Lai gan viņa norāda, ka arī LMA katalogu visdrīzāk pati nelietotu, liels ieguvums no tā būtu iespēja „saprast”, cik daudz un kādas tēmas ir pārstāvētas bibliotēkā, kam piekrist arī Restauratore.

Grafiķe elektronisko katalogu izmanto RCB un kā galveno tā priekšrocību min iespēju meklēt bibliotēkas krājumā esošos izdevumus no mājām. Savukārt LMA šādu katalogu viņa izmantotu reti, jo bieži uzturas skolā, tāpēc vienkāršāk ir ieiet bibliotēkā un pajautāt nepieciešamo.

Visas respondentes atzinīgi vērtē bibliotekāru darbu, uzslavējot viņu zināšanas par krājuma saturu: „viņas zina visneticamākās lietas!” Visas uzticas bibliotekārēm, kuras vienmēr ir atsaucīgas un cenšas palīdzēt, kā spēj. Tomēr Vēsturniece un Restauratore ir novērojušas atšķirības gan darbinieču zināšanās, gan attieksmē.

Restauratore min gadījumus, kad, pieprasot grāmatas par konkrētu tematu, tiek atnestas mazākā skaitā, nekā iepriekšējās reizēs, kā arī reizes, kad ir aizdomas par plašāku piedāvājumu, nekā atnestais.

Vēsturniece, kura no visām respondentēm bibliotēkā uzturas visvairāk, ir iecienījusi atsevišķas bibliotekāres, par kurām viņa zina, ka tām var uzticēties, un viņas atnesīs lielāko iespējamo grāmatu daudzumu par vajadzīgo tēmu. Tomēr arī viņai reizēm traucē pilnīgā atkarība no darbinieču izvēles. Piemēram, bibliotekārēm ir sistēma vispirms lasītājam nest grāmatas, kas ir velītās konkrēti pieprasītajam tematam, bet enciklopēdijas un citus izdevumus, kuros varētu būt vispārīgāka informācija par to, ir jālūdz speciāli. Protams, to var izdarīt tikai lasītājs, kas zina par šādu izdevumu eksistenci.

Atsevišķos gadījumos, kad bibliotekāru zināšanas nepietiekamas vai materiālu klāsts par tematu ir ļoti plašs, lasītāji tiek ielaisti krātuvē, dodot viņiem iespēju izvēlēties izdevumus pašrocīgi.

Vēsturniece starp bibliotekārēm ir novērojusi ne tikai atšķirības zināšanās par krājumu, bet arī savu iekšēju hierarhiju, kurā dažas no bibliotekārēm ir autoritātes un kārtības noteicējas, bet citas vairāk padoto lomā. Viņa ne tikai šajā intervijā, bet arī iepriekšējās sarunās ir atzinusi, ka bibliotēkā ir privilēģētā stāvoklī, jo biežāk tiek ielaista krātuvē, kā arī uz mājām var ņemt izmantošanai uz vietas paredzētās grāmatas. Šādā gadījumā lēmumu par grāmatas izsniegšanu pieņem tieši „galvenā” bibliotekāre.

Ne restauratore, ne vēsturniece nezināja, pēc kādas sistēmas tiek noteikts, kuras grāmatas ir domātas līdzņemšanai, bet kuras izmantošanai uz vietas; dažādu krāsu uzlīmes uz grāmatām neko nenozīmējot. Tas lasītājam var veidot priekšstatu par nesakārtotu bibliotēkas sistēmu, kā arī rada aizdomas, ka visi studenti netiek apkalpoti vienlīdzīgi, bet gan vadoties pēc personīgām simpātijām.

Bibliotēkas darbinieču attieksme kopumā tiek raksturota kā pozitīva, atsaucīga, daudz ko varot sarunāt. Bieži vien tiek atnesti daudz vairāk izdevumu, nekā lasītājam

nepieciešams, kas liecina par bibliotekāru atbildības sajūtu un vēlmi palīdzēt studentiem, kā arī, nenoliedzami, plašām zināšanām par krājumu.

Tomēr gan Restauratore, gan Vēsturniece apraksta sajūtu, ka nejūtas bibliotēkā gaidītas, ka nav vēlama viņu ilgstoša uzturēšanās tur. Restauratorei to radījušas atsevišķas frāzes no darbinieču puses, kā arī pārliecības trūkums par to, kas ir atļauts un kas – nav. Savukārt Vēsturniece šo sajūtu raksturo šādi:

„Mēs esam tā kā pagaidu viesi. Viņi negaida, ka mēs tur baigi uzturēsimies, ka mēs tur baigi strādāsim, dzīvosimies un apgrozīsimies. [...] ir tā situācija, ka tu esi viesis svešā mājā ienācis, un tagad tev ir jāklausās, ko tev saka namatēvs. Un es esmu pakļautībā, nu! [...] Bet nu tam ir savi plusi un mīnusi, tas nav viss slikti. Vienkārši tā ir situācija. [...] pat ienākot Akadēmijas bibliotēkā, ir vienkārši tā lete, kas ir tā kā robeža: esat jūs, un tad esam mēs. Un tā kā aiz mums ir viss tas, ko jums vajag, bet jūs paliksiet tur, tajā otrajā pusē.”

Taču šīs neaicinošās sajūtas galvenais cēlonis esot tieši bibliotēkas interjers un iekārtojums, kā arī jau minētā nepārliecinātība par savām tiesībām. Pirmā telpa tiek raksturota kā mājīga un patīkama, tomēr pārlietu šaura. Restauratore norāda uz koka solu neērtību, tomēr Vēsturniecei un Restauratorei galvenos iebildumus rada tieši otrā telpa, kuras iekārtojums un atmosfēra atbaida no uzturēšanās tajā. Abas piemin nepatīkamo sajūtu, kas rodas, strādājot ar muguru pret atklātu telpu. Vēsturniece uzskaita, kas, viņasprāt, rada „auksto” atmosfēru otrajā telpā: interjera krāsas (vēsīe toņi), vēsās gaismas no monitoriem, noplukušās biroja mēbeles, „nevienam nevajadzīgās” grāmatas plauktos. Tam piebalso Restauratore, kam pirmajā telpā esošie stiklotie skapji rada asociācijas ar Anatomikumu.

Sarunas gaitā intervijas dalībnieces atceras JRRMV bibliotēku, kuras mājīgā un aicinošā noskaņa radījusi vēlmi uzturēties tur ilgāk.

Taču bibliotēkas iekārtojums un atmosfēra viņām ir otršķirīgs faktors, svarīgāk ir nodrošināt informācijas pieejamību.

REZULTĀTI UN DISKUSIJA

LMA bibliotēka ir akadēmiska mākslas bibliotēka. Analizējot akadēmiskas bibliotēkas lomu 21. gadsimtā, tiek secināts, ka tās, tāpat kā augstākās izglītības, uzdevums, ir ne tikai formāli apmierināt studentu izteiktos pieprasījumus, bet augstskolā veidot radošu, izziņu veicinošu vidi. Mūsdienu bibliotēku misija ir informācijas izplatīšana un tās pieejamības palielināšana sabiedrībā; cilvēks, izvēloties bibliotekāra profesiju, atzīst šīs misijas derīgumu, tāpēc viņa pienākums sevis pārvaldītajā organizācijā īstenot informācijas pieejamības pamatprincipus. No akadēmiskā bibliotekāra profesionalitātes, pieredzes un prasmes komunicēt ar lietotājiem (tiešā un netiešā veidā) ir atkarīga lietotāju vēlme un iespējas izmantot bibliotēkas piedāvātos pakalpojumus.

Bibliotēkas katalogs ir galvenais rīks, ar ko bibliotēka sabiedrībai padara pieejamu krājumu, pēc kādas noteiktas sistēmas atspoguļojot savu piedāvājumu. Bibliotēka bez kataloga nav uzskatāma par bibliotēku. Gadu tūkstošu laikā bibliotēkas ir izmantojušas dažādus katalogu formātus; kartīšu katalogs tika izgudrots 18.gs. un bija populārs visā rietumu pasaulē līdz pat 20.gs. beigām. Salīdzinājumā ar, piemēram, grāmatas tipa katalogiem, tā galvenās priekšrocības ir ērtāka meklēšana un papildināšana ar ierakstiem. Tomēr, attīstoties datortehnoloģijām, popularitāti ieguvis elektronisks bibliotēkas kataloga formāts, kas piedāvā ērtākas un pilnvērtīgākas meklēšanas iespējas, piekļuvi informācijai internetā, kā arī sadarbības iespējas starp bibliotēkām. Tāpat jaunākās paaudzes cilvēki, kādi pārsvarā ir studenti, ir pieraduši pie tehnoloģiju sniegtajām iespējām, tāpēc informācijas meklēšana kartīšu katalogā viņiem var sagādāt pārlietu lielas grūtības.

LMA bibliotēkā ir pieejams kartīšu katalogs, kurš vairs netiek papildināts. Neviens no aptaujātajiem LMA studentiem kartīšu katalogu nekad nav izmantojis tā zemās funkcionalitātes un nepieciešamo prasmju trūkuma dēļ. Balstoties uz pragmatisma teoriju, ka jebkura koncepta lietderīgumu jāvar pierādīt praksē, var secināt, ka, lai gan katalogs LMA bibliotēkā pastāv, tas studentu (un arī bibliotekāru) acīs nespēj pildīt savas funkcijas, tāpēc nav uzskatāms par katalogu.

Lielākā daļa aptaujāto LMA studentu izmantotu elektronisko katalogu, ja tāds būtu pieejams bibliotēkā, kā galveno ieguvumu viņi min iespēju iepazīt krājumu, neejot uz bibliotēku, kā arī grāmatu rezervēšanas iespējas.

Cits veids, kā bibliotēka var padarīt pieejamu savu krājumu, ir tā daļēja vai pilnīga izvietošana brīvpieejas plauktos. Šī krājuma organizēšanas veida priekšrocības ir spēja ieinteresēt bibliotēkas apmeklētājus, kā arī sniegt viņiem iespēju patstāvīgi meklēt krājumā,

izmantojot plauktu pārlūkošanas metodi. R. Palmbaha (2012), pētot brīvpieejas krājuma lietderību JVLMA bibliotēkas Nošu nodaļā, secināja, ka šādu kārtību neatbalstītu ne bibliotēkas darbinieki, ne apmeklētāji, pamatojot to ar krājuma apdraudējumu un laika patēriņu, lasītājam patstāvīgi meklējot nepieciešamo izdevumu. Šos brīvpieejas krājuma trūkumus apzinās arī aptaujātie LMA studenti, tomēr vairums no viņiem uzskata, ka šāds grāmatu izvietojums LMA bibliotēkā būtu svarīgāks, nekā elektroniskais katalogs. Atšķirībā no JVLMA studentiem, LMA studenti daudz lielāku uzmanību pievērš vizuālai informācijai, pēc kā iespējams izvērtēt izdevuma piemērotību savai vajadzībai, tāpat nozīmīga ir iespēja uziet ko iepriekš nezināmu un rast iedvesmu. Šādi secinājumi sakrīt ar 1999. gadā veikto pētījumu „Mākslas studenti bibliotēkā: ieskats, kā tie izmanto vispārīgās akadēmiskās bibliotēkas savām radošajām vajadzībām”, kurā secināts, ka mākslas studentiem ir nepieciešamība izdevumu novērtēt vizuāli, tā paplašinot savu redzesloku, tiek minēta iespēja atrast to, kas nav meklēts, bet ir noderīgs, kā arī meklēt, nezinot, ko meklē. Arī vairāki LMA studenti atzina, ka ir situācijas, kad vajadzība ir grūti definējama, un tādos gadījumos tiek apmeklētas bibliotēkas ar brīvpieejas mākslas izdevumu krājumiem, piemēram, RCB vai LNB mākslas lasītavas.

Bibliotēkas kā vietas nozīme ir īpaši būtiska akadēmiskās iestādēs, kur bibliotēka pilda ne tikai informācijas krātuves lomu, bet kalpo arī kā mācību, brīvā laika pavadīšanas un satikšanās vieta. Lai veiksmīgi spētu nodrošināt šīs funkcijas, bibliotēkas iekārtojumam ir jāatbilst vairākām pazīmēm, kuras ir uzskaitījis Endrjū Makdonalds (2010), piemēram, funkcionalitāte, drošums, interaktivitāte, piemērotība dažādu cilvēku vajadzībām. Vairums no aptaujātajiem LMA studentiem bibliotēkas atmosfēru vērtē kā neitrālu vai patīkamu, taču problēmas rada nepietiekamais darba vietu skaits un neērtas, nolietotas mēbeles. Telpu trūkuma dēļ bibliotēkā nav ierīkotas zonas darbam grupās vai vienatnē, kas apgrūtina darbu tiem, kam ir nepatīkami strādāt pie viena galda ar citiem, kā arī sēdēt ar muguru pret atklātu telpu. Tāpat ir nepietiekami nodrošināta bibliotēkas komunikācija ar apmeklētājiem, jo ne vienmēr ir skaidrs, ko drīkst izmantot un ko nē. Neizpratni par savām tiesībām rada atšķirīgā darbinieku attieksme, mainīgais noskaņojums. Pēc E. Makdonalda atziņām var secināt, ka šīs nepilnības bibliotēkas iekārtojumā un komunikācijā ne tikai rada neērtības, bet arī samazina studentu vēlmi bibliotēkā uzturēties, kā rezultātā mazinās arī krājuma pieejamība.

Delones un Maklīna informācijas sistēmas sekmīguma modelis parāda, kā IS kvalitāte ietekmē tās izmantojumu un lietotāju apmierinātību, tādējādi ietekmējot visu organizāciju. Augstskola nodrošina studentiem izglītību, akadēmiskā bibliotēka – informācijas resursus, kas nepieciešami izglītības procesā. Šajā darbā ar informācijas sistēmu tika saprasta LMA bibliotēka un tika izvērtēti divi no Delones un Maklīna definētajiem IS kvalitātes aspektiem –

sistēmas un pakalpojuma kvalitāte. Netika nošķirts, kurš no aspektiem atbilst konkrētiem bibliotēkas pakalpojumiem, jo piekļūt bibliotēkas krājumam (sistēmai) bez bibliotekāru (pakalpojuma sniedzēju) palīdzības praktiski nav iespējams. Analizējot LMA studentu viedokļus par LMA bibliotēku, tika secināts, ka viņi tās darbības kvalitāti vērtē zemu, kas atbilstoši ietekmē bibliotēkas izmantojumu un lietotāju apmierinātību ar to. Tā rezultātā tiek negatīvi ietekmēts izglītības process LMA.

SECINĀJUMI

Bakalaura darbs tika izstrādāts ar mērķi izvērtēt LMA bibliotēkas krājuma pieejamību studentiem. Izvirzītā hipotēze „Pašreizējā Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma organizācija un elektroniskā kataloga neesamība ierobežo studentu iespējas krājumu pilnvērtīgi izmantot” ir pierādīta.

Dažādu iemeslu dēļ darbā apkopots tikai nelielas LMA studentu daļas viedoklis, tomēr jau pie šī mazā respondentu skaita atklājās vairākas problēmas skolas bibliotēkā, par kurām studenti arī labprāt stāstīja.

Uzklausot LMA studentu viedokļus par bibliotēkas kataloga nozīmi, atklājās, ka studenti labprāt to izmantotu krājuma iepazīšanas nolūkā, taču šobrīd pieejamais kartīšu katalogs ir pārāk novecojusi un nepraktiska forma, lai studenti to izmantotu, kā arī tas nespēj apmierināt viņu vajadzību informācijai piekļūt attālināti. Studenti zina par elektronisko bibliotēkas katalogu sniegtajām iespējām, izmanto tos citās bibliotēkās un vēlas, lai tāds būtu pieejams arī LMA.

Brīvpieejas krājuma nozīme tika pētīta saistībā ar to, ka LMA studenti apgūst dažādus vizuālās mākslas novirzienus. Studenti pauda, ka svarīgi ir vizuāli apskatīt izdevumus, brīva piekļuve plauktiem rosina interesi un dod iespēju rast iepriekš nezināmus motīvus, kā arī iedvesmu. Šobrīd pastāvošā kārtība, kad apmeklētājam jāizsaka sava vēlme bibliotēkas darbiniekam, ierobežo viņa iespēju iepazīt iepriekš nezināmus tematus un materiālus, kā arī rada neskaidrību par krājuma sastāvu un tematisko aptvērumu. Šī iemesla dēļ LMA studenti apmeklē citas bibliotēkas, kurās ir brīvpieejas mākslas grāmatu kolekcijas; viņi vēlētos redzēt lielāku krājuma daļu brīvi pieejamu arī LMA.

Akadēmiskā bibliotēka augstskolā darbojas ne tikai kā informācijas resursu nodrošinātāja, bet arī kā mācību un brīvā laika pavadīšanas vieta. LMA studenti labprāt pavada laiku bibliotēkā, daudziem patīk tās atmosfēra, tomēr traucējošs ir bibliotēkas nepārdomātais iekārtojums, darba vietu trūkums, neērtās un nolietotās mēbeles, kā arī nesaprotamā kārtojuma sistēma un nedrošība par to, kas ir un nav atļauts. Novēršot šos trūkumus, bibliotēka atvieglotu studentu mācību darbu, kā arī piesaistītu jaunus apmeklētājus.

Uzlabojot bibliotēkas krājuma pieejamību atbilstoši studentu vēlmēm un vajadzībām, ieguvēji būtu ne tikai atsevišķi studenti, bet visa Latvijas Mākslas akadēmija, tiktu veidota ērta, radoša un studentiem piemērota vide augstskolā.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. Alvite, Luisa and Barrionuevo, Leticia. (2011). *Libraries for users : services in academic libraries*. Oxford : Chandos Publishing.
2. Bennett, Scott. (2005). Righting the Balance. From CLIR, *Library as Place: Rethinking Roles, Rethinking Space*. Retrieved from <http://www.clir.org/pubs/reports/pub129/bennett.html>
3. Bottorff, Joan, L. (2004). Observation, Types of. In Lewis-Beck, Michael S., Bryman, A., Liao, Tim Futing (Ed.). *The SAGE Encyclopedia of Social Science Research Methods*. Thousand Oaks : Sage Publications.
4. Brīvpieejas fonds. *No: Letonika.lv* [tiešsaiste]. Rīga : Tilde, 2009. <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=10621033&q=br%C4%ABvpieejas&cid=645079&g=2>
5. Brown, Carol R. (2002). *Interior design for libraries : drawing on function & appeal*. Chicago; London : American Library Association.
6. Budd, John M. (1998). *The academic library : its context, its purpose, and its operation*. Colorado : Libraries Unlimited.
7. Cobbledick, S. (1996). The Information – Seeking Behavior of Artists: Exploratory Interviews. *The Library Quarterly*, Vol. 66 (4), pp.343-372.
8. Cutter, Charles, Ammi. (1904). *Rules for a dictionary catalog*. Washington: Government Printing Office. Izgūts no: <https://archive.org/details/rulesforadictio06cuttgoog>
9. Deborah, Shorley. (2003). Art libraries. In Feather, J. & Sturges, P. (Ed.). *International encyclopedia of information and library science*. London ;New York, NY : Routledge, 2003.
10. DeLone, W.H., & McLean, E.R. (2003). The DeLone and McLean Model of Information systems Success: A Ten-Year Update. *Journal of Management Information Systems*, 19(4). pp.9 – 30. Izgūts no: <http://www.asiaa.sinica.edu.tw/~ccchiang/GILIS/LIS/p9-Delone.pdf>
11. Field, R. John Dewey (1859-1952). In: *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, ISSN 2161-0002. Retrieved from: <http://www.iep.utm.edu/dewey/#H2>
12. Frank, P. (1999). Student Artists in the Library: An Investigation of How They Use General Academic Libraries for their creative needs. *Journal Of Academic Librarianship*, 25(6), 445.

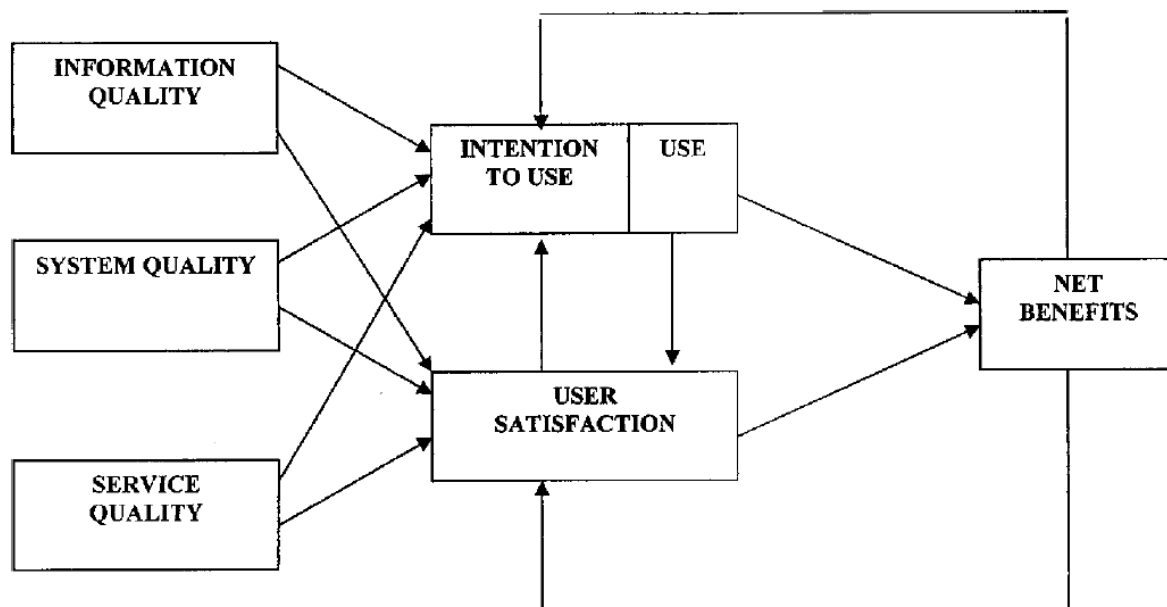
13. Gouinlock, J. S. *John Dewey*. Retrieved from:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/160445/John-Dewey/283728/Ends-and-goods#toc283729>
14. Hanson, Eugene, R. and Daily, Jay, E. (2003). Catalogs and Cataloging. In Drake, Miriam, A. (Ed.). *Encyclopedia of Library and Information Science* (2nd ed.) New York; Basel: Marcel Dekker.
15. Hemming, W. (2009). An empirical study of the information-seeking behavior of practicing visual artists. *Journal of Documentation*, Vol. 65(4), pp.682 – 703.
<http://dx.doi.org/10.1108/00220410910970302>
16. Hoare, Peter. (2003). Academic libraries. In Feather, J. & Sturges, P. (Ed.). *International encyclopedia of information and library science*. London ;New York, NY : Routledge, 2003.
17. Hookway, Christopher (2008). Pragmatism. In: Zalta, Edward, N. (ed.). (2015). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from:
<http://plato.stanford.edu/entries/pragmatism/>
18. James, W. (1906). *Lecture II: What Pragmatism Means*. Retrieved from:
<https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/us/james.htm>
19. Kūle, Maija & Kūlis, Rihards. (1998). *Filosofija*. [Rīga] : Zvaigzne ABC.
20. Latvijas Bibliotēku padome. (2010). *Bibliotēku attīstības pamatnostādnes 2011.–2015.gadam*. Izgūts no:
http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.km.gov.lv%2F1v%2Fdoc%2Fnozaru%2Fbiblio%2Fdokumenti%2FLBPpamatnost.proj_2011.2015.pdf&ei=13dnVfCnEYG8sAHj-IGACg&usq=AFQjCNENmyc58jq4L9lKiIpkSKf5AcqBaQ&sig2=irw8FwAn0nIHdGHkMjb2Jg&bvm=bv.93990622,d.bGg&cad=rja
21. Latvijas Mākslas akadēmija. *Bibliotēka*. Izgūts no: <http://lma.lv/?parent=255>
22. Latvijas Republika. (1998). *Bibliotēku likums*. Izgūts no:
<http://likumi.lv/doc.php?id=48567>
23. Leighton, P. D and Weber, D. C. (1999). *Planning academic and research library buildings*. Chicago ;London : American Library Association.
24. Litosseliti, L. (2003). *Using Focus Groups in Research*. London; New York: Continuum.
25. McDonald, A. (2010). Libraries as places: challenges for the future. In McKnight, S. (Ed.). *Envisioning future academic library services : initiatives, ideas and challenges* (pp.30-54). London : Facet, 2010.

26. Moran, B. M. & Leonard, E. (2010). Academic Librarianship. In Bates, M. J. And Maack, M. N. (Ed.). *Encyclopedia of library and information sciences* (pp.1-10). Boca Raton, FL : CRC Press.
27. Muhammad Tahir, Khalid Mahmood, Farzana Shafique. (2009). How humanists use libraries: A survey of arts and humanities faculty at University of the Punjab, Lahore, Pakistan. *Library Review*, Vol. 58 Iss: 8, pp.581 – 592. http://dx.doi.org/10.1108/00242530910987073_9780256079593
28. Mūze, Baiba. (2007). *Bibliotēku elektroniskie katalogi un to kvalitāte*. (Promocijas darbs). Rīga: Latvijas Universitāte. Izgūts no: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/316>
29. Palmbaha, R. (2012). *Brīvpieejas krājuma perspektīvas Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas bibliotēkas nošu nodaļā* (Maģistra darbs). Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa. Izgūts no Latvijas Universitātes noslēguma darbu datubāzes.
30. Peierce, C. S. (1877). The Fixation of Belief. *Popular Science Monthly*, Vol. 12, pp. 1 – 15. Retrieved from: <http://www.peirce.org/writings/p107.html>
31. Peierce, C. S. (1878). How to Make Our Ideas Clear. *Popular Science Monthly*, Vol.12, pp. 286 – 302. Retrieved from: <http://www.peirce.org/writings/p119.html>
32. Poll, Roswitha and Boekhorst, Peter te. (2007). *Measuring quality : performance measurement in libraries*. München : K.G. Saur.
33. Powell, Ronald, R. And Silipigni Connaway, L. (2004). *Basic Research Methods for Librarians* (4th ed.). Westport: Libraries Unlimited.
34. Ranka, S. (2006). *Analītisko bibliogrāfisko ierakstu izveide un standartizācija: metodiska izstrādne*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. Izgūts no: [http://www.lu.lv/materiali/biblioteka/publikacijas/resursi/analitiskie bibliografiskie ieraksti.pdf](http://www.lu.lv/materiali/biblioteka/publikacijas/resursi/analitiskie_bibliografiskie_ieraksti.pdf)
35. Ranka, S. (2007). Izdevumu meklēšanas un pasūtīšanas problēmas elektroniskajā katalogā LU Bibliotēkas lietotāju skatījumā. No: *Starptautiskie semināri zinātnisko un akadēmisko bibliotēku speciālistu profesionālai pilnveidei 2006./2007. m. g. (referātu krājums)*, 149-160 lpp. Rīga: Latvijas Universitātes Bibliotēka. Izgūts no: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/382>
36. Sporāne, B. (2006). Bibliotēkas fenomena filozofiskā izpratne. No Sporāne, B. (Red.). (2006). *Bibliotēkzinātne, 699 sēj.* Rīga: Latvijas Universitāte. 183-199 lpp.
37. Stoļarovs, J., Arefjeva, J. (Red.). (1983). *Bibliotēku fondi*. Rīga: Zvaigzne.

38. Sundin, Olof & Johannisson, Jenny. (2005). Pragmatism, neo-pragmatism and sociocultural theory : Communicative participation as a perspective in LIS. *Journal of Documentation*, 61 (1), 23. – 43. [http://dx.doi.org/ 10.1108/00220410510577998](http://dx.doi.org/10.1108/00220410510577998)
39. Švesa, Inga. (2014). *Biznesa augstskolas „Turība” krājuma izmantošana* (Maģistra darbs). Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa. Izgūts no Latvijas Universitātes noslēguma darbu datubāzes.
40. Taylor, Arlene, G. and Joudrey, Daniel, N. (2010). Cataloging. In Bates, M. J. And Maack, M. N. (Ed.). *Encyclopedia of library and information sciences* (pp.798-807). Boca Raton, FL : CRC Press.
41. Townsend Kane, L. (2003). Access Versus Ownership. In Drake, Miriam, A. (Ed.). *Encyclopedia of library and information science* (2nd ed.) (pp. 50-63). New York ;Basel : Marcel Dekker.
42. Ugah, A. D. (2008). Availability and accessibility of information sources and the use of library services at Michael Okpara University of Agriculture. *Library Philosophy and Practice Vol. 2008 (May)*. Retrieved from:
<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1195&context=libphilprac>
43. Wayne, Kathryn, M. (2010). Art Librarianship. In Bates, M. J. And Maack, M. N. (Ed.). *Encyclopedia of library and information sciences* (pp.260-269). Boca Raton, FL : CRC Press.
44. Zach, Lisl. (2010). Arts Literatures and Their Users. In Bates, M. J. And Maack, M. N. (Ed.). *Encyclopedia of library and information sciences* (pp.313-320). Boca Raton, FL : CRC Press.

PIELIKUMI

Delones un Maklīna IS sekmīguma modelis

1.att. Delones un Maklīna Informācijas sistēmu sekmīguma modelis (2003, pp.24)

LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJAS BIBLIOTĒKAS KRĀJUMA PIEEJAMĪBA

Labdien! Mani sauc Marta Liepa un es studēju Latvijas Universitātes Informācijas pārvaldības programmas 3. kursā. Šobrīd rakstu bakalaura darbu par Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamību studentiem. Vēlos noskaidrot, kā studenti izmanto bibliotēku un vai ir apmierināti ar darba organizāciju tajā, tāpēc būšu ļoti pateicīga, ja dalīsies savā pieredzē un viedoklī par to!

Anketa ir anonīma un iegūtie dati tiks izmantoti apkopotā veidā. Seko instrukcijām pie jautājumiem un droši raksti savus komentārus, ja tādi rodas! Liels Tev paldies par piedalīšanos!

1. Vai Tu izmanto Akadēmijas bibliotēkas pakalpojumus? (Izvēlies vienu variantu)

Jā	1
Nē (pārej pie 16. jautājuma!)	2
Nav atbildes	8

2. Cik bieži Tu apmeklē Akadēmijas bibliotēku? (Izvēlies vienu variantu)

Vairākas reizes nedēļā	1
Reizi nedēļā	2
Vairākas reizes mēnesī	3
Reizi mēnesī	4
Reizi pusgadā	5
Reizi gadā	6
Retāk	7
Grūti pateikt	8

3. Ar kādu mērķi Tu visbiežāk apmeklē Akadēmijas bibliotēku? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

Lai izmantotu bibliotēkas grāmatas	1
Lai izmantotu bibliotēkas periodiskos izdevumus (žurnālus, avīzes)	2
Lai izmantotu datoru, internetu	3
Lai skenētu, drukātu, kopētu materiālus	4
Izmantoju kā piemērotu vietu patstāvīgam darbam, mācībām, sarunām	5
Cits variants	6
Grūti pateikt	8

Komentārs _____

4. Kāda veida informāciju Tu visbiežāk meklē Akadēmijas bibliotēkā? (Izvēlies vienu variantu)

Tekstuālu	1
Vizuālu	2
Vienlīdz daudz gan tekstuālu, gan vizuālu	3
Grūti pateikt	8

5. Kādam nolūkam Tu parasti izmanto bibliotēkas krājumu? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

Meklēju informāciju mācību uzdevumiem (referāti, esejas utml.)	1
Meklēju vizuālu informāciju radošajiem darbiem	2
Meklēju tehniska rakstura informāciju radošajiem darbiem	3
Meklēju iedvesmu	4
Izmantoju bez noteikta mērķa – šķirstu izdevumus, cerot atrast ko interesantu	5
Cits variants (ieraksti komentārā, kāds!)	6
Grūti pateikt	8

Komentārs _____

6. Kādā veidā Tu Akadēmijas bibliotēkā meklē izdevumus? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

Jautāju bibliotekārei	1
Izmantoju kartīšu katalogu	2
Pārskatu brīvpieejas plauktus	3
Uzklausu biedru vai pasniedzēju ieteikumus	4
Cits variants (kāds?)	5
Nav atbildes	8

7. Vai citās bibliotēkās Tu izmanto elektronisko bibliotēkas katalogu, lai meklētu izdevumus?

(Izvēlies vienu variantu)

Jā, izmantoju	1
Nē, neizmantoju	2
Neapmeklēju citas bibliotēkas	3
Nav atbildes	8

8. Ja Akadēmijas bibliotēkai būtu elektroniskais tiešsaistes katalogs, vai Tu to izmantotu informācijas meklēšanai? *(Izvēlies vienu variantu)*

Jā, izmantotu	1
Nē, neizmantotu	2
Grūti pateikt	8

Komentārs _____

9. Vai, Tavuprāt, elektroniskā kataloga ieviešana Akadēmijas bibliotēkā studentiem atvieglotu krājuma izmantošanu? Kāpēc?

---

10. Kuru no Akadēmijas bibliotēkas krājuma daļām Tu izmanto? *(Izvēlies vienu variantu)*

Tikai brīvpieejas	1
Tikai krātuves daļu (kur tiek tikai bibliotēkas darbinieces)	2
Gan brīvpieejas, gan krātuves daļu	3
Nav atbildes	8

Komentārs _____

11. Vai, Tavuprāt, materiālu izvietošana brīvpieejā veicina to izmantošanu? *(Izvēlies vienu variantu)*

Jā	1
Nē	2
Grūti pateikt	8

Komentārs _____

12. Vai Tu vēlētos, lai lielāka Akadēmijas bibliotēkas krājuma daļa tiktu izvietota brīvpieejā? *(Izvēlies vienu variantu)*

Jā	1
Nē	2
Man vienalga	3
Nav atbildes	8

Komentārs _____

13. Kādas, Tavuprāt, ir brīvpieejā izvietota krājuma priekšrocības un trūkumi? (Atzīmē visus atbilstošos variantus!)

Priekšrocības		Trūkumi	
Var meklēt izdevumus patstāvīgi	1	Grūtāk atrast nepieciešamos izdevumus	1
Labāk redzams bibliotēkas piedāvājums	2	Plaukti aizņem daudz vietas	2
Lielāka iespējamība atrast ko iepriekš nezināmu	3	Straujāk pasliktinās izdevumu stāvoklis	3
Brīvi pieejamas grāmatas rosina interesi par dažādām tēmām	4	Lielāka nekārtība bibliotēkā, lielāka iespēja, ka grāmatas tiks nozagtas	4

Komentārs _____

14. Vai, Tavuprāt, bibliotēkas iekārtojums ietekmē to, kā lasītāji izmanto bibliotēkas krājumu?

(Izvēlies vienu variantu)

Jā, bibliotēkas iekārtojumam un kopējai atmosfērai ir nozīme	1
Nē, kam vajadzēs, tas izmantos bibliotēku neatkarīgi no apstākļiem	2
Grūti pateikt	8

Komentārs _____

15. Vai, Tavuprāt, Akadēmijas bibliotēkas telpas ir patīkamas, ērtas un piemērotas studentu vajadzībām? (Izvēlies vienu variantu)

Jā, mani viss apmierina	1
Nē, ir lietas, kas jāmaina	2
Grūti pateikt	8

Komentārs _____

16. Vai ir kādas izmaiņas, ko Tu gribētu redzēt Akadēmijas bibliotēkā? Uzraksti!

_____

17. Vai, Tavuprāt, mākslas studentiem ir kādas īpašas vajadzības un prasības, izmantojot bibliotēkas? Kādas?

---

18. Kurā studiju nodaļā Tu mācies?

Vizuālās mākslas nodaļa	1
Vizuāli plastisko mākslu nodaļa	2
Dizaina nodaļa	3
Audio-vizuālās mediju mākslas nodaļa	4
Mākslas vēstures nodaļa	5

Apakšnozare: _____

Studiju līmenis:

Bakalaura	1
Maģistra	2
Doktora	3

Studiju gads: _____

Paldies!

LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS BIBLIOTĒKAS KRĀJUMA PIEEJAMĪBA

Labdien! Mani sauc Marta Liepa un es šobrīd Latvijas Universitātē rakstu bakalaura darbu „Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamība”. Tā ietvaros vēlos noskaidrot, vai Akadēmijas studenti ir apmierināti ar savām iespējām piekļūt bibliotēkas krājumam, tāpēc ļoti novērtēšu, ja dalīsies savās domās par to! Pētījumā iegūtie secinājumi un ieteikumi tiks iesniegti bibliotēkas darbiniekiem.

Anketa ir anonīma. Bakalaura darba tekstā sniegtās atbildes var tikt citētas, minot nozari, kurā studē respondents.

Uz jautājumiem atbildi brīvi un atklāti, droši izvērs savas atbildes. Akadēmijas bibliotēka ir domāta studentiem, tāpēc nekautrējies paust savas domas, vēlmes un ieteikumus! Paldies!

1. Lūdzu, pastāsti, kādos gadījumos parasti dodies uz Akadēmijas bibliotēku! Ko Tu tur dari?

2. Kā Tu uzzini, kas atrodas bibliotēkas krājumā?

3. Kā Tu tiec pie sev nepieciešamajām grāmatām? (Jautā bibliotekārēm, meklē brīvpieejas plauktos, kartīšu katalogā?)

4. Vai Tu izmanto arī citas bibliotēkas mācību un radošajām vajadzībām? Kāpēc?

5. Vai citās bibliotēkās Tu izmanto elektronisko katalogu? Kāpēc?

6. Vai Tu vēlētos, lai Akadēmijas bibliotēkā ir elektroniskais katalogs? Vai Tu to izmantotu? Kāpēc?

7. Vai Tev ir svarīgi no dažādiem izdevumiem izvēlēties sev piemērotāko? Vai Akadēmijas bibliotēkā tev ir šāda iespēja?

8. Vai Tu bibliotēkā vienmēr meklē ko konkrētu? Vai vienmēr spēj definēt, ko meklē?

9. Vai Tu vēlētos, lai Akadēmijas bibliotēkā lielāka krājuma daļa būtu izvietota brīvpieejā? Kāpēc?

10. Kā Tu raksturotu Akadēmijas bibliotēkas telpas un atmosfēru? (Piemēram, aicinošas, mājīgas, ērtas, drošas, šauras, formālas, neomulīgas u.tml.).

11. Kā Tu jūties Akadēmijas bibliotēkā? Ko pauž iekārtojums, darbinieku attieksme? Vai šīs sajūtas ietekmē to, kā un cik bieži Tu izmanto bibliotēku?

12. Kā Tu vērtē bibliotēkas darbinieku attieksmi, zināšanas, profesionalitāti?

13. Vai, Tavuprāt, Akadēmijas bibliotēka rosina studentu interesi par savu krājumu?

14. Vai, Tavuprāt, Tev ir pietiekamas iespējas iepazīt bibliotēkas krājumu un piekļūt tam?

15. Kurš no šiem aspektiem, Tavuprāt, ir visnozīmīgākais bibliotēkas krājuma pieejamībā?

- Bibliotēkas katalogs
- Brīvpieejā izvietoti izdevumi
- Bibliotēkas iekārtojums un atmosfēra

Vai, Tavuprāt, mākslas studenti atšķiras no „parastiem” cilvēkiem šajā jautājumā?

16. Vai Tev ir kādi ieteikumi, ko vajadzētu mainīt Akadēmijas bibliotēkā? Kādi?

17. Kurā apakšnozarē Tu studē? Kurā līmenī (bakalaura, maģistra, doktora)?

Paldies par atbildēm un veltīto laiku!

*Aizpildīto anketu sūti man **Facebook** vai uz e-pastu: liepa.marta@gmail.com*

Ja vēlies izlasīt manu darbu, kad tas būs gatavs, uzraksti šeit savu e-pastu!

Vienošanās par fokusgrupas intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa

Lomonosova ielā 1, A korp., Rīga LV-1019; tālr.un fakss 7089868

Vienošanās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondenta vārds, uzvārds: _____

Intervijas veikšanas vieta: klubs „Nabaklab”, Zigfrīda Annas Meierovica bulvāris 12, Rīga

Intervijas laiks: 2015. gada 18. maijs

no plkst. _____ līdz _____

Intervētāja: Marta Liepa

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, _____, neiebilstu intervijas ierakstīšanai un izmantošanai bakalaura darbā „Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamība”.

Piekrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts.

Neiebilstu, ka manis teiktais var tikt citēts, neminot manu vārdu.

Respondents: _____
/paraksts/

Intervētājs: _____
/paraksts/

Datums: 18.05.2015.

Lūdzu, sniedziet dažas ziņas par sevi!

Studiju nodaļa:

Studiju līmenis:

Vizuālās mākslas nodaļa	1	Bakalaura	
Vizuāli plastisko mākslu nodaļa	2	Maģistra	
Dizaina nodaļa	3	Doktora	
Audio-vizuālās mediju mākslas nodaļa	4		
Mākslas vēstures nodaļa	5		

Apakšnozare: _____

Fokusgrupas intervijas transkripts

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa

Lomonosova ielā 1, A korp., Rīga LV-1019; tālr.un fakss 7089868

FOKUSGRUPAS INTERVIJAS TRANSKRIBTS

Intervija vieta: klubs „Nabaklab”, Rīga

Laiks: 18.05.2015. plkst.16:00 – 17:00

Moderatore: Marta Liepa

Transkribē: Marta Liepa

Fokusgrupas dalībnieki: Latvijas Mākslas akadēmijas studentes (3)

Transkriptā lietotie apzīmējumi:

Pasvītrojums – lai izceltu stāstītāja izceltus vārdus vai frāzes

( ) apaļās iekavas – stāstītāja paskaidrojumi, kas izdalās no pārējā stāstījuma

[ ] kvadrātie iekavas – vārdi vai frāzes, kas nepieciešami jēgas saprašanai

[..] kvadrātie iekavas ar divpunkti – izlaidumi tekstā

( ) slīpinātas iekavas – lai skaidrotu teiktā nozīmi, stāstītāja žestiem, emocijām

... daudzpunkte – nepabeigts teikums

LMA Mākslas zinātnes nodaļas Restaurācijas apakšnozares studente – Restauratore

LMA Mākslas zinātnes nodaļas Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozares studente - Vēsturniece

LMA Vizuālās mākslas nodaļas Grafikas apakšnozares studente – Grafiķe

Moderatore: Labdien! Kā jūs jau zināt, Mani sauc Marta Liepa. Īsos vārdos par to, kāpēc jūs šeit uzaicināju. Paldies, ka atnācāt! Šobrīd rakstu bakalaura darbu par Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamību studentiem, un tāpēc man būtu ļoti vērtīgi dzirdēt jūsu domas. Krājuma pieejamību es pētīju trīs tādos galvenajos aspektos, kas ir: bibliotēkas katalogs, grāmatu izvietojums bibliotēkā un bibliotēka kā vieta akadēmijā, kur studentiem pavadīt laiku. Par to pēc tam parunāsim.

Sākumā varbūt es jums palūgšu pastāstīt katrai par to, kad jūs ejat uz bibliotēku, kas ir tie gadījumi, kad jūs nolemjat: man ir jāiet uz bibliotēku! Un ko jūs tur darāt pārsvarā? Restauratore, varbūt sāksim ar tevi!

Restauratore: Es apmeklēju bibliotēku lielākoties semestru sākumos, jo man ir nepieciešami materiāli priekš kopijām, kuras man ir jāgatavo studiju ietvaros. Attiecīgi es šķirstu lielās mapes un meklēju atbilstošu zīmējumu izvēli.

Moderatore: Tie ir vizuāli materiāli pārsvarā?

Restauratore: Jā, jā, vizuālie materiāli. Un semestra beigās, kad ir jāraksta referāti, protams, pēdējais mēnesis, es mēdzu grāmatas ievākt laicīgi, bet pašus darbus es rakstu novēloti diezgan.

Moderatore: Tātad tas ir mācību vajadzībām.

Restauratore: Jā, jā, mācību vajadzībām, lai sagatavotu materiālus.

Moderatore: Mākslas vēsturniece, kad tu ej uz bibliotēku?

Vēsturniece: Mācību vajadzībām. Jā... Parasti aktīvākais bibliotēkas izmantošanas laiks ir uz semestra beigām. Principā es arī novelku visu līdz beigām, ja nav akūtas nepieciešamības pēc bibliotēkas, tad es parasti neeju, ja nu vienīgi sociālajiem nolūkiem, kā satikšanās vietai. Bet jā, bibliotēka ir tā kā vieta, kur meklēt informāciju vienkārši tad, kad pienāk sesija.

Moderatore: Grafiķe?

Grafiķe: Man arī, pretēji Restauratorei, piekrītot Vēsturniecei, es arī parasti izmantoju bibliotēku tieši semestra beigās, kad nāk visādi eksāmeni un tādas lietas, kur man vajag tieši informāciju meklēt. Bet ir reti izņēmumi, kad es aizeju uz bibliotēku, man patīk, ka tur ir tie... žurnāli, kuros var tā kā smelties tādu kā jaunāko informāciju, kaut kas tāds aktuāls. Un arī, jā, reizēm internetu izmantoju tajā datorklasē, kas tur ir.

Moderatore: Tad dažādiem mērķiem.

Grafiķe: Jā, dažādiem mērķiem. Bet tas lielākais mīnuss, kas ir šajā bibliotēkā, ir tas, ka nav tā atvērtā lasītava, ka nevar redzēt to krājumu, kas ir pieejams, tāpēc es izmantoju vairāk [Rīgas] Centrālo bibliotēku...

Moderatore: Mākslas lasītavu?

Grafiķe: Jā, Mākslas lasītavu. Es tur diezgan bieži uzturos, man tur patīk tieši tas, ka ir tā atvērtā...

Vēsturniece: Jā, tā ir laba

Grafiķe: Jā...

Moderatore: To diezgan daudzi teica, ka tie atvērtie plaukti, kas arī jums Akadēmijā ir, ka tie palīdz saprast vispār, kas bibliotēkā ir.

Vēsturniece: Mums jau īsti nav tie atvērtie plaukti. Nu, viņi ir „atvērti”, bet nav atvērti (smejas). Viņus var redzēt aiz stikla, vai arī tur, tajā otrajā telpā ir tā kā, parasti tās grāmatas, kuras nevienam nevajag. Nu, tur, par Igauniju un Lietuvu (*smejas*).

Restauratore: Uz letes gan vienmēr ir jaunākās avīzes...

Vēsturniece: Nu, jā. Un jaunākās grāmatas arī parasti ir.

Restauratore: Jā, grāmatas, kas ir jaunumi vai [kuras] kāds ir dāvinājis, un, arī tajā pirmajā zālē ir tie visi žurnāli un tās ilustrētās zinātnes, un visi tie. Populārzinātniskie.

Vēsturniece: Žurnāli tiešām ir pieejami, tas ir atvērtais krājums.

Restauratore: Žurnāli ir ļoti daudz, jā.

Moderatore: Vai jūs teiktu, ka tas jūs rosina tā kā skatīties viņus vairāk, nekā, teiksim, grāmatas, kas ir slēgtajā daļā? Tas, ka tie žurnāli tur stāv, viņus vairāk gribas ņemt?

Grafiķe: Jā, tieši tā. Tu ieej iekšā un tur tieši pretī ir, un jā... Es tur varu paskatīties, teiksim, kaut kādus ārzemju izdevumus, ko veikalā nevaru atļauties nopirkt vai vispār vienkārši neredzu. Tas noteikti rosina.

Restauratore: Datorzālē es arī esmu pamanījusi, foto, video kaut kādi žurnāli, arī ļoti bieži, kur ir visādi vizuālie materiāli, man liekas, ka viņš pat ir angļiski. Tur ir arī baigās kaudzes, tos es arī esmu bišķiņ pašķirstījusi.

Moderatore: To es arī gribēju jautāt – cik liela nozīme ir tam vizuālajam tieši. Vai ir tā, ka jūs, teiksim, ieraugāt, teiksim, spilgtu, iespaidīgu grāmatu, jūs vēlaties viņu paskatīties, vai tomēr svarīgāks ir tas saturs? Šis jautājums varbūt Grafiķei vairāk, jo tu studē visradošākajā nodaļā.

Grafiķe: Tad, kad ir konkrēts mērķis, kad man vajag to un to, tad man nav svarīgs tas vizuālais, bet, tad, kad es vienkārši gribu kaut ko iedvesmoties, tad, protams, jā, tas *eye catch*, kas piesaista, jā.

Moderatore: Tu ej arī meklēt iedvesmu uz bibliotēku?

Grafiķe: Jā, noteikti, noteikti, jā.

Moderatore: Tieši ar tādu mērķi – kaut ko paskatīties.

Grafiķe: Jā, tā ir. Tas vizuālais, kas tev iet tā garām, tas tā iedvesmo, jā.

Moderatore: Un tie brīvpieejā izvietotie materiāli, viņi tev spēj līdzēt? Akadēmijas bibliotēkā?

Grafiķe: Nē. Tāpēc, es saku, es eju uz Centrālo [bibliotēku].

Moderatore: Akadēmijā viņi ir par maz vai viņi nav piesaistoši?

Grafiķe: Jā, viņi ir par maz. Un tas, kas ir tur, tajā krājumā, es jau nezinu, ko īsti jautāt, ko man īsti vajag. Tā ir varbūt arī mana kaut kāda kļūda, jo es neesmu nākusi un prasījusi kaut ko iedvesmojošu (*smejas*).

Moderatore: Varbūt viņiem ir tur savs plauktiņš iedvesmai.

Vēsturniece: (*Smejas*) Starp citu, varētu būt! Jo, ja viņām paprasa kaut ko tādu: nu, man tur vajadzētu par impresionisma māksliniekiem, kaut ko tur... kur viņi ir gleznojuši kaut

kādas pļavas tieši. Ā, jā, mums ir šī grāmata un tā grāmata, tad, es atceros, bija rakstiņš tajā žurnālā. Viņas zina visneticamākās lietas.

Grafiķe: Jā!

Restauratore: Man gan ir bišķīt pretēja pieredze, kad es kaut ko esmu jautājusi, tad man neiedod, nu, man nepietiek tas apjoms, nav gana, man kaut kas pietrūkst. Nu, ja viņa kaut ko iedod, tas pats ir vēl dažās grāmatās, tad viņa tās vēl dažas tev neiedod. Viņa iedod, pieņemsim, to vienu.

Moderatore: Un tu zini, ka ir vēl tās grāmatas kurās ir?

Restauratore: Nu, man ir gadījies, jā, kad es zinu, par tēmu kaut kas tāds noteikti kaut kur vēl ir, varbūt konkrētas grāmatas es nevarētu nosaukt, bet, pieņemsim, tēma pietiekoši plaša, ja man iedod vienu grāmatu, tad skaidrs, ka tas vēl kaut kur ir.

Moderatore: Tev traucē tas, ka tu esi atkarīga no bibliotekāres. Vai jūs esat ievērojušas atšķirības starp bibliotekārēm...

Restauratore: Jā, es esmu pamanījusi. Ir tas viens vīrietis, kurš ļoti labi prot ieteikt grāmatas...

Vēsturniece: Viņš prot ieteikt grāmatas? Viņš parasti neko nezina!

Restauratore: Man ir tieši gadījies, kad es redzu... Es vēl dzirdēju, kā viena meitene (es tur printēju), viena meitene atnāca un viņam kaut ko tur jautāja, viņš tā aizdomājās, varēja redzēt, ka meitene raksta par to referātu, un viņš pajautāja tur kaut ko vēl specifiskāku. Nu, viņš tā kā zināja, par ko ir runa. Varbūt viņš tieši to tēmu zināja, tā kā, viņai ko atbildēt. Man arī ir gadījies, ka viņš man iedod to un vēl to, un to, un es saku: nē, nē, paldies, pietiks ar vienu, bet viņš vēl nes grāmatas.

Moderatore: Un kā ar pārējām bibliotekārēm?

Restauratore: Baigi neesmu pamanījusi atšķirību. Bet man kaut kā arī pietrūkst tas apjoms

Moderatore: Kā jūs kopumā uzskatāt – viņas labi pārziņa krājumu? Ja kaut kas ir vajadzīgs, viņas apmierina jūsu vajadzības? Nu, Restauratorei, es saprotu, ne vienmēr. Vēsturniecei?

Vēsturniece: Ir, ir atšķirība starp tām bibliotekārēm. Piemēram, dažas, es zinu, ka es viņām varu uzticēties, tādā ziņā, ka, ja es kaut ko pajautāšu, tad viņas man atnesīs lielāko iespējamo vairumu, ko var dabūt. Es zinu, viņas man pašas arī ir teikušas, par kaut kādām konkrētām tēmām, piemēram, tur, franču romantisms vai vienalga, kas cits, viņas parasti sāk ar atsevišķām grāmatām, kas ir veltītas konkrētajām tēmām. Ja tas ir, piemēram, kaut kas abstraktāks, kas varētu būt tajos lielajos mākslas grāmatu sējumos, kur, it kā, visa lielā mākslas vēsture, enciklopēdiskie varianti, tos viņas ļoti bieži nepiedāvā. Un tos, viņas pašas

saka: nu, ja mums kāds speciāli pajautā, tad mēs atnesīsim. Un tā arī varbūt ir tā problēma, ko Restauratore pieminēja, ka viņas sāk ar tām speciālajām grāmatām, un, varbūt tas tieši, ko tu meklē ir tādā vispārinātākā nozīmē, un tad tā var būt liela problēma.

Restauratore: Arī, jā. Bet ir tā blondā bibliotekāre, kura atnes kaudzi.

Vēsturniece: Jā (*smejas*). Viņa ir burvīga. Tā ar īsajiem matiem. Maziņā. Viņa vislabākā ir.

Restauratore: Jā! Īstenībā jā, viņa ir vislabākā.

Vēsturniece: Ja viņa ir pie letes, tad tu zini, ka tu dabūsi to, ko tev vajag.

Restauratore: Jā, bet viņa atnes citreiz ļoti daudz. Tā kā, tajās visās grāmatās ir tā informācija, citreiz tas ir...

Vēsturniece: Labāk, lai viņa atnes vairāk, nekā mazāk!

Restauratore: Nu jā, tā ir.

Vēsturniece: Man atkal liekas šarmanti, ka es sēžu pie tās kaudzes, ko viņa man ir iedevusi, un viņa atskrien: es atcerējos, tur bija vēl rakstiņš par to un to!

Restauratore: Jā, tā viņa dara. Tu jau desmit minūtes pēti trīs grāmatas, viņa atnes vēl trīs. Jā, viņai ir motivācija.

Vēsturniece: Jā! Un tas ir tik mīļi!

Moderatore: Jā, cik es pavēroju, viņas tiešām ļoti labi pārziņa to krājumu, pilnīgi līdz detaļām, pilnīgi pa nodaļām. Kā tev, Grafīķe?

Grafīķe: Es esmu apmierināta ar bibliotekāru darbu.

Moderatore: Tu uzticies, ja tu kaut ko pajautā?

Grafīķe: Uzticos, jā.

Restauratore: Es pat esmu bijusi tur iekšā pie viņām.

Moderatore: Jā, par to es tieši gribēju pajautāt...

Vēsturniece: Es tur pagājušonedēļ tieši biju!

Grafīķe: Es arī esmu vienreiz, kad es vēl nemācījos akadēmijā...

Restauratore: Kad mēs otrajā kursā meklējām materiālus grafikas kopijām, zīmējumus un pasteļus meklējām, bet tur nebija tieši tas, ko mēs meklējām. Tad es parasti tāpat ņemu no tām lielajām mapēm, kas stāv pie pašas ieejas, un tur tāpat tu dabū visu, ko tev vajag. Ja mums vajag, tad mūs ielaiž tur iekšā, bet tur laikam ir tie neizmantotākie un sliktākie palikuši, jo visi jau ir iznesti ārā.

Moderatore: Jūs esat novērojuši, kādos gadījumos tieši jūs ielaiž iekšā? Jums jālūdz pašām?

Vēsturniece: Nav jālūdz, man liekas, ir jāgaida uzaicinājums (*smejas*).

Moderatore: Tad es no jums sapratu, ka jūs kopumā vēlētos lielāku piekļuvi krājumam, bet arī esat ar bibliotekāru darbu apmierinātas.

Visas: Jā.

Moderatore: Un brīvpieceja, es no Grafiķes tā sapratu, būtu svarīgāka tajos gadījumos, kad jūs nezināt, ko jūs meklējat.

Grafiķe: Jā.

Moderatore: Tu to iedvesmu meklē tieši konkrētiem uzdevumiem vai vienkārši priekš sevis, vienkārši radošā redzesloka papildināšanai? Vai tad, kad ir tiešām kaut kas uzdots?

Grafiķe: (*Domā*) Varbūt vairāk, kad ir kaut kas konkrēts, bet, pieļauju, ka, kad ir kaut kas konkrēts, es aizplūstu kaut kur, kur tā uzdevuma robeža jau vairs nav. Kad jau kaut ko priekš sevis vairāk esmu atradusi, ka mani tas ieinteresē un es jau aizmirstu par to konkrēto uzdevumu, jau vairāk pati priekš sevis kaut ko atrodu un meklēju.

Moderatore: Un jums, meitenes, arī ir tā, ka jūs meklējat kaut ko, nezinot, ko jūs meklējat?

Vēsturniece: Ļoti reti...

Moderatore: Vai jūs vienmēr stingri zināt: man vajag to un šito?

Restauratore: Man ir gadījies gleznošanas laikā aiziet uz bibliotēku, lai smeltos kaut kādas iedvesmas, jo mūsu nodaļa nav baigi tāda tendēta uz paša radīšanu, mēs vairāk aizstājam, labojam un kopējam, bet, tad, kad gribas kaut ko tādu tiešām uzgleznot, tad es jā, es pašķirstu kaut kādus vecākus gleznotājus, Brēgeli, piemēram un tā. Portretus. Lai atcerētos, kā tas tiešām bija, kad tu gleznoji, nevis vienkārši mēģināji... Nu, mums tā gleznošana ir tāda... nu, to nevar nosaukt par gleznošanu, to, kas notiek mūsu nodaļā. Pārējie par mums droši vien jau smejas, jo tie jau nav gleznotāji. Būtībā, mums jau nevajadzētu pašiem neko radīt, nu, teorētiski, bet, tā kā man patīk pašai kaut ko radīt un ar kaut kādu loģiku to visu gleznot, nevis vienkārši kaut kā, tad es citreiz paskatos, jā. Diezgan reti gan, varbūt reizi divos mēnešos es aizeju un kaut ko pašķirstu. Bet tad es arī jautāju kaut kādu konkrētu mākslinieku, kad es zinu, ko skatīties, ko atcerēties, kā viņš komponē, kā viņš izmanto krāsu un tā.

Moderatore: Vēsturniece, kā tev? Tu vienmēr zini, ko meklēt?

Vēsturniece: Būtībā 90 procentos gadījumu jā. Vēl īpašos gadījumos, nu, ne īpašos gadījumos, pusē no gadījumiem ir pat ieteiktā literatūra, tā, ka ir pat vienkārši iespējams aiziet ar sarakstu un pateikt: man to un to, un to, lūdzu. Bet ir bijuši gadījumi, kad, izvēloties, piemēram, kaut kādu kursa darba tēmu vai kaut ko, kas ir, nu, tava izvēle, pilnīgi brīva, nu tad ir tā, ka tie gadījumi, ka tu saki bibliotekārēm: nu, man tur kaut ko par 17. gadsimta portretiem. Un tad viņas tur [piedāvā] tādu vai tādu, kur tie mākslinieki, ko vajag... Bet parasti

vienmēr ir tā, ka, nav bijuši gadījumi, es neesmu arī redzējusi tādu gadījumu no malas, kad kādam pateiktu: *sorī*, mēs nezinām, kā tev palīdzēt, ej uz centrālo bibliotēku (*smejas*). Tā nekad nav bijis, tiešām. Jāatzīst, ka bibliotekāri, viņi ir jāciena par to, ko viņi dara, tas ir diezgan apbrīnojami.

Moderatore: Pārejot pie nākamās tēmas par bibliotēkas katalogu. Grafīķe izmanto citu bibliotēku, vai jūs arī izmantojat citas bibliotēkas savām studiju un mākslas vajadzībām?

Restauratore: Es tieši šī semestra vajadzībām, rakstot par Rīgas ainavu, izmantoju Rēznas bibliotēkas filiāli un tur meklēju ļoti daudz, bet tur man arī bibliotekāre iedeва ļoti daudz kaut ko. Un meklēju ķīmijai vajadzīgos materiālus Restauratoru biedrības bibliotēkā, es gan nezinu, vai viņa tur ir tā kā oficiāla, viņiem tur vienkārši kaut kādi katalogi no kaut kādiem pasākumiem, kas ir bijuši, ir savākti materiāli, un tur es meklēju. Un tur man iedeва tādu kastīti ar tādām mazām lapiņām ar viskautkādam atzīmēm un tā. Es, protams, sajutos, it kā tā būtu vēl viena ķīniešu ābece, jo neviens man nekad nav paskaidrojis, kā vispār kaut ko tādu var atšifrēt, jo tur ir ļoti daudz visādi saīsinājumi un abreviatūras. Un visādi tādi... Nu, tu pat nezini, kur to meklēt. Tur ir daudz kas, piemēram, no žurnāla vai avīzes tādas un tādas lappuses, tādas un tādas rindiņas, bet tu nezini, kur to tā meklēt. Pat, ja tu redzi, kur kaut kas varētu būt par tavu tēmu, tu nezini, kur tālāk iegūt šo informāciju.

Moderatore: Nu, jums Akadēmijā arī, principā, ir kartīšu katalogs...

Vēsturniece: (*Smejas*)

Moderatore: ... tur, pie durvīm, labajā pusē...

Restauratore: Jā, es neesmu viņu nekad izmantojusi.

Vēsturniece: Viņš nav papildināts jau, droši vien, kādus simts gadus.

Moderatore: Viņš netiek šobrīd papildināts šobrīd, cik es sapratu. Mēģinājušas arī neesat [izmantot]?

Visas: Nē!

Vēsturniece: Man liekas, tas nav rekomendēts.

Restauratore: Es domāju, ja es spētu atšifrēt to visu, ja es zinātu, kā to dara un, ja man būtu brīva piekļuve, varbūt es kaut ko tur darītu...

Moderatore: Tajā Rēznas bibliotēkā, tur ir elektroniskais katalogs, tu viņu izmanto?

Restauratore: Tur ir, jā. Tur man uzreiz, kad es pateicu, ko man vajag, tad pēc tā atrada un uzreiz iedeва.

Moderatore: Ā, viņa atrada, jā?

Restauratore: Viņa, jā, datorā viņai piekļuve, tad uzreiz ierakstīja atslēgas vārdus un tā.

Moderatore: Principā, piekļuve ir visiem, caur internetu, tā ka varu ieteikt arī to izmēģināt. Vēsturniece, kā tev ir ar citām bibliotēkām un ar citiem katalogiem?

Vēsturniece: Man visbriesmīgākā pieredze bija Valsts arhīvā, bet tas ir cits stāsts. Bet, nu, man personīgi ļoti nepatīk katalogi, man patīk divi varianti: brīvpieceja, kad es pati aizeju, apskatos, kurā plauktā ir apmēram tā tēma, kas mani interesē un pati meklēju kaut ko, vai arī cilvēciskais kontakts, kad es kādam kaut ko pajautāju, kur man kaut ko meklēt. Man ļoti nepatīk elektroniskie katalogi un es domāju, ka es viņu neizmantoju, ja viņš būtu Akadēmijā. Bet, nu, tā ir mana personīgā problēma.

Moderatore: Nē, nu daudzi neizmanto elektroniskos katalogus, jo, pirmkārt, nesaprot, kā viņi darbojas vai arī vienkārši nezina, kāpēc viņš būtu jāizmanto, ja var pajautāt bibliotekāram.

Vēsturniece: Arī taisnība.

Moderatore (Grafiķei): Tu Centrālajā bibliotēkā izmanto to katalogu?

Grafiķe: Jā, jā, esmu izmantojusi. Bet no mājām, lielākoties, no mājām es apskatos, vai man ir vispār jēga iet.

Moderatore: Lai nav jāiet tur un jāsaprot, ka tur nav?

Grafiķe: Jā.

Moderatore: Arī tām mākslas grāmatām tu izmanto [katalogu]?

Grafiķe: Jā, nu, dažādi, gan kādreiz, kad vajag mākslas grāmatas, gan citas tur, arī literatūru, jā.

Moderatore: Tev ir ērti viņu izmantot? Tu saproti, kā tur var meklēt, pasūtīt, rezervēt.

Grafiķe: Es nezinu, man šķiet, es neesmu nekad rezervējusi, rezervējusi es esmu Nacionālajā [bibliotēkā], tur laikam vajag, bet centrālajā es neesmu rezervējusi, es vienkārši apskatos, vai ir.

Moderatore: Ja būtu Mākslas akadēmijā tāds katalogs, tu viņu izmantotu?

Grafiķe: (*Domā*) Nu... Izmantotu, jā. Izmantotu, ja viņš būtu, bet es nezinu, vai viņš ir tik ļoti man nepieciešams, jo es ļoti bieži uzturos akadēmijā, un tad jau es varu pati aiziet, un bibliotekāri jau ļoti atvērti un var jau vienkārši pajautāt.

Moderatore: Bet centrālajā bibliotēkā tu izmanto tieši to iespēju, ka no mājām var apskatīties?

Grafiķe: Jā, tieši no mājām, tas ir tas pluss, kādēļ es tieši viņu izmantoju.

Moderatore: Restauratore, vai tu izmantotu, ja Akadēmijā būtu elektroniskais katalogs? Tu esi izmantojusi vispār citās bibliotēkās?

Restauratore: Nē, nē, es neesmu izmantojusi, bet, ja kādreiz būtu vajadzība, gan jau, ka izmantotu, ja tāds būtu, ja viņš būtu pietiekoši plašs, un, ja tur viss arī būtu, visas grāmatas

būtu uzskaitītas. Man ir pieredze interneta vidē ar muzeju krājumu kopkatalogu, kurš ir ļoti, ļoti drausmīgā stāvoklī, lai tā maigi teiktu. [Stāsta par negatīvo pieredzi, izmantojot Nacionālā muzeju krājuma kopkatalogu]. Ja šis katalogs Akadēmijā būtu pilnīgs, un tu tiešām varētu saprast, kas tas ir, ko tu meklē un kāds viņš izskatās, un kas tur ir iekšā, tad, protams, citreiz kaut kādiem referātu krājumiem, piemēram, uz grāmatas tā tēma ir kaut kāds pasākuma nosaukums, bet tur tās referātu tēmas jau ir pilnīgi dažādas; tas viens nosaukums nesniedz pilnīgi nekādu priekšstatu par to, kas tur ir iekšā. Bet laimīgas sakritības rezultātā es atradu sev vajadzīgo materiāli ļoti, ļoti labi, bet, teiksim, ja es skatītos pēc nosaukuma, es viņu nekad neatrastu. Es vienkārši viņam laimīgā kārtā uzdūros.

Moderatore: Principā mūsdienās tie katalogi cenšas iet uz to, lai cilvēks jau pēc ieraksta var novērtēt, vai viņam tā grāmata ir vajadzīga vai nav, jo tiešām, nosaukums ne vienmēr to izsaka. Īpaši, ja jums svarīga ir vizuālā informācija, tad vēl mazāk viņš var pateikt.

Vēsturniece: Man liekas, lielākais ieguldījums, tu to pieminēji, Akadēmijā būtu no tā kataloga būtu vienkārši saprast, kas tur ir. Jo šobrīd ir tā ilūzija... Es tur esmu bijusi iekšā līdz tiem pirmajiem plauktiem, tur ir tāda sajūta, ka tur vienkārši turpinās, tā, ka tu nezini, kur ir tas gals un mala. Nu tā, būtu vienkārši patīkami saprast, kādas, cik daudzas tēmas tur ir pārstāvētas. Kāds ir tas potenciāls tur.

Restauratore: Jā, varbūt tur ir vēl vairāk, nekā tu meklē...

Vēsturniece: Tieši tā.

Restauratore: Varbūt tur ir vērts ieiet, bet tu to nezini nemaz.

Vēsturniece: Varbūt mēs tiešām apmierināties ar tādu iztikas minimumu.

Restauratore: Bet mēs jau to nezinām, jo neviens jau tā mums nesaka, ka, nu, vēl kaut kas ir.

Moderatore: Varbūt vajag pajautāt: kas jums tur vēl ir?

Vēsturniece: (*Smejas*). Vai es varu atnākt paskatīties...

Moderatore: Bet tiešām, būtu tāda vēlme – viena diena atvērto durvju diena, kad var katrs iet paskatīties, kas tur ir, cik dziļi tur ir? Jūs izmantotu to vai tomēr uzticaties bibliotekārēm vairāk?

Vēsturniece: Tas būtu forši, ja tur būtu tāda atvērto durvju diena!

Restauratore: Es uzticos, jā, bet, ja būtu tāda diena, tad tur būtu pūlis, bet man labāk patīk vienai atrasties bibliotēkā un tādā klusumā, ja neviens ar mani nerunā, ja neviens nesveicinās – čau, kā tev iet? Man tiešām labāk patīk, ja tu aizej, tad tu arī koncentrējies uz to, ko tu pēti vai tāpat kaut ko šķirsti. Labāk, ka tu viens tur pats ar sevi esi. Rožu [Jaņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolas] bibliotēka man šajā skatā likās ļoti laba, kad tu varēji uz paklāja lejā apsēsties vienkārši ar grāmatu kaudzīti, un tu jau redzēji pilnīgi visus

māksliniekus, grāmatas, apmēram piecas par katru mākslinieku, un varēji sēdēt un šķirstīt. Tur labi bija un tur silts bija! Starp citu, Akadēmijas bibliotēkā ir nenormāli karsts, tur nav silts, tur ir ļoti karsts. Man liekas, ka manā katedrā ir daudz aukstāks, nekā citā skolā, un tad es aizeju uz turieni, un tur jānovelk viss, kas tev ir, nenormāli karsti.

Moderatore: Mums ir tā iespēja salīdzināt Rožu bibliotēku, kur pilnīgi viss krājums bija pilnīgi pieejams, un Akadēmijas bibliotēku. Jūtat atšķirības?

Visas: Jā!

Grafiķe: es tur, Rožu bibliotēkā, tiešām daudz laika pavadīju, man ļoti patika tur uzturēties, tur arī tā atmosfēra bija tāda radīta, ka gribas tur būt, jo tur bija tāds miers, klusums un tajā pašā laikā fonā klasiskā mūzika, un tas galds, un tas apgaismojums... Nu, viss tas tāds mājīgs!

Moderatore: Tas tevi aicināja tā iekšā?

Grafiķe: Jā.

Moderatore: Salīdzinot ar Akadēmijas bibliotēku, tur tu nejūties tik mājīgi?

Grafiķe: Nē, nejūtos.

Moderatore: Ja tur būtu mājīgāk, tu tur vairāk uzturētos, tavuprāt?

Grafiķe: Nu, tur atkal tas krājums, tas, ka es tur aizeju, nu jā, tos žurnālus. Nu, tas varbūt, bet tas tāds sākums, tāda nianse, bet tā krājuma pieejamība, man liekas, ir tas primārais, kas būtu jāmaina, lai tur vairāk cilvēki uzturētos.

Moderatore: Un tai atmosfērai un iekārtojumam būtu otršķirīga nozīme?

Grafiķe: Jā, nu, noteikti! Otršķirīga, bet tas būtu liels pluss.

Moderatore: Un jūs, meitenes? Teiksim, salīdzinot ar Rožu bibliotēku, kas bija tā kā viesistaba un Akadēmijas bibliotēku, kur viss ir nedaudz tāds lietīšķāks. Vai jūs tas ietekmē, cik laika jūs tur vēlaties pavadīt vai kā jūs vispār tur rīkojaties?

Restauratore: Jā, nu, Rožos bija tā, visu gadu tā nebija, bet uznāca tādi periodi, kad tu katru dienu, katru starpbrīdi gāji uz bibliotēku, katras piecas minūtes es tur sēžu un skatos vai kaut ko zīmēju pati pie sevis, nu, tā es tur tiešām pavadīju ļoti daudz laika, bet uz Akadēmijas bibliotēku es lielākoties eju, tad, kad man tiešām kaut ko vajag. Reti tā, ka tāds [noskaņojums]: Ejam tagad uz bibliotēku!

Moderatore: Tavuprāt, tas ir tās citādās atmosfēras dēļ vai tu pati esi vienkārši mainījies?

Restauratore: Grūti pateikt, es domāju, ka man ir arī ļoti noslogots grafiks un nav tā, ka man arī katedra atrodas lielajā ēkā. Es esmu tā kā noslēgtā vidē, aiz aizslēgtām durvīm, un man arī manā katedrā ir neliela bibliotēka, kur kaut ko var apskatīt, ja kaut ko vajag par mūsu tēmu. Es visu laiku esmu augšā, un negribas kāpt lejā un augšā, teiksim tā, tas nedaudz arī

ietekmē, ka es ļoti daudz strādāju katedrā un man vienkārši nav laika uz turieni aiziet. Tikai tā, retu reizi.

[Šajā brīdī Grafiķei ir jādodas prom, tāpēc viņai tiek uzdots pēdējais jautājums]

Moderatore: Tavs ieteikums Mākslas akadēmijas bibliotēkai? Vai vēlme?

Grafiķe: Atvērtais krājums!

Moderatore: Tev tas būtu vissvarīgākais.

Grafiķe: Jā, tas man būtu ļoti svarīgi, jā.

Moderatore: Skaidrs! Paldies, ka tu atnāci šodien! [...] Tātad, turpinot sarunu, kāda nozīme ir bibliotēkas iekārtojuma un atmosfērai, salīdzinot ar grāmatām?

Vēsturniece: Nu, salīdzinot ar Rožiem, manuprāt, ļoti, arī tas, ko Restauratore teica, tā atmosfēra... Bet viņa, protams, ir ārkārtīgi subjektīva, tā, ka tas neietekmē to, kā es izmantoju bibliotēku savam mācību darbam, vienkārši tāpēc, ka man ir objektīvi jāuzraksta referāts, un tam nav nozīmes, kā es jūtos tajā bibliotēkā, man vienkārši jādabū no viņas ārā materiāli. Bet tīri tā, atmosfēras ziņā, ir milzīga atšķirība, jo, pat ienākot Akadēmijas bibliotēkā, ir vienkārši tā lete, kas ir tā kā robeža: esat jūs, un tad esam mēs. Un tā kā aizmums ir viss tas, ko jums vajag, bet jūs paliksiet tur, tajā otrajā pusē. Mēs esam viesi.

Moderatore: Tu to tieši tā izjūti?

Vēsturniece: Es to izjūtu, jā. Mēs esam tā kā pagaidu viesi. Viņi negaida, ka mēs tur baigi uzturēsimies, ka mēs tur baigi strādāsim, dzīvosimies un apgrozīsimies. Rožu bibliotēkā bija pilnīgi cits domu gājiens. Viņi gribēja, lai mēs tur uzturamies, un tas bija tas prieks – vienkārši staigāt garām tiem plauktiem. Un man īpaši patika, ka Rožu bibliotēkā bija pieejama arī daiļliteratūra. Ka varēja vienkārši iet gar tiem plauktiem un skatīties – jā, es gribētu izlasīt Viktoru Igo!

Restauratore: Jā, tur bija pilnīgi viss, tur bija pat ģeogrāfija un matemātika, un fizika.

Vēsturniece: Un tas ir tas fantastiskais. Un tas man ļoti pietrūkst Akadēmijas bibliotēkā, daiļliteratūras trūkums! Jo, piemēram, mākslas teorijas nodaļā mēs ļoti bieži pieminam, piemēram, šobrīd man aktuāls ir romantisms, tad mēs runājam arī par Gēti un tamlīdzīgi. O, bija taču, piemēram, kaut kas tajā „Faustā”, piemēram, par kaut kādu lietu, es atceros. Un es zinu, ka es nevaru aiziet uz mūsu Akadēmijas bibliotēku un prasīt „Faustu”, jo viņiem varbūt būs kaut kādas grafikas, kur ir attēlots Fausts, bet viņiem nebūs tā pati grāmata! (*smejas*). Un tad tagad man ir problēma – kur lai es dabonu to grāmatu, ja viņa man nav mājās. Jo es esmu pieradusi paļauties uz to, ka mācību iestādē, kur es strādāju, tā bibliotēka būs nodrošināta ar pilnīgi visu, ko man vajag. Un diemžēl Akadēmija nav tas gadījums, jo viņiem arī, bieži vien, arī filozofijas grāmatas, kuras mums vajag mūsu kursiem, vai arī pat mākslas grāmatas, ko vajag mūsu kursiem, vienkārši nav pieejamas.

Moderatore: Pat nevis tā, ka tu viņas vienkārši nevari pati sameklēt, bet viņas vienkārši nav?

Vēsturniece: Nav, jā!

Moderatore: Bibliotekāres tev to pasaka?

Vēsturniece: Jā, piemēram, ja es zinu, ka pasniedzējs ir ieteicis kādu konkrētu grāmatu, un viņš neatceras, vai viņa bija Akadēmijā vai nebija, es aizeju Akadēmijā, pajautāju to grāmatu, nu ir tā, ka viņa var pateikt: *sorī*, mums tā grāmata nav, bet varbūt kaut kur citur Rīgā ir. Ja viņa zina, tad viņa, protams, vienmēr pasaka, kur, bet nu, tas ir tā, ka tu dodies tādās grāmatu medībās pa pilsētu, tāds baigi aizraujošais detektīvs. Nemaz nav tik aizraujoši tad, ja nākamajā dienā ir jānodod referāts! (*smejas*)

Restauratore: Jā, es varu nedaudz papildināt, piekrist Vēsturniecei gan par to sajūtu, gan par to leti, gan par to, ka neliekas, ka tevi tur baigi gaida, lai tu tur baigi sēdētu, jo, nu, kaut kā tā sajūta, viņa vienkārši rodas. Nav tā, ka viņi tieši tā arī pasaka, bet citreiz kaut kāda frāze. Piemēram, visu laiku uzbraucieni par jaku. Nu, man ir tā, ka es mācos otrā mājā, man tas ir būtiski, it īpaši ziemā, kad es pāreju no vienas katedras uz lielo māju, tad man ir jāvelk kurtka, jo man ir jāiet caur āru. Un tad es atkal atnāku uz skolu, un es taču neiešu pa kāpnēm vēlreiz lejā, lai noliktu jaku un tad atkal augšā. Man tā staigāšana ir tik ļoti apnikusi.

Moderatore: Tu esi šo paskaidrojusi bibliotekārēm?

Restauratore: Nē, es neesmu (*smejas*)! Bet tā sajūta ir tāda, nu, ka tev, nav tas, ka tevi tur tā ļoti gaida, ka tu tur tā sēdēsi. Man arī liekas ļoti neērta, tieši tajā pirmajā zālē, kur ir tas galds un tie garie soli... Nu, labi, es esmu varbūt īsāks cilvēks par vidējo latvieti, un man tā lete ir gandrīz līdz degunam, gan arī tie soli ir tā, ka es apsēžos, un man prasās sēdēt uz ceļiem, uz savām kājām, jo es normāli nevaru aizsniegt galdu, lai tā kā pētītu. Bet tā noteikti ir mana problēma tikai.

Vēsturniece: Man gan tā pirmā telpa labāk patīk, nekā tā otrā, liekas, ka tur ir auksta gaisma, varbūt no tiem monitoriem...

Restauratore: Jā, tur ir tāds aukstums! Pretēji tam, ka tur ir ļoti sakurināts un karsts un, ka tur nav gaisa.

Vēsturniece: Dīvaina atmosfēra, reāli negribas tur sēdēt, man nekad nav patīcis tur sēdēt.

Restauratore: Jā.

Moderatore: Labāk paņemt grāmatas un iet mājās lasīt?

Vēsturniece: Ja pirmajā telpā nav vietas, kur sēdēt, un man vajag kaut ko meklēt, es otrajā nesēdēšu, es iešu projām, man vienalga.

Restauratore: Es arī, jā.

Vēsturniece: Es nezinu, tā ir kaut kāda... To nevar izskaidrot racionāli! Tā ir kaut kāda dīvaina aura!

Moderatore: Un tas tiešām ietekmē to, cik daudz laika jūs vēlaties pavadīt bibliotēkā?

Vēsturniece: Nu, man personīgi, jā. Bet man pirmā telpa patīk! Tur ir siltāka atmosfēra.

Restauratore: Tu nevari zināt, kā būtu, ja būtu. Ja būtu savādāk, tad, iespējams, ka būtu tā. Bet tu to nezini. Varbūt es arī apmeklētu vairāk, ja man tur būtu patīkamāk sēdēt, bet man jau nav laika arī tā baigi sēdēt!

Moderatore: Tātad pretestību jūs kaut kādu jūtat no tās otrās telpas...

Restauratore: Nu ir pretestība, bet es nezinu, vai tas ir no tām bibliotekārēm personiski...

Moderatore: Un tu arī no darbiniecēm jūti kaut kādu vēsumu?

Restauratore: Nu, varbūt nedaudz, bet es neteiktu, ka tas ir galvenais, tas tā nav. Tas vienkārši ir kaut kas tajā vietā, kaut kas tajā vidē, kaut kas no tā visa kopā, tie liemie, vecie skapji, ļoti nerestaurētie vecie skapji, kuri izskatās, ka viņi tūlīt sabruks...

Vēsturniece: Viņi ir no Purvīša laikiem!

Restauratore: Viņi ir no Purvīša laikiem, labi, bet, viņi ir tādi, sajūta tāda kā, ieejot anatomikumā, kad aiz stikla atrodas kaut kādas grāmatas, kuras tu īsti nevari ņemt, jo viņas varbūt sajūks, kad tu viņām pieskarsies, tad tu labāk nepieskaries.

Vēsturniece: Vienkārši negribas to plauktu vērt vaļā.

Restauratore: Jā, vienkārši negribas, tu pat nezini, vai tu to vari darīt, jo viņas mēdz tā rādīt ar pirkstu. Un es redzēju, kā viens puisis ienāca ar cepuri un viņam tas vīrietis bibliotekārs atzīmēja, ka šeit nav sinagoga, ka jānovelk cepure! Nē, tā bija ļoti jauka piezīme, jo, nu, jā, ar cepuri sēdēt, tas tā kā nav īpaši labi, jā.

Vēsturniece: Nē, bet ar to plauktu ir ļoti dīvaina situācija, jo tāpēc, ka nav skaidrs, vai mēs drīkstam viņu vērt vaļā, vai nē, jo ir bijušas tur kaut kādas grāmatas, kuras man reāli vajag, bet tad man parāda – lūk, tajā plauktā ir. Un tad ir vai nu situācija, ka viņa atnāk ar mani un atver to plauktu vai pasaka: tu vari paskatīties šeit, rekur tās grāmatas ir! Vai arī vienkārši pasaka: ej, skaties tur. Un tad tu saproti, ko tev darīt. Vai nu tev viņu atver, vai arī tev ir oficiāla atļauja pieskarties tam plauktam. Bet ikdienas situācijā, ja tev vienkārši ienāk prātā paskatīties to grāmatu, jo es zinu, ka viņa tur stāv – vai es to drīkstu?

Restauratore: Jā, tu nezini, kas notiks, jo tev varbūt nāks virsū ar to ļoti skaļo zvaniņu – ej prom! Nu, tu nezini!

Moderatore: Tātad bibliotēkā nav pārliecības sajūtas, ko tu drīksti, ko tu nedrīksti.

Restauratore: Nav.

Vēsturniece: Tāpēc, ka vienkārši, es saku, ir tā situācija, ka tu esi viesis svešā mājā ienācis, un tagad tev ir jāklausās, ko tev saka namatēvs. Un es esmu pakļautībā, nu! Tas ir pilnīgs fakts! Bet nu tam ir savi plusi un mīnusi, tas nav viss slikti. Vienkārši tā ir situācija.

Restauratore: Jā, kamēr es nebiju par to tik ļoti iedziļinājusies un domājusi, es vienkārši aizgāju uz bibliotēku tad, kad man vajadzēja, kādā brīvbīdī, un tas nebija bieži. Bet tagad, kad es sāku par to domāt, tad tu saproti, ka tiešām tā aura ir tāda vēsa un tāda neaicinoša.

Vēsturniece: Tajā otrajā telpā, es nezinu, kas viņiem tur ir.

Restauratore: Lielākā problēma, man liekas, ir tāda, ka tur ir tie biroja tie krēsli un tie galdi...

Vēsturniece: Galdi telpas vidū! Tu sēdi ar muguru pret visu, tev liekas, ka tev kāds tūlīt pienāks... (*smejas*)

Restauratore: Jā, ar muguru, man tas ir ļoti tāds sāpīgs jautājums, jo man ļoti traucē tad, kad es esmu ar muguru pret kaut ko. Ļoti sāp arī tad, kad es kaut ko strādāju, un kāds stāv tieši aiz muguras.

Moderatore: Tīri psiholoģiski, ja?

Restauratore: Varbūt, ja tā vide būtu savādāka, ja tā vide būtu mājīgāka, to mēs nezinām, tad nebūtu šāda nedrošības problēma. Nu, varbūt tā būtu, bet varbūt tāpat būtu neērti, ka tu tur tā sēdi.

Moderatore: Nu, šādas lietas jau var risināt ar iekārtojumu, ar interjera detaļām...

Vēsturniece: Bet ļoti liela nozīme šajā gadījumā tiešām ir krāsu psiholoģijai. Nu, starp tām divām telpām. Jo, tas, ko mēs arī visu laiku teicām – tā otrā telpa ir vēsa, un tā pirmā ir silta. Un ne jau temperatūras ziņā, bet tieši toņu atšķirībā. Koks, siltas krāsas, siltas gaismas lampa. Otrajā – vēsa gaisma, zili monitori, kaut kāda iezaļgana sienu krāsa, veci biroja skapji, kuros ir grāmatas, kuras neviens negrib redzēt un aiztikt un vienkārši briesmīgi biroja galdi. Un tā arī ir tā atmosfēra.

Restauratore: Vienā no skapja nodalījumiem, teiksim, zem ceļu līmenī es atradu vecas skolēnu apliecības, kur bija rakstīts, ka tās ir Teodora Zaļkalna mākslas skolas, vidusskolas kaut kādas, tā kā ļoti, ļoti veci materiāli, bet tur bija tiešām kaudzēm. Vēl nesalocītas, ar domu, ka tiks aizpildītas, ka studenti aizpildīs. Tas bija tā, interesanti nedaudz. Tāpēc ir tas jautājums, ka varbūt tur vēl viskautkādi brīnumi ir apslēpti, mēs jau nezinām.

Moderatore: Un kāda jums pašām sajūta rodas – darbinieki zina paši, kas tur notiek, labi pārziņa visu?

Vēsturniece: Kā kurš, jo viņiem ir sava hierarhija. Absolūti, un to var nolasīt. Ir tas bibliotēkas vadītājs, bet viņš ir ļoti reti, principā es viņu neskaitu kā būtisku bibliotekāru, viņš

nav manā sarakstā. Bet par vienu no galvenajām es uzskatu to blondo ar garajiem matiem – viņa zina visu! Viņa zina visu, kas notiek, viņa ir autoritāte pārējām... Es zinu, ka ir bijuši gadījumi, kad es prasu, vai es varu kaut kādu grāmatu paņemt mājās: nu, es nezinu, vai šito varēs, [jautājoši] paklau, vai viņa var ņemt šito grāmatu? Ā, jā, viņa var! Viņa ir tā, kas tā kā pasaka, kas notiek un kas notiks. Un pēc tam ir dažādas tā kā pakāpju zemākas bibliotekāres. Tā viena no viszemākajām ir tā ar īsiem, melniem matiem, viņa ir, nu, riktīgi tāda klusiņa.

Restauratore: Es neesmu to pamanījusi, nemāku to komentēt, es neēju tik bieži uz bibliotēku un es nerunāju tik bieži ar bibliotekārēm, bet man gan iedeva vienreiz grāmatu pirms slēgšanas. Viņa teica, ka iedos tikai pirms sešiem, jo varbūt kādam viņu vajadzēs, jo tā ir pēdējā un vienīgā grāmata. Un man viņu iedeva piecos, tas bija tā, ļoti pozitīvi.

Moderatore: Tā kā var sarunāt lietas.

Restauratore: Ir iespējams sarunāt, tas bija ļoti jauki...

Vēsturniece: Atkarīgs no bibliotekāres.

Restauratore: Jā, tas ir atkarīgs, tur nevar zināt.

Moderatore: Grāmatām ir noteikts – šo var ņemt uz mājām, šo nevar?

Vēsturniece: Jā, bet nevar zināt. Man kādreiz likās, ka tur ir uzlīmīte, zaļais punktiņš...

Restauratore: Sarkanie punkti arī ir.

Vēsturniece: Jā, *ok*, un man likās – zaļās tu vari ņemt mājās, un sarkanās laikam ir tās, kuras nevar. Bet tad man ir gadījumi, kad man nedod uz mājām zaļās un ļauj ņemt sarkanās! Es tagad vispār vairāk nesaprotu.

Restauratore: Jā, man arī ir bijuši gadījumi, kad man nedeja grāmatu, kur vispār nevija neviena uzlīme, vienkārši kaut kāda parastā. Varbūt vienkārši tas pats, ka viņa varbūt bija pēdējā. Dēļ tā, ka varbūt citi studenti nāks un tad tādā ziņā viņi domā arī par citiem.

Moderatore: Tad nav tādas skaidras sistēmas, tad viņi skatās pēc gadījuma, pēc studenta. Es saprotu, tev, Vēsturniece, vairāk dod citreiz, nekā citiem studentiem?

Vēsturniece: (*Smejas*) Es esmu labais bērns!

Restauratore: Mani vienkārši nepazīst tur vēl tik labi.

Vēsturniece: Mani riktīgi tur pazīst, it īpaši tā ar īsajiem, blondajiem matiem. Es nezinu, tad, kad es vēl biju gadu prom un es atnācu atpakaļ, man likās, ka visi jau mani būs aizmirsuši, viņa zināja manu vārdu 1. septembrī! Tas bija ģeniāli.

Moderatore: Tu esi nedaudz privilīģētā stāvoklī, kā tu domā, tev tas krājums ir nedaudz pieejamāks, nekā citiem, ka tu tur esi vairākas reizes tikusi iekšā krātuvē.

Vēsturniece: Es nezinu. Es nezinu, pēc kādiem principiem viņi tur vadās, kad viņi ielaiž, piemēram, kad ir runa par to, ka ielaiž dažus cilvēkus tur iekšā. Jo, piemēram, es

pagājušonedēļ vēl tiku ielaista tajā krājumā, un tas bija gadījums, kad es prasīju kaut ko par Rozentālu. Un tad laikam tur bija tā situācija, kad tur bija daudz, dažādas, mazas grāmatiņas, un tad tā bibliotekāre (tā bija tā ar īsajiem, melnajiem matiem), viņa aiziet vienkārši, atnāk atpakaļ ar tukšām rokām un tā: ai, nu atnāciet! Nu, viņai, acīmredzot negribējās tur čakarēties un izvēlēties tās grāmatas priekš manis. Un tad viņa man parādīja: rekur ir tas plaukts, tad nu izpaudivies! Parasti tas ir tādā gadījumā, kad viņi vienkārši nezina, kā tev palīdzēt, viņi tev arī (piemēram, kad es meklēju kaut ko par mēbeļu vēsturi), viņi parāda, kur viņi tur par to tēmu grāmatas – mēs vairāk nezinām, kā tev palīdzēt. Vai arī, nu, kad mums ir slinkums kaut ko darīt.

Moderatore: Tātad tomēr dod tev iespēju pašai izvēlēties no visa tā, nevis nolemj tavā vietā, kas tev būs piemērotākais.

Vēsturniece: Jā.

Restauratore: Es neesmu tā prasījusi pēc tās vienas reizes, kad mums iedeva apskatīt grafikas darbus, vai es drīkstu ieiet apskatīties vēl kaut kādus darbus. Bet, es domāju, ja es pajautātu, viņi mani ielaistu. Es neesmu prasījusi, vienkārši, nav arī bijusi tāda vajadzība.

Vēsturniece: Jā, ļoti iespējams. Es nezinu, kādi viņām ir tie principi.

Moderatore: Virzot savu sarunu uz beigām, kopsavilkumā: mēs pārrunājām trīs tādas galvenās tēmas, kā bibliotēkas katalogs, grāmatu izvietošana brīvā pieejā un bibliotēkas atmosfēras nozīme. Kas, jūsuprāt, būtu tas svarīgākais bibliotēkā, Akadēmijas bibliotēkā tieši, ko nodrošināt studentiem, no šiem trīs aspektiem? Jums personīgi.

Vēsturniece: Brīvpieeja. Bet tas, būtībā, ir nereāli. Mēs zinām, ka tas nenotiks.

Moderatore: Bet ideālajā variantā?

Vēsturniece: Nu, jā, ko es gribu pateikt. Racionālajā pasaulē es zinu, ka brīvpieeja nenotiks, tāpēc būtībā ir labāk izvēlēties atmosfēru, jo mums reāli vajag jaunus galdus, vajag jaunus krēslus, vienkārši vietu, kur strādāt. Tā ka, zināmā mērā, to ir vienkārši loģiskāk prasīt. Bet jā, ideālajā pasaulē – brīvpieeja un atmosfēra.

Moderatore: Kāpēc, tavuprāt, tas nenotiks?

Vēsturniece: (*Nopūšas*) Tāpēc, ka Akadēmijā nekas nemainās. Tā ir vienkārši Akadēmijas sistēma, tā nav tikai bibliotēka, tā ir visa skola. Un vienkārši ar to ir jāreķinās. Viņa nav mainījies, būtībā, es nezinu... Nu, bišķi pamainījās pēc Padomju laika, bet... Nu, tas apmēram viss. Nekas nav mainījies. Un nekas arī nemainīsies.

Moderatore: Pesimistiski!

Vēsturniece: Reālistiski. Būsim atklāti.

Restauratore: Jā, nu, ņemot vērā to, ka es tiešām, lielākoties, ja nodalām literatūru un kaut kādus materiālus no vizuālajiem un reprodukcijām, kuras es izmantoju, es daudz vairāk

laika pavadu, meklējot atbilstošas reprodukcijas un meklējot tieši skolas materiālam, nu, priekš kopēšanas, nu, ja salīdzina literatūras avotus un vizuālos avotus. Un tad ļoti bieži mēs saskaramies, ka vai nu pietrūkst kaut kas vai arī ir slikta kvalitāte. Un arī ir sajūta, ka tur tās mapes ir sajaukušās, jo tu šķirsti mapi, kur ir akvareļi, un pēkšņi tur ir krītiņi, ogle darbi. Tas, ka tie vizuālie pietrūkst, tas ir tas, ko es pamanu, kas man ir vajadzīgs.

Moderatore: Tātad, krājums?

Restauratore: Nu, jā, krājuma ziņā. Un tas, ka mēs drīkstam paši šķirstīt tās mapes un paši viņas ņemt, un tā tas ir noteikts un sarunāts ar bibliotēku, bet citreiz pietrūkst tas, ka nav tie materiāli. Ja es biežāk apmeklētu bibliotēku, tad, iespējams, arī tas vizuālais dotu, bet, tā kā es apmeklēju viņu ne tik bieži, tad tik pat labi var palikt arī tā, kā ir. Es nezinu. Tas tā kā tevi ietekmē, bet tai pat laikā tu aizej, tu paņem, tu apskaties, kaut kā tiec galā.

Moderatore: Var dabūt to, ko grib.

Restauratore: Jā, vairāk vai mazāk tu vari dabūt. Ja tev tiešām vajag kaut ko ļoti tur specifisku un konkrētu, un tu tiešām saproti, ka šī grāmata tev noderētu, bet tu aizej un saproti, ka viņa tur nav, tad tu aizej citur tomēr, ir daudz bibliotēkas.

Moderatore: Tad tev aktuālāks ir tas krājuma sastāvs.

Restauratore: Jā, krājums.

Moderatore: Nu, paldies par sarunu! Man ļoti noderēs jūsu viedokļi!

LMA bibliotēkas izmantošanas noteikumi

Noteikumi apstiprināti
Latvijas Mākslas Akadēmijas
2004. gada 11. novembra Senāta sēdē,
Protokols Nr. 4

LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJA BIBLIOTĒKAS IZMANTOŠANAS NOTEIKUMI

1. LASĪTĀJU TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

- 1.1. Noteikumi nosaka Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas (*turpmāk tekstā Bibliotēka*) lietotāju tiesības un pienākumus, uzturoties Bibliotēkas telpās O. Kalpaka bulv. 13, Rīgā.
- 1.2. LMA Bibliotēkas fondos ir pārstāvēta literatūra par mākslu, kas ir LMA īpašums un pieejams bibliotēkas apmeklētājiem.
- 1.3. Bibliotēkas kolekcijas lietošanai lasītājiem tiek nodrošināta iespēja izmantot lasītavu. Par lasītāju var kļūt ikviena persona, uzrādot personu apliecinošu dokumentu (studentu apliecību, pasi, autovadītāja apliecību) un aizpildot personas datu kartīti. Par uzvārda, adreses vai telefona numura maiņu lasītājs paziņo kārtējā apmeklēšanas reizē.
- 1.4. Katram reģistrētajam lasītājam tiek piešķirta lasītāja karte.
- 1.5. Lasītāji tiek iedalīti divās pamatkategorijās:
  - 1) LMA studenti un darbinieki,
  - 2) viesi, kam atļauts izmantot Bibliotēkas pakalpojumus.
- 1.6. Grāmatas u.c. iespieddarbi uz mājām var tikt izdoti vienīgi LMA studentiem un darbiniekiem uz ierobežotu laika periodu (maksimums - vienu akadēmisko mācību semestri).
- 1.7. Vispārējie uzvedības noteikumi jāievēro jebkurai personai, kura atrodas Bibliotēkas telpās, un tie ir sekojoši:
  - Bibliotēkā jāievēro klusums;
  - nav atļauts smēķēt, ienest un/vai lietot pārtikas produktus un dzērienus;
  - virsdrēbes un lietussargi jāatstāj garderobē;
  - neviens Bibliotēkas materiāls nedrīkst tikt iznests ārpus Bibliotēkas telpām, pirms to nav atļāvis Bibliotēkas darbinieks.
- 1.8. Bibliotēkas datorus atļauts lietot tikai reģistrētajiem lasītājiem un tikai sekojošiem mērķiem:
  - meklēt informāciju par mākslu *Internet* datu bāzēs;
  - datora lietošanas laiks ierobežots līdz vienai stundai.
- 1.9. Grāmatas nav atļauts likt atpakaļ plauktos vai atstāt uz galda; tās jāatdod Bibliotēkas darbiniekiem.

LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJA
KALPAKA BULV. 13, RĪGA, LV-1867, LATVIJA
TĀLR. +371 67332202, FAKSS +371 67334640
E-pasts: info@lma.lv
www.lma.lv

ART ACADEMY OF LATVIA
13, KALPAKA BOULV., RIGA, LV-1867, LATVIA
PHONE +371 67332202, FAX +371 67334640
E-mail: info@lma.lv
www.lma.lv

- 1.10. Saņemot iespieddarbus, lasītājam jāpārbauda, vai tajos nav bojājumi un par ievērotajiem defektiem tūlīt jāpaziņo bibliotēkām, kurš izdara atzīmi grāmatas formulārā. Pretējā gadījumā par sabojāto izdevumu jāatbild lasītājam. Visi uz mājām izsniegtie materiāli jāatdod Bibliotēkai atpakaļ bez nokavēšanās un tādā pašā stāvoklī, kādā tie tika saņemti.
- 1.11. Ja kāds no Bibliotēkas īpašumiem ir pazaudēts, lasītāja pienākums ir to aizstāt ar tieši tādu pašu izdevumu; ja tas nav iespējams, tad ar tematiski un vērtībā līdzvērtīgu izdevumu, ko Bibliotēka novērtē par ekvivalentu.
- 1.12. Pārtraucot darbu vai beidzot studijas Mākslas akadēmijā, lasītājam jāatdod visi saņemtie iespieddarbi; par saistību nokārtošanu ar Bibliotēku viņam tiek izsniegta izziņa.

2. BIBLIOTĒKAS TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

- 2.1. Bibliotēkas darbiniekiem ir pienākums informēt lasītāju par Bibliotēkas noteikumiem.
- 2.2. Bibliotēkas darbiniekiem ir jāseko grāmatu izsniegšanas termiņiem un jāatgādina lasītājiem par laikus neatdotām grāmatām.
- 2.3. Bibliotēkai ir tiesības lūgt katrai personai, kas uzturas Bibliotēkas telpās, ievērot Bibliotēkas darbības nolikumu un šos noteikumus. Ja persona uzvedas neatbilstoši, Bibliotēkas darbiniekam ir tiesības izraidīt šo personu no Bibliotēkas telpām.
- 2.4. Bibliotēka neuzņemas nekādu atbildību par tās telpās ienestajām personiskajām mantām.
- 2.5. Bibliotēkas darba laiks ir saskaņots ar mācību procesa norisi Latvijas Mākslas akadēmijā. Bibliotēka ir atvērta lasītājiem katru darba dienu no 10.00 līdz 18.00; sesijas laikā darba laiks var tikt pagarināts, saskaņojot to Studiju daļā.

Bakalaura darbs „Latvijas Mākslas akadēmijas bibliotēkas krājuma pieejamība”
izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (neskaitot izmantotos informācijas avotus un pielikumus) ir 139 808
rakstuzīmes (ieskaitot intervālus).

Autors: _____ Marta Liepa

(personiskais paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
(nevajadzīgo nosvītrot)

Vadītājs: docente Dr.philol. Baiba Holma _____ 29.05.2015.

(personiskais paraksts)

Recenzents: profesors Dr.philol. Viesturs Zanders _____ .____.2014.

(personiskais paraksts)

Darbs iesniegts Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā 29.05.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Gundega Kreicberga _____

(personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____.06.2015.
protokola. Nr. _____.

Komisijas sekretāre: lektore Dr.philol. Vineta Gerkena _____

(personiskais paraksts)